

LORENSBERGSPARKEN MED OMGIVNING

KULTURMILJÖUTREDNING

Underlag till ny detaljplan. Stadsbyggnadskontoret, Göteborgs Stad
Upprättad 2021

KULTURMILJÖUTREDNING, LORENSBERGSPARKEN MED OMGIVNING

Beställare:	Stadsbyggnadskontoret, Göteborgs Stad
Konsult:	Acanthus arkitektur & kulturvård AB
Uppdragsansvarig:	Jenny Torle, bebyggelseantikvarie
Handläggare:	Ylva Nordström, bebyggelseantikvarie Katrine Hermansson, Norconsult, landskapsarkitekt
Bakgrundskartor:	© Lantmäteriet / Göteborgs Stad
Foto:	Acanthus arkitektur & kulturvård AB, om inget annat anges
Slutleverans:	2021-04-20

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

DEL 1 – INLEDNING

1

SAMMANFATTNING

2

Kritiska punkter

2

BAKGRUND OCH SYFTE

5

OMFATTNING

5

MEDVERKANDE

5

BEFINTLIGT LAGSKYDD INOM KULTURMILJÖN

6

DEL 2 – HISTORIK

9

STADSPLANEHISTORIA OCH BEBYGGELSEUTVECKLING

10

Från 1600-tal till idag

10

Inom utredningsområdet

12

HISTORISK FÖRDJUPNING

16

Kvarteret med Lorensbergsparken

16

Lorensbergsparken

19

DEL 3 – KULTURMILJÖBESKRIVNING

22

BESKRIVNING

23

Utredningsområdet

23

Kvarteret

24

Lorensbergsparken

24

Bebyggelse

27

KARAKTÄRISERING

33

Utredningsområdet

33

Kvarteret

34

Lorensbergsparken

35

SYNBILDER

37

Inledning

37

Synbild 1

38

Synbild 2

40

Synbild 3

42

Synbild 4

44

Synbild 5

46

Synbild 6

48

Synbild 7

50

Synbild 8

52

Synbild 9

54

Synbild 10

56

DEL 4 – KULTURHISTORISKA UTTRYCK

58

KULTURHISTORISKA UTTRYCK

59

Övergripande kulturhistoriska uttryck inom utredningsområdet

59

Kulturhistoriska uttryck inom kvarteret

61

Kulturhistoriska uttryck i Lorensbergsparken

62

DEL 5 – SLUTRESULTAT OCH ANTIKVARISK ANALYS

63

KRITISKA PUNKTER

64

KÄLLOR OCH LITTERATUR

67

DEL 1

INLEDNING

SAMMANFATTNING

Föreliggande kulturmiljökaraktärisering av Lorensbergsparkens kvarter har syftat till att ge en analytisk grund i det fortsatta planarbetet vid överväganden kring omfattning, skala och utformning av ny bebyggelse. Här ges en övergripande förståelse för områdets kulturmiljökvaliteter och häri inbegripna riskintressegrunder.

Mot bakgrund av en stadsplanehistorik med beskrivning av bebyggelseutvecklingen inom kvarteret och Lorensbergsparken i sitt stadsbyggnadshistoriska sammanhang, följer en kulturmiljöbeskrivning som växlar mellan olika rumsliga nivåer. Beskrivningen syftar till att ge en förståelse av kvarteret och Lorensbergsparken som integrerade delar av en större stadsbyggnadskontext.

Stor tonvikt har lagts vid identifieringen av karaktärsskapande särdrag i kvarteret och dess närmaste omgivning, vari inbegrips systematiserade synbilsanalyser från tio olika betraktelsepunkter in mot kvarteret. I dessa synbilsanalyser, som bland annat anger identifierade kulturhistoriska uttryck och känslighet med avseende till förändringar, ges tydliga egenskapsrelaterade observanda att beakta i det fortsatta planarbetet.

Det samlade utredningsresultatet visar att kvarteret och Lorensbergsparken utgör en mycket känslig kulturmiljö där bibehållandet av Lorensbergsparkens kulturhistoriska identitet och integritet som en offentlig parkmiljö som del av ett större stadsbyggnadssammanhang ligger i vågskålen. Utredningen har därvid också kunnat visa på vilket sätt som kvarterets olika miljöegenskaper är direkt relaterade till riskintressegrundens olika slag av rumsliga uttryck. Dessa sammanfattats i ett antal egenskapsrelaterade kritiska punkter enligt följande karta. De kritiska punkterna finns beskrivna i rapportens del 5.

KRITISKA PUNKTER

LORENSBERGSPARKENS UTBREDNING

Parken har lång historisk kontinuitet och den grönyta som finns idag är det sista kvarvarande spåret efter Lorensbergs landeri med anor från 1700-talet och efter 1800-talets nöjespark. Parkens befintliga omfattning utgör en ytterst kritisk punkt. En minskning skulle medföra att upplevelsen av den historiska parken samt anläggningar för rekreation och nöjesliv kraftigt försvagas.

Riksintressegrunden

Parkmiljöns befintliga utbredning bedöms representera ett signifikant uttryck för riksintressegrunden. Därmed skulle en minskning av parken leda till direkt negativ påverkan på riksintressets uttryck för fästningsstaden samt kulturens och utbildningens centrum. För fästningsstaden uttrycks det kulturhistoriska innehållet bland annat i spåren efter de landerier som låg längs Södra Vägen och bland dem innefattas Lorensbergsparken som ett upplevelserikt spår efter landeriet. Gällande kulturens och utbildningens centrums kulturhistoriska innehåll återfinns detta bland annat i Stadsbiblioteket samt Lorensbergsparken med Lorensbergsteatern. Platsen hade tidigt stor betydelse för kultur och nöje i Göteborg.

TRÄDBESTÅNDET

Kvarteret är till stora delar omgärdat av träd och inom kvarteret finns dessutom äldre väl uppvuxna träd. De omgivande trädraderna förstärker upplevelsen av att det är ett parkkvarter. De stora uppvuxna träden inom kvarteret bidrar starkt till upplevelsen av lång historisk kontinuitet och förståelsen av parken och dess historia som både landeripark och nöjespark. Bland annat är den stora mäktiga poppeln det sista bevarade trädet i trädraderna som planterades runt cirkusen.

Riksintressegrunden

Som parkmiljöns mest strategiska stadsbyggnadselement är träden avgörande för bibehållandet av riksintressegrundens uttryck gällande fästningsstadens kulturhistoriska innehåll som spår efter Lorensbergs landeri.

LORENSBERGSTEATERN I PARKEN

Byggnadsminnet Lorensbergsteatern har en individuell karaktär med genomarbetad arkitektur, högkvalitativa byggnadsmaterial och en hög dignitet som teaterbyggnad. Med sin monumentala karaktär kräver teatern ett större omgivande utrymme för att fortsatt kunna upplevas som den framstående och dominanta huvudkomponenten den historiskt utgjort i nöjesparken.

Ytterligare intrång med byggnader som uppförs allt för nära och/eller i en skala som utmanar teaterbyggnaden riskerar att undergräva dess monumentala roll och historiska upplevelsepotential som en av huvudkomponenterna i nöjesparken.

Riksintressegrunden

Lorensbergsteatern är den enda bevarade byggnaden från nöjesparken och har på så sätt en central betydelse för bibehållandet av uttrycken för riksintressegrunden med avseende till kulturens och utbildningens centrums uttryck i riksintresset. Detta förstärks av att teaterbyggnaden framträder som en visuell dominant och identitetsgivare till parkmiljön, en monumental roll som är känslig för rumsligt påträngande byggnader i sin närhet avseende till såväl avstånd som skala.

PARKENS FUNKTION SOM OFFENTLIGT STADSRUM

Parken fyller fortfarande idag en viktig funktion som offentlig plats med lång kontinuitet i stadsrummet. Den offentliga funktionen är i sig också ett villkor för upplevelsen och förståelsen av parkens historiska funktion, vilken således utgör en kritisk punkt med avseende till risken för privatiseringar som följer av byggnationer som vetter mot parken och Lorensbergsteatern. I första hand med avseende till frågan om bostäder in mot parken och Lorensbergsteatern som skulle riskera en privatisering av det offentliga stadsrummet.

Riksintressegrunden

Parkens offentliga funktion har betydelse för bibehållandet av möjligheterna att på ett otvunget och övertygande sätt fortsatt kunna tillgodogöra sig parkens historiska funktioner på ett upplevelserikt sätt, och därmed också riksintressets uttryck för kulturens och utbildningens centrum.

KVARTERET SOM PARKMILJÖ MED KULTUR- INSTITUTIONER OCH DEL AV STENSTADSUTBYGGNADEN

Bebyggelsen i kvarteret har medvetet undantagits de traditionella stadsplaneringsidealen med slutna symmetriska stenstadskvarter. I stället har kvarteret erhållit en säregen karaktär som historisk parkmiljö med lägre friliggande byggnader i varierad utformning. Kvarterets bebyggelsestruktur och byggnader, ursprungligen inbäddade i frodig grönska, representerar en medvetet inplanerad kontrast mot de omgivande stenstadskvarterens typologi. Utöver risken för negativ påverkan på upplevelsen av parkmiljön, representerar tillförandet av en sluten kvartersbebyggelse ett tydligt brott i den etablerade stadsbyggnadstypologin. Att vid en kommande förändring bryta denna karaktär med en ny typologi

som refererar till stenstadskvarteren kan komma att innebära en negativ påverkan på möjligheten att förstå och uppleva parkkvarterets kulturhistoriska berättarinnehåll som del i ett historiskt stadsbyggnadssammanhang.

Riksintressegrunden

Kvarteret med dess kontrasterande typologi gentemot de slutna stenstadskvarteren samt starka koppling till utvecklingen av stadens rekreations- och nöjesliv representerar ett uttryck för kulturens och utbildningens centrum som en integrerad del av stadens fortsatta utvidgning med fullföljande av rutnätsstaden med slutna stenhuskvarter. Denna illustrativa kontrastering riskerar att förvanskas med tillförandet av ett bostadskvarter i kvarterets sydöstra del.

ARKITEKTONISK INORDNING I PARKKVARTERET

De rumsliga och uttrycksmässiga sambanden mellan parken och byggnaderna är viktiga för helhetsupplevelsen, där bebyggelsens låga skala och uttryck väl samspelar med parkens öppenhet och de mjuka gränserna mellan byggnader, träd, park och grönska. Undantaget utgörs av hotellets högbyggnad i tolv våningar, vilken medfört att parken delvis erhållit en instängd baksideskaraktär. Såväl till uttryck som skala utgör högbyggnaden ett kritiskt dominerande element med förvanskande inverkan på parkupplevelsen.

Detta betyder att såväl skalfrågan som den arkitektoniska formen utgör kritiska punkter i den sydöstra delen av kvarteret (parkeringshuset) där risken för ytterligare instängning är överhängande om inte skalan hålls nere i denna känsliga parkmiljö. Till detta kommer den planerade bebyggelsens arkitektoniska utformning, som med avseende till såväl material, färg och samlad gestalt måste förhålla sig till parkmiljön på ett respektfullt och arkitektoniskt bekräftande sätt inom ramen för en kontextuell grammatik som bidrar till upplevelsen av att röra sig i en parkmiljö.

STENSTADENS HISTORISKA UPPELVEELSEINNEHÅLL

Delar av stenstaden i Lorensberg med utvidgningen som skedde mellan 1905–1935 på Södra Vägen och Berzeliigatan är väl synlig och upplevs tydligt från Heden, längs med Södra Vägen och från Lorensbergsparken samt från Götaplatsen och Avenyn. Samtidigt utgör Södra Vägen ett betydelsefullt historiskt stråk, det gamla

landsvägsstråket med flertalet landerier med anor från 1700-talet i Göteborg.

Stenstadsbebyggelsen med sin tidstypiska stadsplanering i rutnätsmönster med kvarter formade av rätvinkliga gator, upplevelserika fasaduttryck i tegel, sammanhållna skala, enhetliga gaturum och förträdgårdar är känslig för anslutande ny arkitektur som bryter mot denna typologi.

FLER RIKSINTRESSEGRUNDER I VISUELLT SAMSPEL

Kvarterets betraktande från Södra Vägen mot sydväst och Berzeliigatan utgör den enda synbild där flera av riksintressegrunderna framträder i ett och samma blickfång på ett både upplevelserikt och övertygande sätt.

I denna synbild framträder uttryck för (spår efter) landeriet, nöjesparken, institutionsmiljön och stenstaden i nära visuell samverkan. Detta med perspektiv från gamla landsvägen och utan visuellt distraherande inverkan från hotellets högbyggnad under sommarhalvåret.

Denna berättande dynamik i stadsrummet beror på dess successiva trappning, vilken i sig utgör en stadsbyggnadskvalitet som skapar ett intresseväckan ”djupseende” in i den historiska stadsbyggnadsprocessen. Sammantaget betyder detta att skalfrågan utgör en avgörande kritisk punkt just där möjligheterna att tillgodogöra sig flera av riksintressegrundens uttryck på ett samlat och upplevelserikt sätt ligger i vågskålen. Detta gäller i högsta grad det fält som synbild 3 i kartredovisningen omfattar.

SAMLAD BEDÖMNING

De ovan identifierade kritiska punkterna visar att det just är skalfrågan som utgör den samlade brännpunkten för projektets problemhantering. Detta vid sidan av det faktum att parkens utbredning och de yttre kringliggande trädraderna utgör ett minimum för att kvarteret fortfarande skall kunna uppfattas och upplevas som just en parkmiljö.

Den samlade antikvariska bedömningen är att exploateringen med bostäder i denna del av kvarteret utgör en mycket stor utmaning i skarp konflikt med riskintressegrunden.

PARKEN

PARKENS UTBREDNING MED GRÖNYTOR, TRÄD, GÅNGAR, HÅRDEGJORDA YTOR OCH PLANTERINGAR. OFFENTLIG FUNKTION.

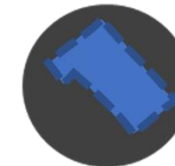
TRÄDRADER

TRÄDRADER SOM OMGÄRDAR KVARTRET.

POPPEL

VÄL UPPVUXEN OCH DET SISTA BEVARADE TRÄDET I TRÄDRAD SOM PLANTERATS RUNT CIRKUSEN.

LORENSBERGSTEATERN

LORENSBERGSTEATERN OCH DET FRIA UTRYMMET RUNT TEATERN SOM BEHÖVS SÅ DEN EJ PÅVERKAS NEGATIVT.

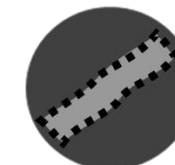
1, VY FRÅN SÖDRA VÄGEN

VÄL SYNLIKT HISTORISKT STRÅK MED TYDLIG KOPPLING TILL FÄSTNINGSTADEN OCH STENSTADENS UTVIDGNING.

3, VY MOT GÖTAPLATSEN FRÅN SÖDRA VÄGEN

SÄRSKILT KRITISK VY SOM FÅNGAR FLERA AV RIKSINTRESSEGRUNDERNA I ETT OCH SAMMA BLICKFÅNG, SAMTIDIGT ETT IMPONERANDE PERSPEKTIV SOM ILLUSTRERAR STADSBYGGNADSPROCESSEN.

PARK AVENUE HOTELS HÖGBYGGNAD

HOTELLET ÄR ETT KRITISKT ELEMENT FÖR UPPLEVELSEN AV PARKEN OCH DOMINERAR PARKEN NEGATIVT.

VÄL UPPVUXNA TRÄD

OMRÅDEN MED FLERTAL ÄLDRE VÄL UPPVUXNA TRÄD.

KULTURINSTITUTIONER

1. LORENSBERGSTEATERN, 2. STADSBIOTEKET, 3. STADSTEATERN, 4. KONSTMUSEET OCH 5. KONSERTHUSET.

BAKGRUND OCH SYFTE

Platsen har pekats ut som en resurstomt för staden och regionen i planprogrammet för Lorensbergsparken, Stadsbiblioteket, Park Avenue Hotel m.fl. från 2006. I ett positivt planbesked från 2016 bedöms platsen lämplig att pröva för blandad bebyggelse med stor andel av bostäder och aktiva bottenvåningar med innehåll som stärker de omgivande stråken.

Parkeringsgaraget som idag finns på platsen önskas ersättas med en ny underjordisk parkeringsanläggning. En markanvisningstävling som hölls våren 2016 har legat till grund för tecknande av markanvisningsavtal mellan fastighetsnämnden och vinnande exploatör.

Byggnadsnämnden beslutade den 17 maj 2020 att ge Stadsbyggnadskontoret i uppdrag att upprätta detaljplan för bostäder och verksamheter vid Lorensbergsparken inom stadsdelen Lorensberg. I det kommande planarbetet utreds vidare användning, omfattning, utformning och gestaltning av bebyggelsen på denna centrala och kulturhistoriskt värdefulla plats.

Syftet med planen är att möjliggöra byggnation av bostäder, verksamheter, en parkeringsanläggning samt att säkerställa stadsbyggnadskvaliteter, kulturhistoriska och arkitektoniska värden.

Inom ramen för planarbetet har Stadsbyggnadskontoret i Göteborg gett Acanthus Arkitektur & Kulturvård AB i uppdrag att ta fram en kulturmiljöutredning.

Syftet med uppdraget är att fördjupa kunskapen gällande utredningsområdets kulturhistoriska värden för att nå en hänsynsfull och kvalitativ planprocess. Resultaten ska ge en god kunskapsgrund för en övergripande förståelse för områdets kvaliteter inför det fortsatta planarbetet samt skapa utgångspunkt för konsekvensbeskrivningen av samrådsförslaget.

OMFATTNING

Uppdraget omfattar framtagande av en kulturmiljöutredning för kvarteret med omgivningar där Lorensbergsparken är belägen. Utredningens fokus ligger på en fördjupad kulturmiljöbeskrivning av planområdet och de omedelbart anslutande stadsrummen.

Vidare tydliggörs Lorensbergsparkens historiska framväxt och betydelse samt kopplingar till närliggande stadsrum och grönstrukturer. Utredningsområdet har begränsats till kvarteret där planområdet är beläget samt till direkt angränsande stadsrum. För hela utredningsområdet har en mer översiktlig utredning gjorts, medan själva kvarteret har utretts på detaljnivå gällande bebyggelse och grönstrukturer.

Fokus i utredningen ligger på:

- En fördjupad kulturmiljökaraktärisering av utredningsområdet samt dess omedelbara närområde.
- Karaktärisering av de berörda stadsrummen och deras inbördes relationer som upplevda helheter.
- Utpekande av delar som tillsammans bygger upp samlade uttrycket och värden, avseende materiella, rumsliga och visuella sammanhang.

MEDVERKANDE

Uppdraget har utförts av bebyggelseantikvarie Jenny Torle och Ylva Nordström från Acanthus arkitektur & kulturvård AB samt landskapsarkitekt Katrine Hermansson från Norconsult AB på uppdrag av Göteborgs stads stadsbyggnadskontor. Arbetet har utförts mellan nov 2020 - april 2021, i nära samarbete med projektledare och arkitekt SAR/MSA Sandra Trzil, bygg- och planantikvarie Sören Holmström, på stadsbyggnadskontoret samt bebyggelseantikvarie Maja Lindman på Göteborgs Stadsmuseum, Kulturförvaltningen.

BEFINTLIGT LAGSKYDD INOM KULTURMILJÖN

LAGAR INOM UTREDNINGSSOMRÅDET

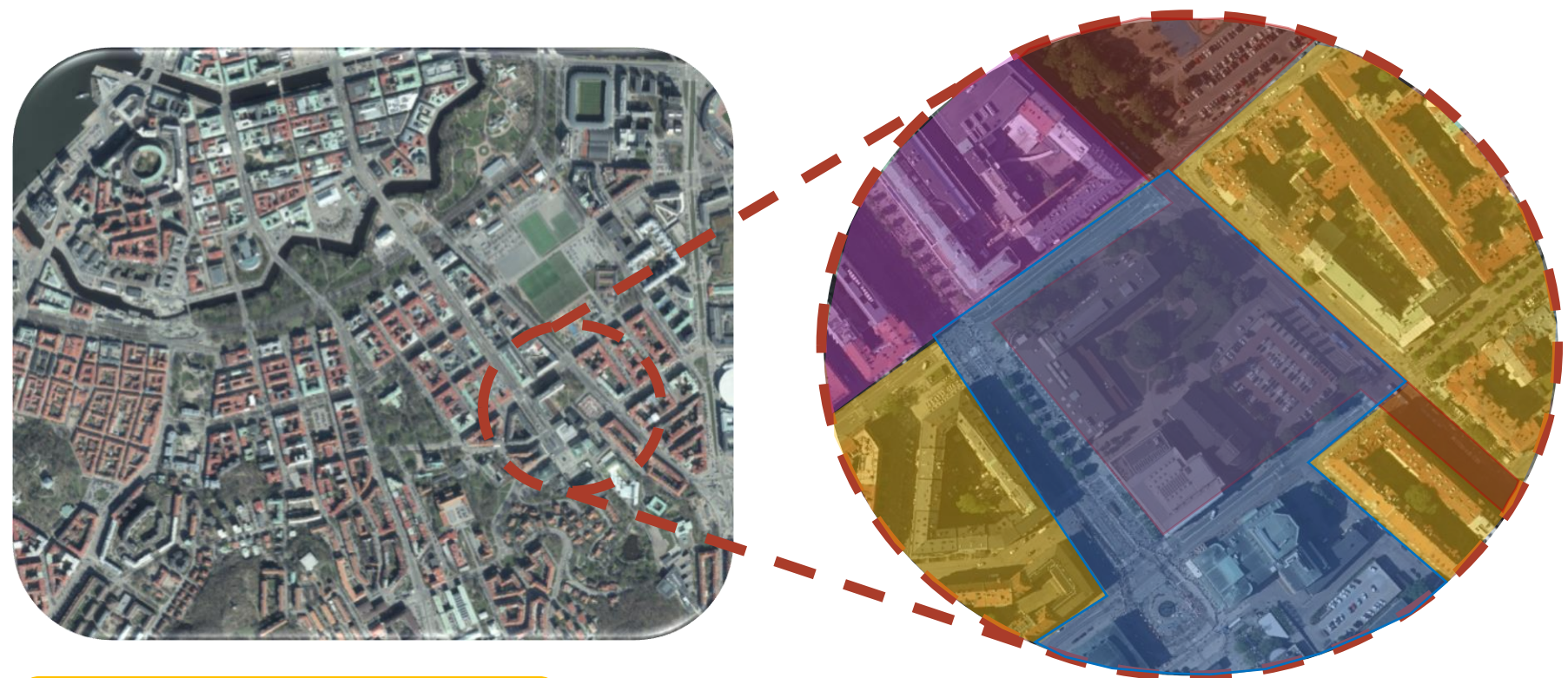
Hela utredningsområdet ligger inom riksintresse för kulturmiljövården, det är dessutom upptaget i kommunens bevarandeprogram och inom området finns byggnadsminnesförklarade byggnader. Inom utredningsområdet finns även ett flertal detaljplaner med särskilt utpekade byggnader som omfattas av särskilda varsamhets- och skyddsbestämmelser.

RIKSINTRESSE

Området ligger inom Riksintresse för kulturmiljövården, Göteborgs innerstad [O 2:1-5], enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. De delar av riksintresset som innefattar området uttrycks genom fästningsstaden, stenstadens utbyggnad, stenstadens utvidgning samt kulturens och utbildningens centrum.

- Uttrycket för **fästningsstaden** grundar sig i spåren efter 1600- och 1700-talens stadsplanering. Spår finns idag kvar i området bland annat i form av Södra Vägen med Gamla Allén som var huvudvägen in till Göteborg från söder och Lorensbergsparken som var en del av Lorensbergs landeri. Exercisheden, även känt som Heden, är också ett spår från denna tid då den öppna platsen fyllde funktion som kronans övningsplats för militären.
- **Stenstadens utbyggnad** utanför vallgraven ägde rum ca 1840–1900 och var en del av det sena 1800-talets stadsomvandling. Denna återspeglas inom området genom rutnätsplanen, den täta stenstadsbebyggelsen med bestämda hushöjder, parker samt av gator med olika bredd och karaktär så som den trädplanterade huvudgatan Kungsporsavenyn. Även kommunaltekniska anläggningar i form av spårvägar anlades under denna tidsperiod.

- **Stenstadens fortsatta utvidgning** ca 1905–1935 och dess fullföljande av rutnätsstaden med slutna stenhuskvarter.
- **Kulturens och utbildningens centrum** är en del av de sena 1800-talets och det tidiga 1900-talets utbyggnader och uttrycket grundar sig bland annat i anläggningar för nöjesliv. Inom området anlades Götaplatsen med omgivande kulturinstitutioner.

STENSTADENS UTVIDGNING

- Stenhuskvarter

KULTUREN OCH UTBILDNINGENS CENTRUM

- Kungsporsavenyns avslut i söder
- Götaplatsen
- Lorensbergsparken

STENSTADENS UTBYGGNAD

- Kungsporsavenyn
- Stenhuskvarter
- Spårvägar

FÄSTNINGSTADEN

- Södra Vägen
- Exercisheden
- Lorensbergsparken

Kartans olika färger illustrerar uttryck för riksintresset Göteborgs innerstad [O 2:1–5] inom utredningsområdet.

BEVARANDEPROGRAM

Hela området är upptaget i kommunens bevarandeprogram, Kulturhistorisk värdefull bebyggelse, och skyddas där igenom enligt 8. kap Plan- och bygglagen.

De delar inom området som belyses extra i bevarandeprogrammet är:

- **Vasastaden och Lorensberg** med hela sin bostadsbebyggelse från 1870-1930, den tidstypiska stadsplanen, Götaplatsen, Lorensbergsparken och Kungsportsavenyn.
- **Heden** genom Exercishedens öppna ytor och bostadsområdet söder om Exercisheden som bland annat har bevarade förträdgårdar.

Inom bevarandeprogrammet finns även enstaka särskilt utpekade byggnader:

- **Konstmuseet**
- **Stadsteatern**
- **Konserthuset**
- **Götapalatset, bio Roy**
- **Kv. 25 Ulriksdal, stenhuskvarteren söder om parkeringshuset**
- **Södra Vägen 20–24**
- **Lorensbergsteatern**
- **Park Avenue Hotel**
- **Kungsportsavenyn 34 (Bevarandeprogram Moderna Göteborg)**

BYGGNADSMINNEN

Inom området finns byggnadsminnesförklarade byggnader som därigenom skyddas enligt 3 kap. Kulturmiljölagen.

- **Stadsteatern**
- **Konstmuseet**
- **Konserthuset**
- **Lorensbergsteatern**

DETALJPLAN

Inom utredningsområdet finns ett flertal detaljplaner med särskilt utpekade byggnader som omfattas av särskilda varsamhets- och skyddsbestämmelser och skyddas där igenom enligt 8. kap Plan- och bygglagen.

Utpekade byggnader eller miljöer med särskilda bevarande bestämmelser i gällande detaljplan

Utpekade byggnader eller miljöer med kulturhistoriska värden i bevarandeprogram, *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*

Utpekade byggnader med kulturhistoriska värden i bevarandeprogram, Moderna Göteborg, *Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse*

Byggnadsminnen

Inom aktuellt utbredningsområde finns ett stort antal byggnader och miljöer med redan utpekade kulturhistoriska värden och som därav skyddas via olika lagstiftningar (PBL, KML). Bilden illustrerar vart dessa enskilda byggnader och platser är belägna.

LAGAR INOM KVARTERET

RIKSINTRESSE

Hela kvarteret ligger inom Riksintresse för kulturmiljövården, Göteborgs innerstad [O 2:1-5], enligt 3 kap. 6 § miljöbalken. De delar av riksintresset som innefattar kvarteret uttrycks genom fästningsstaden, kulturens och utbildningen centrum samt stenstadens utbyggnad.

- Uttrycket för **fästningsstaden** grundar sig i spåren efter 1600- och 1700-talens stadsplanering och där ibland finns spridda rester av donationsjordarnas landerier. Inom kvarteret finns Lorensbergsparken vilket är det som idag finns kvar av Lorensbergs landeri.
- **Kulturens och utbildningen centrum** är en del av de sena 1800-talets och det tidiga 1900-talets utbyggnader och uttrycket grundar sig bland annat i anläggningar för nöjesliv. Inom kvarteret finns Lorensbergsteatern med sin entré ut mot det som en gång varit en nöjespark som haft stor betydelse för kultur och nöje från denna tid.
- **Stenstadens utbyggnad** utanför vallgraven ägde rum ca 1840–1900 och var en del av det sena 1800-talets stadsomvandling. Denna återspeglas inom området genom rutnätsplanen och framdragandet av Kungsportsavenyn vilken skapat kvarterets nuvarande avgränsningar.

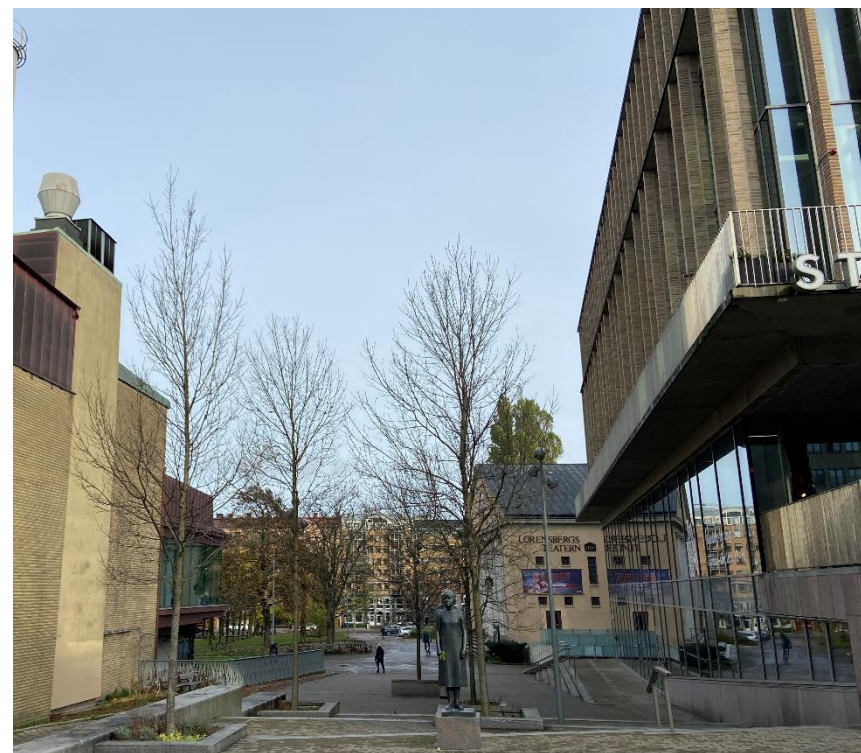
Park Avenue Hotel med sin höga respektive låga byggnadskropp.

BEVARANDEPROGRAM

Både byggnader inom kvarteret samt själva **Lorensbergsparken** är upptagna i kommunens bevarandeprogram från 1999, Kulturhistorisk värdefull bebyggelse i Göteborg, och skyddas där igenom enligt 8. kap Plan- och bygglagen.

Byggnader upptagna i bevarandeprogrammet:

- **Lorensbergsteatern** är ett välbevarat och mycket värdefullt exempel på svenskt teaterbyggande från 1900-talets början. Byggnaden är en viktig del av Lorensbergsparken och ett väsentligt inslag i stadsbilden.
- **Park Avenue Hotels** ursprungliga interiör med exklusiv inredning i bl. a entré- och restauranglokalerna är delvis bevarad.
- **Lorensbergsparken** visar på spår efter de gamla landeriparkerna.

Kvarteret sett från Kungsportsavenyn med Stadsbiblioteket i förgrunden.

BYGGNADSMINNE

Lorensbergsteatern är byggnadsminnesförklarad och skyddas därigenom enligt 3 kap. Kulturmiljölagen.

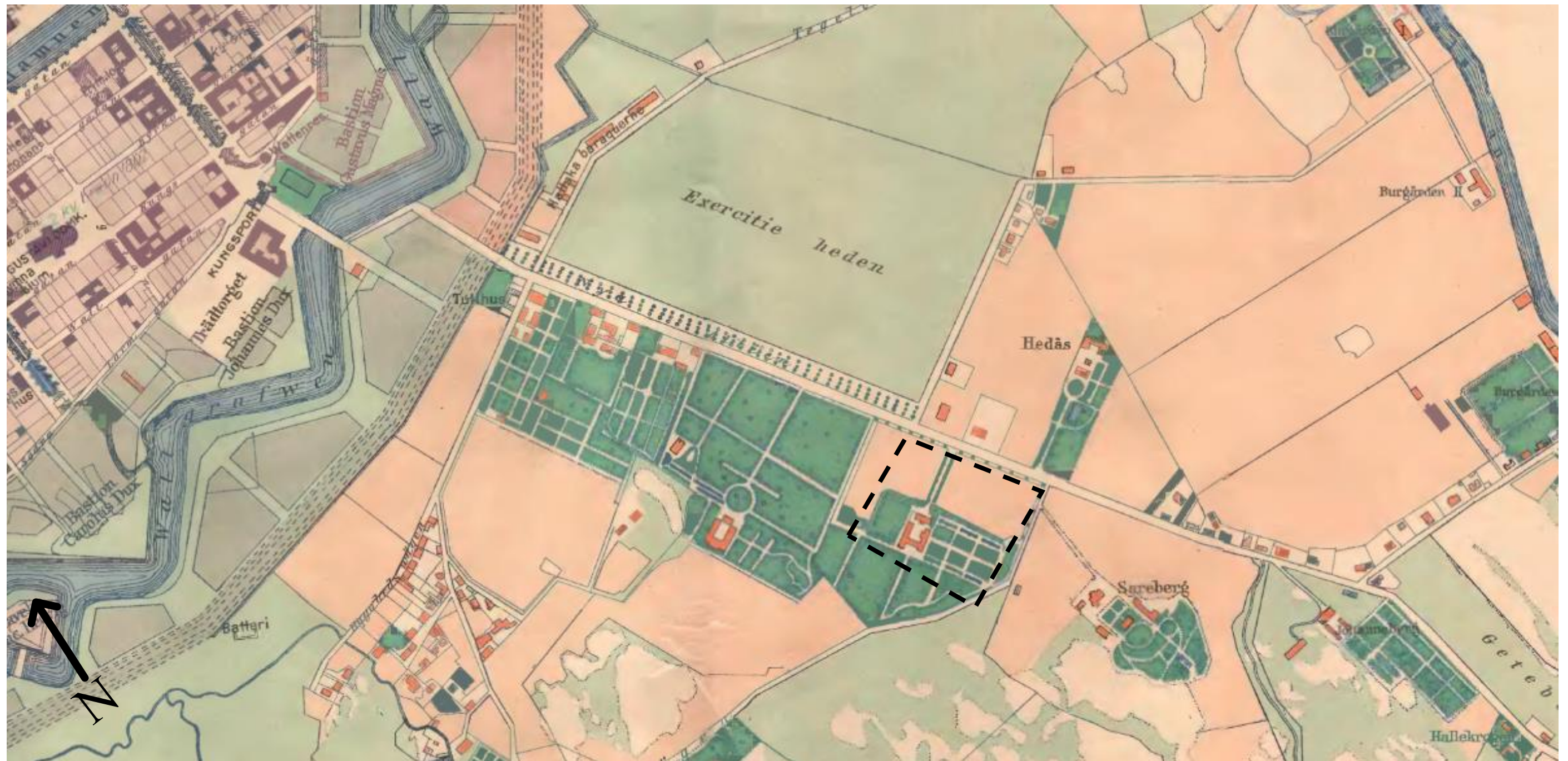
DETALJPLAN

För hela kvarteret med undantag för parkeringshuset gäller detaljplan II-4993 (1480K-II-4993). **Lorensbergsparken, Park Avenue Hotel, Lorensbergsteatern** och **Stadsbiblioteket** omfattas av särskilda varsamhets- och skyddsbestämmelser och skyddas där igenom enligt 8. kap Plan- och bygglagen.

Parken med Lorensbergsteatern.

DEL 2

HISTORIK

STADSPLANEHISTORIA OCH BEBYGGELSEUTVECKLING

FRÅN 1600-TAL TILL IDAG

1600- OCH 1700-TALEN

Göteborgs grundande ägde rum vid 1621 och staden byggdes som en befäst stad med rutnätsplan och kanaler enligt holländska principer. Bebyggelsen dominerades till en början av trähus och på marken utanför den befästa staden fanns bland annat landerimarker vilket var jordbruksfastigheter på stadens mark som dels användes för gemensamt bete och som dels arrenderades ut. Marken var donationsjord som Kronan gav Göteborg vid dess grundande och som bland annat skulle stå för stadens livsmedelsförsörjning. Ett stort antal landerier etablerades bland annat längs Södra Vägen som var huvudvägen in till staden från söder. Under 1700-talet utvecklades landerierna till herrgårdsliknande anläggningar. De landerier som då var etablerade längs Södra Vägen var Kristineberg, Kristinelund, Lorensberg, Hedås, Johanneberg, Lyckan, Rosengård, Simons plantage och Mariefred.

1800-TALET

Vid 1800-talets början skedde stora förändringar av staden då stadsmuren revs och trähus förbjöds innanför vallgraven. Vallgraven behölls och utanför den anlades Nya Allén och parkområden. Under 1800-talet växte staden snabbt och vid 1860-talets början var områdena innanför vallgraven helt utbyggda och på grund av det togs en ny stadsplan fram. Den nya stadsplanen utarbetades mellan 1862–66 och inkluderade marken söder (nuvarande stadsdelarna Lorensberg och Vasastaden) samt öster (Heden, Stampen och Gullbergsvass) om staden. Den nya planen var utformad som en rutnätsplan innehållande förnäma bostadsområden med stora stenhus i slutna kvarter samt storslagna gator, grönområden och platser så som Kungsportsavenyn, Vasagatan, Vasaplatsen och Vasaparken.

Planen syftade till att den befintliga bebyggelsen som vuxit fram utanför den befästa staden, där bland landerierna längs Södra Vägen, skulle rivas och Södra Vägen skulle få en ny sträckning.

Utbyggnaden genomfördes mellan 1868–1905, men ett flertal revideringar av planen gjordes genom åren. Efter planens genomförande hade stora delar av den befintliga bebyggelsen rivits, men bland annat Lorensbergsparken och Södra Vägen hade lämnats. Dock kapades en mindre del av Lorensbergsparken bort i samband med en förlängning av Engelbrektsgatan (se s.12).

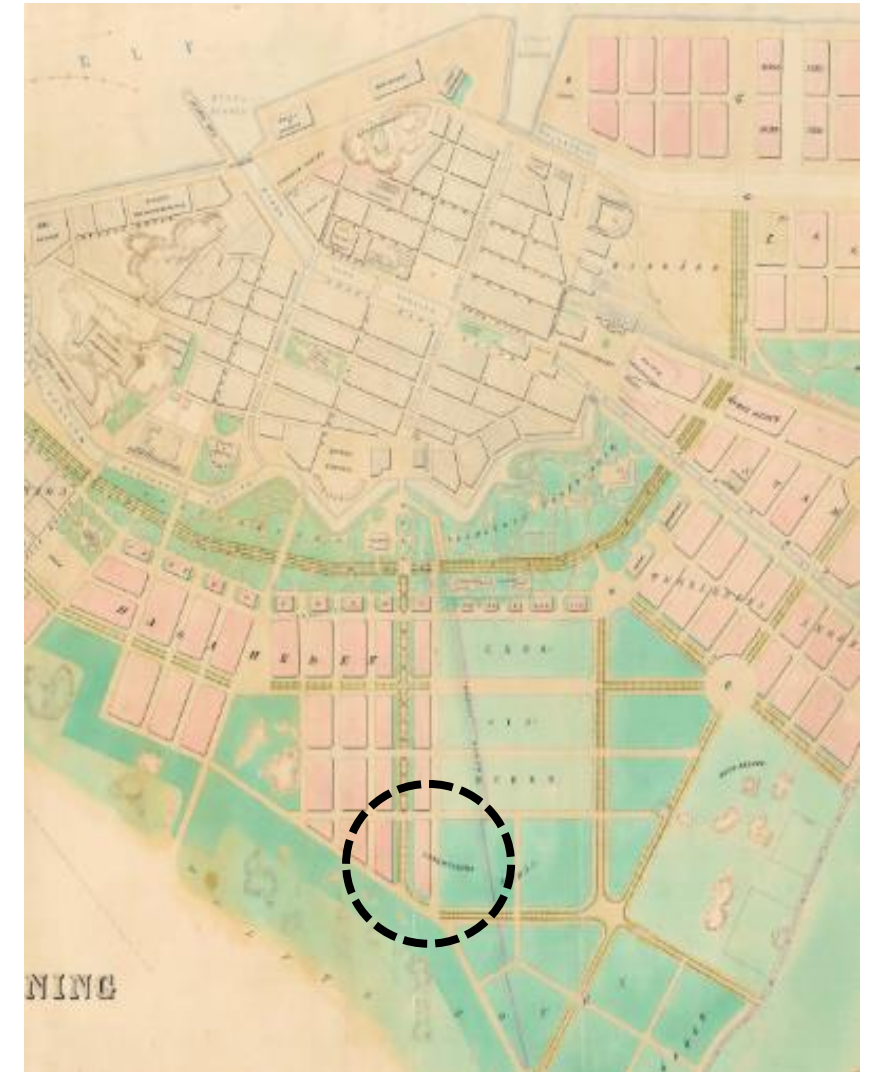
1900–1930-TAL

Systemet med landerier var i bruk från Göteborgs grundande fram till strax efter sekelskiftet 1900 och då hade dessutom ett stort antal av landerierna rivits till förmån för den nya bostadsbebyggelsen. Utbygganden av stenstaden fortsatte och en ny stadsplan togs fram vilken kom att omarbetas ett flertal gånger under det tidiga 1900-talet, bland annat av stadsingenjör A Lilienberg. Lilienbergs plan som var färdig 1910 utmärktes av terränganpassning med svängda former för Lorensbergs villaområde, vilket skilde sig avsevärt från den tidigare rutnätsplanen. Kungsportsavenyns avslut, Götaplatsen, fick en rektangulär plan där omkringliggande gator präglades av tydliga siktlinjer. Planen för Götaplatsen kom ytterligare att omarbetas något till en mer strikt rektangulär plan, 1921 fastställdes den nya planen som i stora drag följdes när Götaplatsen byggdes. Samtliga planer syftade åter igen till att Landeriet (vid denna tidpunkt nöjespark) Lorensberg skulle rivas, detta genomfördes aldrig.

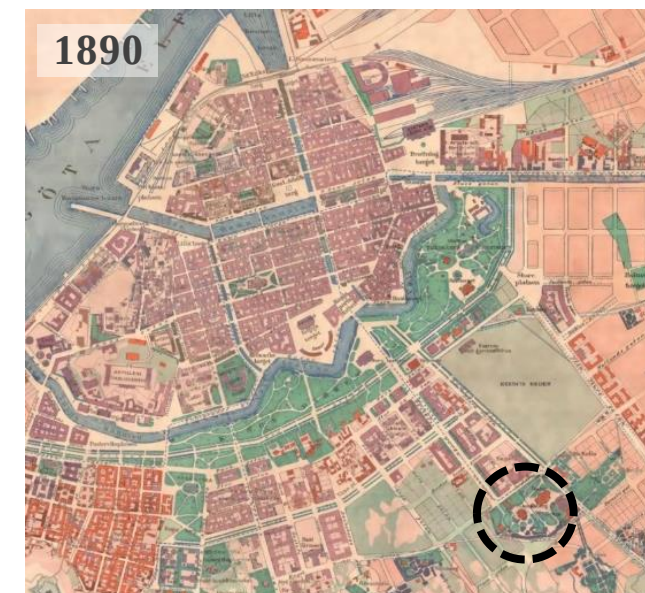
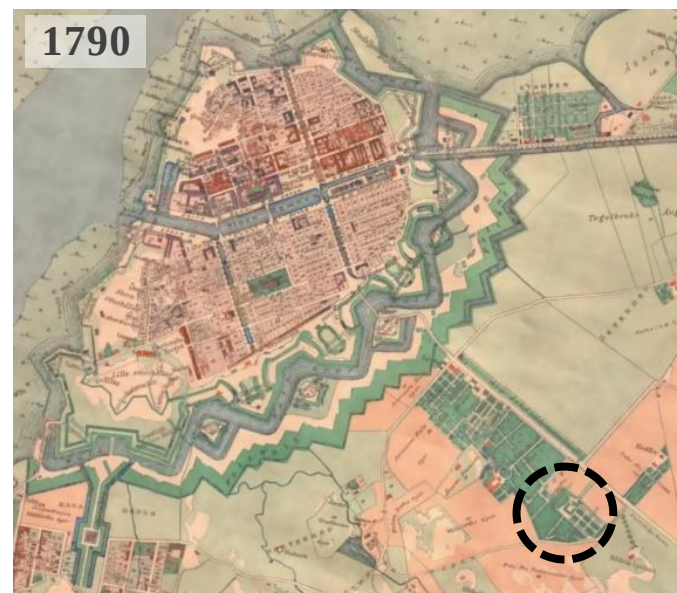
Utbyggnaden av de nya delarna av stenstaden pågick fram till 1935 och omfattade framför allt storskaliga bostadshus samt anläggandet av Götaplatsen och Lorensbergs villaområde.

1940-TAL FRAM TILL IDAG

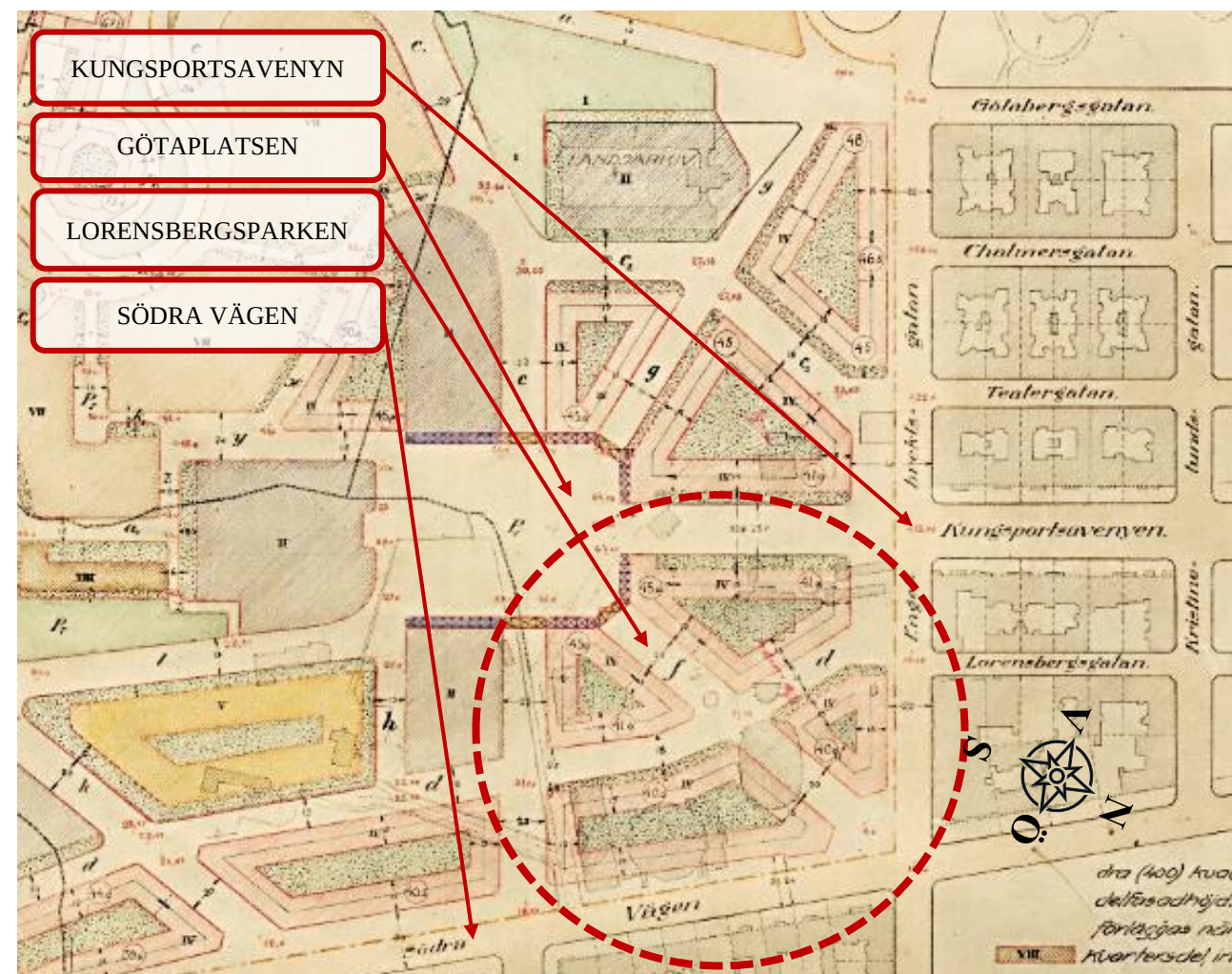
Inom stadsdelen Lorensberg samt inom de direkt angränsande stadsdelarna Vasastaden och Heden har en viss förnyelse genomförts efter 1930-talet. Enstaka byggnader och även hela kvarter har ersatts, framför allt längs Kungsportsavenyn, dessutom har några få större nybyggnader och tillbyggnader uppförts. I Lorensbergsparken har stora förändringar gjorts och delar av parkytan har i anspråkstagits av ny bebyggelse.

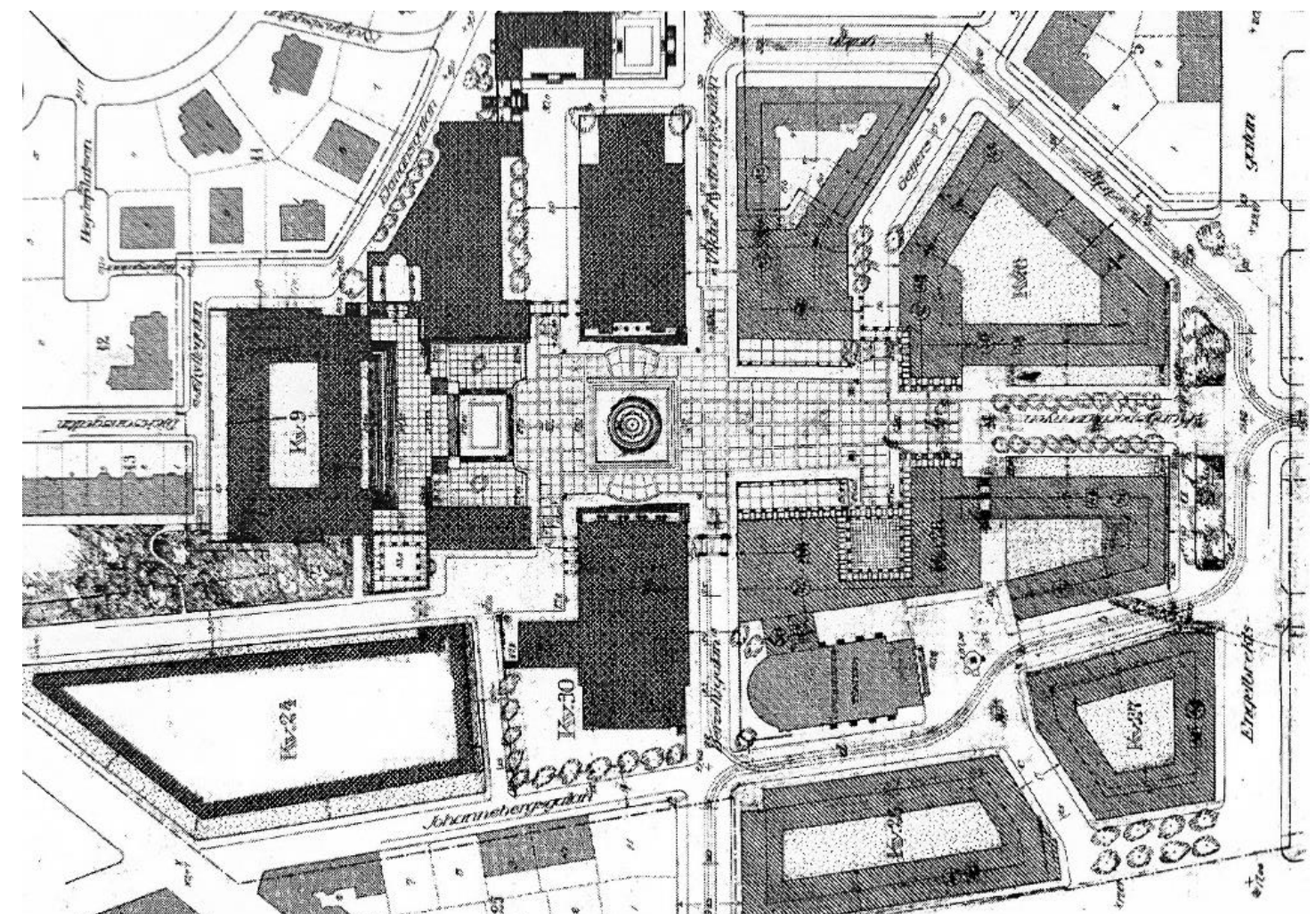
Del av stadsplanen från 1866. Kvarteret där Lorensbergsparken är beläget är inringat, enligt planen skulle befintlig bebyggelse rivas.

Kartorna visar Göteborgs stadsplaneutveckling från år 1790–1923 där det tydligt syns hur marken runt vallgraven gått från landsbygd till stenstad. På kartorna från 1800-talet är stenhusen lila och trähusen orange. Kvarteret där Lorensbergsparken är beläget är inringat, det framgår tydligt hur kvarteret inte följt omgivande stadsplan utan i stället behållit en egen karaktär.

Delar av Lilienbergs stadsplan för Götaplatsen och Lorensbergs villaområde från 1910. Kvarteret där Lorensbergsparken idag är beläget är inringat. Planen syftade bland annat till att all bebyggelse inom Lorensbergsparken skulle rivas, detta genomfördes aldrig. På planen syns den äldre bebyggelsen svagt under den planerade.

Planen som fastställdes över Götaplatsen 1921. Ombyggnaden av Lorensbergsparken genomfördes aldrig, sannolikt var det viktigare att nöjesparkens funktion fick finnas kvar i staden, än att bygga ytterligare stenstadskvarter.

INOM UTREDNINGSGOMRÅDET

Utredningsområdet har begränsats till de anslutande stadsrum som direkt angränsar till kvarteret som Lorensbergsparken är beläget i.

EXERCISHEDEN

Marken användes som bete för landeriernas boskap, men redan från 1700-talet började Heden delvis att användas som exercisplats för Göta artilleriregemente, vilket fortsatte ända till slutet av 1800-talet. Även olika idrottsarrangemang och utställningar började hållas på Heden från 1800-talet (vilket har fortsatt fram till nutid).

Heden avgränsas i väst av Södra Vägen vilket var huvudvägen in till staden från söder. År 1788 planterades en allé längs Södra Vägen, det som idag kallas "Gamla Allén". Nuvarande träd lär ha planterats på 1820-talet.

F.D. HEDÅS

På 1700-talet låg Landeriet Hedås på platsen, öster om Södra Vägen, mitt emot Lorensbergsparken. Vid mitten av 1800-talet tillkom även landeriet Lilla Hedås. På 1880-talet upprättades en stadsplan för området vilket resulterade i att landerierna revs och på platsen byggdes mellan 1890–1930 kvarter med höga bostadshus uppförda i 6 våningar av sten. Planen för området reviderades av Lilienbergs 1907 genom anläggandet av förträdgårdar inom området. Längs Berzeliigatan planterades en allé strax före 1910. En stor del av förträdgårdarna har under senare delen av 1900-talet gjorts om till parkeringsplatser, men det finns fortfarande ett antal förträdgårdar bevarade inom området.

ULRIKSDAL

Kvarteret närmast Lorensbergsparken i sydöst heter Ulriksdal. Marken hörde tidigare till landeriet Johannebergs ägor och användes som betes/jordbruksmark. I början av 1900-talet upprättades stadsplan för området och bebyggdes mellan 1914–1927 med kvarter av höga bostadshus uppförda i 6–7 våningar av sten.

På kartan är de olika områdena vilkas stadsplanehistoria beskrivs markerade med olika färger. Hela utredningsområdet är markerat med en röd cirkel och kvarteret som Lorensbergsparken är beläget i är markerat med en röd kvadrat.

Kvarteret Ulriksdal tornar upp med sina 6 våningar bakom den gamla cirkusbyggnaden som låg i Lorensbergsparken. Fotot är taget år 1969, samma år som cirkusen revs. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

VASASTADEN OCH LORENSBERG

Lorensberg och Vasastaden blev de centrala delarna i stadsplanen som var färdig 1866. Utbyggnaden påbörjades 1868 och slutfördes 1905. Det tidigare glesbebyggda området med trähus ersattes av stora kvarter med höga exklusiva bostadshus av sten. Viktiga platser så som Kungsportsavenyn, Vasaplatsen och Vasaparken anlades. Alléer planterades ut med både Vasagatan och Kungsportsavenyn, vid den sistnämnda anlades även förträdgårdar. Den nya bebyggelsen präglades av en ny och mer fri stenstadsarkitektur med fasader i förbländartegel, natursten och med putsornamentik. Inga butikslokaler fanns ut mot Kungsportsavenyn under de första 30–40 åren, med undantag för några byggnader som hade salukällare vid tvärgatorna.

Under 1900-talet har stora förändringar gjorts gällande Kungsportsavenyns bebyggelse. Vid slutet av 1930-talet uppfördes fyra nya hus i funkisstil längs gatan. Under 1960- och 1970-talen revs 18 hus från 1800-talet längs gatan och ersattes av nya större byggnader innehållande kontor, hotell, butiker och banker. Gatan förändrades från en exklusiv bostadsgatan till en affärsgata.

Foto på Kungsportsavenyn taget 1901. På bilden syns förträdgårdar. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Foto på Götaplatsen och del av Lorensbergsparken taget på 1930-talet innan stadsbiblioteket är uppfört. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Foto på Götaplatsen 1923 i samband med Jubileumsutställningen. Konstmuseet är nybyggt och stadsteatern och konserthuset är ej uppförda. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

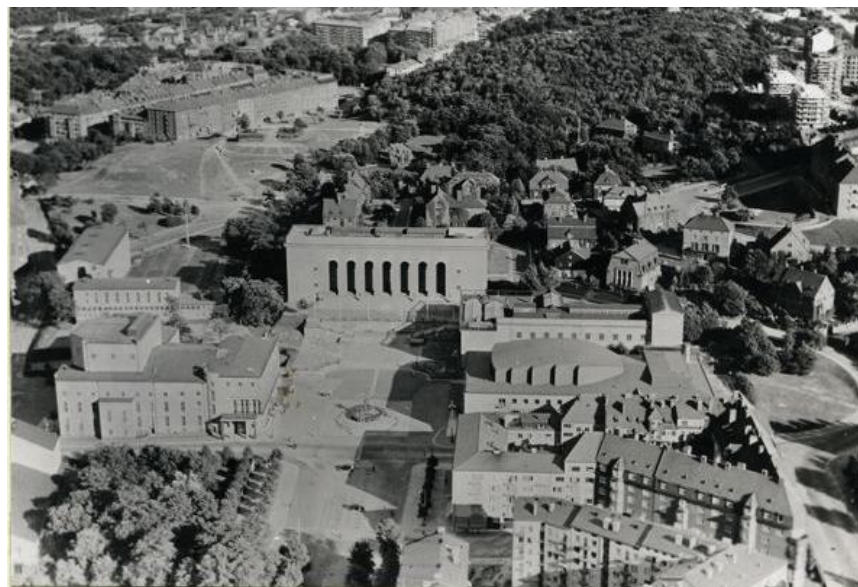

Foto taget på 1930-talet när Götaplatsen var nyanlagd. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

GÖTAPLATSEN

1901 utlystes en stor stadsplanetävling vilken innefattade avslutningen på Kungsportsavenyn och en fortsatt utbyggnad söderut. Det vinnande arkitekterna var P. Hallman och F. Sundbärg och deras plan lades fram 1904. Denna plan kom dock inom kort att omarbetas när A. Lilienberg blev stadsingenjör 1907, hans nya plan var klar 1910 och innehöll bland annat den monumentala Götaplatsen. I denna plan planerades även en ny gata rakt genom Lorensbergsparken, detta genomfördes aldrig men däremot anlades slutet av Kungsportsavenyn i parkens västra del.

Utformningen av Götaplatsen togs fram genom en arkitekttävling 1916–18 och det vinnande förslaget innefattade en rektangulär plats omgiven av offentliga byggnader. Anläggandet av Götaplatsen påbörjades inför Göteborgs 300-årsjubileum, de byggnader som uppfördes då var konstmuseet och konsthallen samt terrasseringar och trappor. Jubileet firades år 1923 genom en utställning i staden där Götaplatsen var utställningens huvudentré. Till jubileet byggdes provisoriska byggnader på platsen, dessa revs sedan. Kopparstatyn Poseidon tillkom på platsen år 1931. Senare kom Götaplatsen att kompletteras med stadsteatern och konserthuset som stod färdiga vid 1930-talets mitt.

Foto på Stadsteatern och Poseidon år ca 1935. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Kartorna visar utredningsområdets historiska utveckling från 1700-talet till idag. Hela utredningsområdet är röd markerat och kvarteret där Lorensbergsparken är belägen är blå markerat. De transparenta blå delarna markerar minskningar som gjort av kvarteret.

HISTORISK FÖRDJUPNING

KVARTERET MED LORENSBERGSPARKEN

Lorensbergs landeri bildades vid 1700-talets mitt då det uppläts för tobaksodling, det anlades väster om Södra Vägen. När grosshandlaren Lorentz Petersén övertog landeriet år 1770 fanns på platsen en tvåvånings manbyggnad, två flyglar och tillhörande trädgårdsanläggningar med dammar och träd. 1783 upphörde odlingarna på grund av missväxt och landeriet fick i stället en ny funktion som sommarhus med tillhörande stora trädgårdsanläggningar. År 1790 utgjordes landeriet av en huvudbyggnad med flyglar samt ytterligare en byggnad som tillsammans skapade en kringbyggd gårdsplan. Byggnaderna omgärdades av trädgårdsanläggningar med raka gångar och landeriets huvudentré var anlagd från Södra Vägen och kantades av en trädallé. Lorentz Petersén dog år 1800 och det var efter honom som landeriet senare kom att få sitt namn.

A.H. Evers som var vinhandlare köpte landeriet 1823 och Göteborgs Stad gav honom då rättigheter att starta ett värdshus.

Verksamheten kom att vidareutvecklas med landeriets nästa ägare musikdirektören vid Frans Cabré som köpte egendomen 1940. En nöjesanläggning byggdes med bland annat en varietélokal och dansbana. 1860 fanns på platsen över 10 byggnader. En stor brand drabbade landeriet 1864 och hela anläggningen förstördes. Efter branden uppfördes en ny större restaurang, en permanent cirkusbyggnad och dessutom anlades en engelsk park. Cirkusbyggnaden uppfördes vid hörnet av Berzeliigatan och Södra Vägen.

Fotot visar restaurangbyggnaden ca 1900. Foto: Göteborgs stadsmuseum

Karta över Landeriet med parken 1820. Landeribyggnaden är orange med två flyglar.

Karta över Lorensbergsparken 1910. De röda pilarna illustrerar vilka byggnader som stod på vilken plats vid tidpunkten.

1884 löstes landeriet in av staden och restaurangverksamheten arrenderades ut. 1888 fanns utöver cirkusbyggnaden och restaurangen sex byggnader på platsen. 1891 byggdes ytterligare en byggnad på platsen som senare kom att byggas om till en folkteater. Cirkusbyggnaden brann ner 1900 men återuppbyggdes kort därpå.

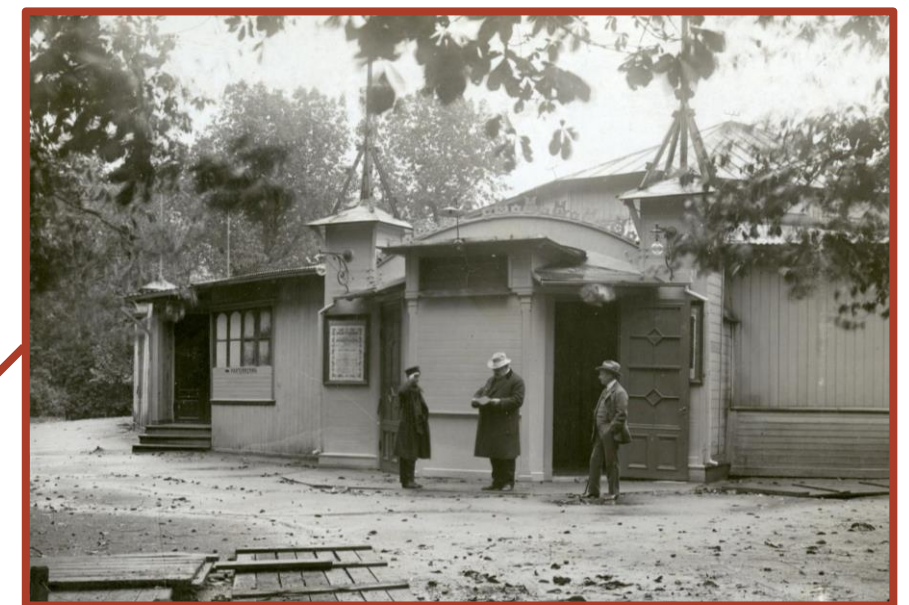

Foto på Folkteatern 1913. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Foto på Cirkusbyggnaden taget inifrån Lorensbergsparken runt år 1900. Foto: Göteborgs stadsmuseum

På grund av anläggandet av Kungsportsavenyns avslutning kom parkens västra delar att försvinna vid 1900-talets början. Då flyttades parkens huvudentré till hörnet av Kungsportsavenyn och Engelbrektsgatan. Huvudentrén hade tidigare varit placerad centrerat i slutet av Kungsportsavenyn åt söder.

1916 uppfördes Lorensbergsteatern efter ritningar av Arkitekt Karl M Bengtsson och var då landets näst största teaterbyggnad. När Stadsteatern byggdes 1934 flyttades teaterverksamheten dit och Lorensbergsteatern blev i stället en biograf.

Folkteatern revs 1942 efter en brand och dess verksamhet flyttades över till cirkusbyggnaden. 1950 byggdes Park Avenue Hotel längs med Engelbrektsgatan. Byggnaden uppfördes efter ritningar av arkitekt Nils Einar Eriksson. När hotellets restaurang skulle byggas 1956 revs den gamla restaurangbyggnaden från 1800-talet.

1967 byggdes Stadsbiblioteket ut mot Kungsportsavenyn och 1969 revs även Cirkusbyggnaden.

Parkeringshuset uppfördes 1994.

Foto taget i början av 1920-talet. Kungsportsavenyn har dragits genom parkens värsta delar och parkens huvudentré har flyttats. På bilden syns även restaurangbyggnaden, Lorensbergsteatern och cirkusbyggnaden. Runt parken tonar den nybyggda stenstaden upp och jubileumsutställningens tillfälliga byggnader. Trots att stenstaden växte fram i kvarteren fick nöjesparken finnas kvar vilket visar på dess viktiga funktion. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

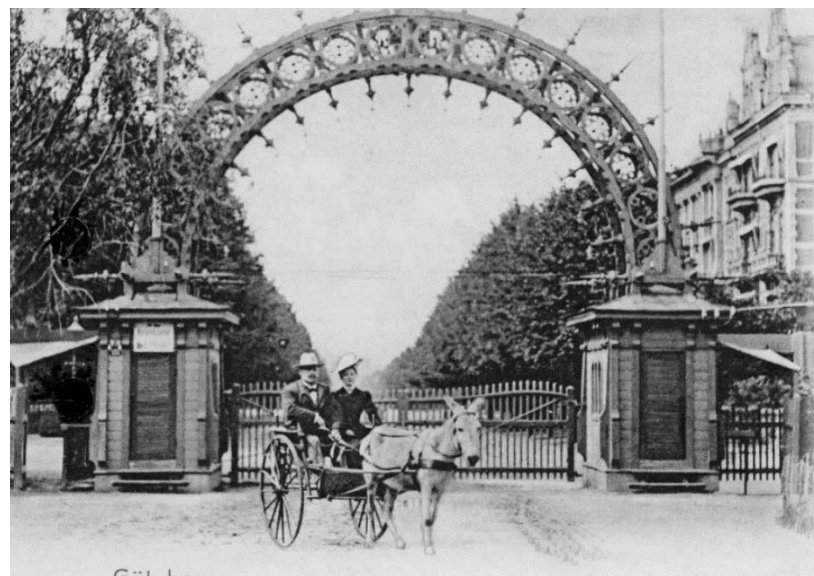

Foto taget mellan år 1900–1910 inifrån Lorensbergparken på huvudentrén vid Kungsportsavenyns slut, innan Götaplatsen anlagts. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Fotot visar Lorensbergsteatern och parkens uteservering. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Fotot är taget mellan 1950–1960-tal. På bilden syns det nybyggda Park Avenue Hotel i bakgrunden och Cirkusbyggnaden som står inför rivning i förgrunden. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

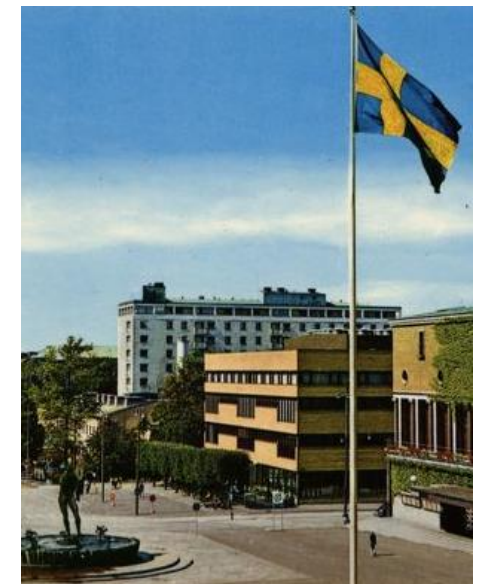

Foto taget 1967 på Stadsbiblioteket när det var nybyggt. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

Foto på Lorensbergsparken taget 1947. I parken ligger restaurangbyggnaden (högst upp), Lorensbergsteatern (i mitten) och cirkusbyggnaden (längst ner). Huvudentrén är belägen i hörnet av Kungälvsgatan och Engelbrektsgatan. Foto: Göteborgs stadsmuseum.

LORENSBERGSPARKEN

Vid landeriets tillkomst var det tobaksplantage på platsen, men denna upphörde under 1780-talet och ersattes med andra odlingar. På en karta från 1790 finns noteringar om *Enkefru Petterssons plantage*.

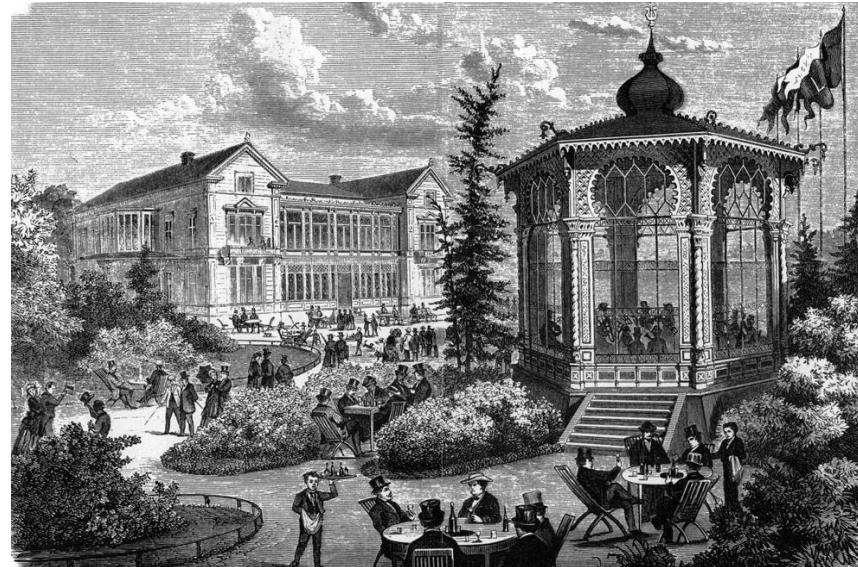
Från 1770 finns noterat att *”Från landsvägen gick en bred stig fram till huvudbyggnaden, skuggad av en allé av lindar.”* (Landerierna i Göteborgs stadsbyggande) vilket visar att anläggningen hade en viss dignitet då man vill markera uppfarten på detta sätt. Landsvägen gick i motsvarande sträckning som dagens Södra Vägen.

Så småningom anpassades parken och landeriets omgivningar till den verksamhet som växte fram i form av en plats för nöjen och rekreation. Under 1800-talet anlades en park som nöje för ”det fina folket”. I bestämmelserna står att den skulle hållas välvårdad: *”skall Parken och Trädgården därstädes i ett för ändamålet tjenligt skick alltid hållas tilhanda för Stadens bättre Inwånares begagnande till promenad”* (E. Fischer).

I en besiktning av ägorna från 1837 beskrivs det att de är omgivna av hagtornshäckar, stengärdesgårdar och jordvallar samt att det finns flera mycket gamla fruktträd, flera vilda träd och tre dammar. Husen var placerade i hästskoform och här bildades en kringbyggd gård. Troligtvis fanns här ytor för servering för landeriets gäster, medan det längre ut i parken var tillåtet för allmänheten att promenera.

Till en början hade parken ett stramt uttryck, troligtvis med odlingar och blomsterrabatter. Ernst Fischer beskriver parken som *”En regelbunden trädgårdsanläggning med kvadratiska kvarter”*. Denna trädgård var omgiven av åkrar eller ängar.

Mellan 1860 och 1872 skedde en omdaning av parken till mer organiska former enligt tidens ideal, den engelska parken. År 1877 fanns ett omfattande slingrande stigsystem och fritt placerade träd i romantisk, engelsk stil. Det fanns även anläggningar som vittnar om det nöjescentrum som Lorensberg hade kommit att bli, med bland annat en friluftsteater och skjutbana.

Teckning av Otto Mankell 1870. Här syns att uteserveringarna bildar en helhet i parken tillsammans med byggnaderna.

Foto från 1920-talet visar blomsterplantering vid uteserveringen. Foto: Göteborgs stadsmuseum

År 1866 fastställs en ny stadsplan där det beskrivs hur en aveny skulle byggas från Kungsportsbryggan till Lorensberg och bindas samman med Södra landsvägen. Avenyn byggdes ut 1872, men stannade då vid Lorensbergs ägor och en pampig entré hälsade välkommen in i parken. Det fanns även en mindre entré i hörnet mot Heden.

Lorensberg och parken fortsatte att utvecklas med nya nöjesetablissemang och 1884 uppfördes cirkusbyggnaden i det sydöstra hörnet.

Friluftsteatern. Foto: Göteborgs stadsmuseum

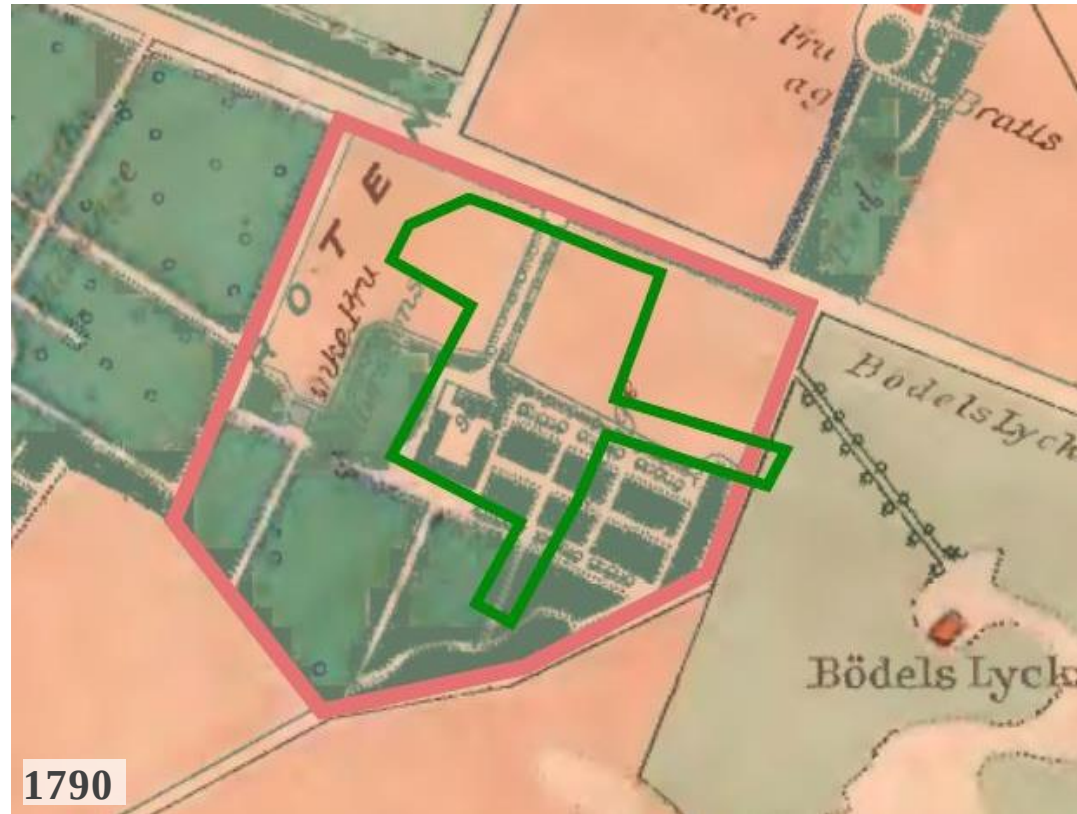

Entré från Kungsportsavenyn. Foto: Göteborgs stadsmuseum

Parkens romantiska utformning fanns kvar till efter 1910, då utbyggnaden av den avslutande delen av Kungsportsavenyn tog en stor del av parken i anspråk, men vi kan än i dag skönja spår av den i form av de stora och fritt placerade träden.

PARKENS UTBREDNING

Rosa linje visar den ursprungliga landeritomtens utbredning och grön linje den ungefärliga utbredningen av den nuvarande parkens gröna delar (utan omkringliggande hus).

1790 Runt landeriet fanns mestadels odlingar och ängar. Allén från landsvägen är tydligt markerad.

1860 Parken har nu fått mer karaktär av lustträdgård med tydliga gångar och rumsligheter. Fortfarande med en stram karaktär.

1890 Nu har parken fått sin omdaning till romantisk park med organiska former. Cirkusen och friluftsteatern är byggda. I sydväst finns den nya pampiga entrén vid Avenyns slut. En minskning av parken har skett i väster genom framdräning av Engelbrektsgatan.

1921 Övre delen av Avenyn är nu utbyggd och parken har minskat i storlek. I östra kanten har gränsen för parken förändrats något i och med dragning av Berzeliigatan. Lorensbergsteatern är byggd.

PARKEN HAR GENOM ÅREN MINSKAT I STORLEK I SAMBAND MED ETT ANTAL STORA BYGGNATIONER:

1800-talets slut	Engelbrektsgatan förlängdes genom kvarteret.
1916	Byggdes Lorensbergsteatern.
1920-tal	Framdragande av Kungsportsavenyn.
1942	Folkteatern revs.
1950-tal	Byggdes nytt hotell.
1956	Byggdes ny restaurang och den gamla revs.
1960-tal	Södra Vägen breddas.
1967	Byggdes Stadsbiblioteket.
1969	Revs cirkusen och blev parkering.
1974	Byggdes högbyggnaden av hotellet ut mot Södra Vägen.
1994	Parkeringshus byggs på cirkusens gamla tomt.
2013	Byggdes Stadsbiblioteket ut.

DEL 3

KULTURMILJÖBESKRIVNING

BESKRIVNING

UTREDNINGSMOMRÅDET

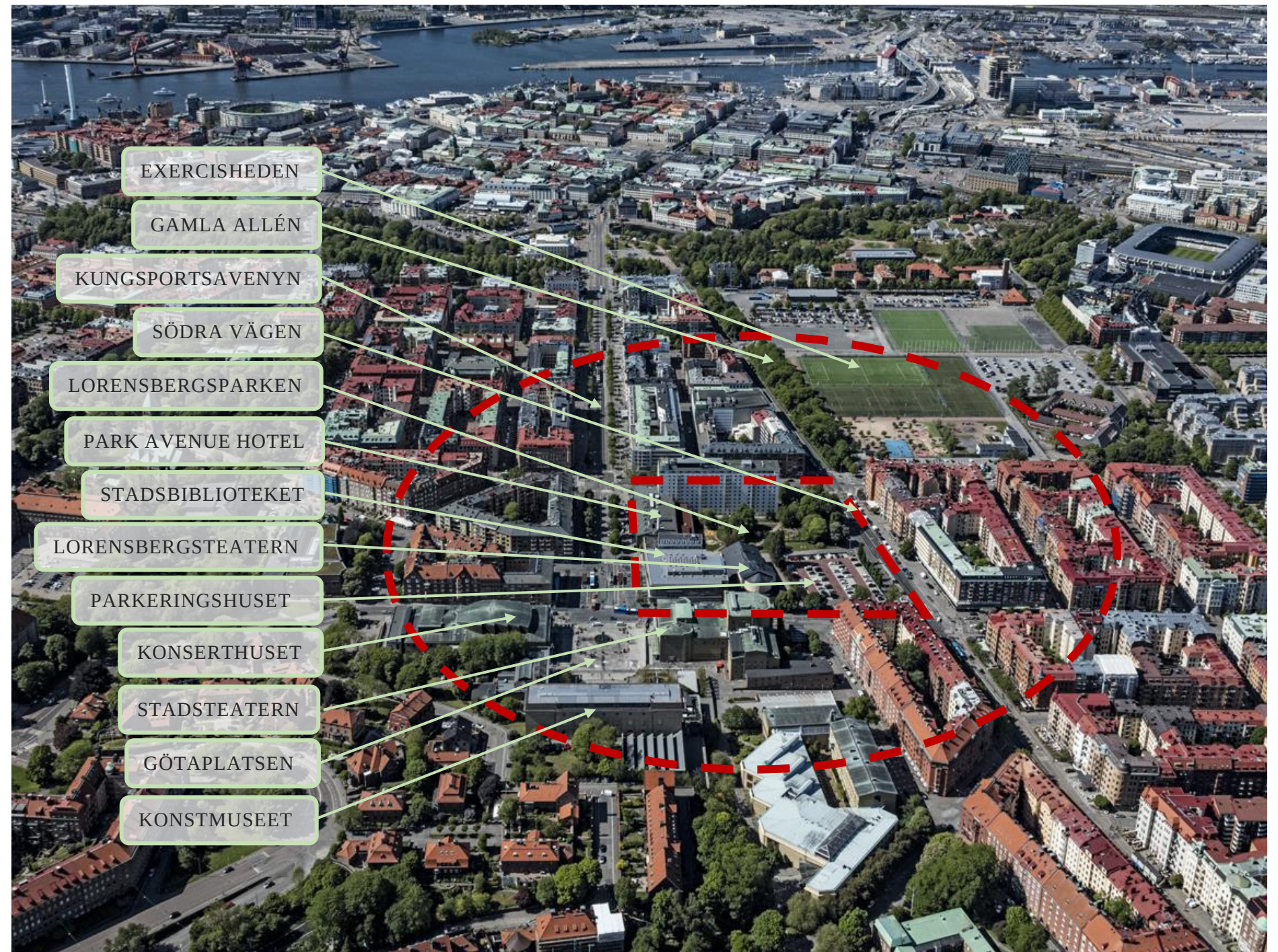
Utredningsområdet ligger centralt i Göteborg, sydöst om vallgraven och utgörs av delar av stadsdelarna Lorensberg och Heden. Området omfattar parkmiljö, bostadsmiljö, friliggande allmänna byggnader, breda gator och platsbildningar. Med undantag för kvarteret där Lorensbergsparken är belägen så följer bebyggelsen en rutnätsplan. Genom området går två bredare vägar med spårvagnstrafik, Kungsportsavenyn och Södra Vägen. På respektive sida om Kungsportsavenyn finns planterade trädrader och i söder avslutas gatan med den monumentala Götaplatsen där konstmuseet, stadsteatern och konserthuset är belägna.

Bostadsmiljöerna inom området utgörs i huvudsak av slutna kvarter med stenhus i 5–6 våningar från perioden 1870–1930, dock har viss nyare bebyggelse tillkommit senare. I områdets nordöstra delar ligger Exercisheden som utgörs av en stor öppen yta med fotbollsplaner och parkering. Längs Exercishedens västra sida, ut med Södra Vägen finns Gamla Allén, en grusad allégata.

Centrerat inom utredningsområdet finns kvarteret där Lorensbergsparken ligger, det avgränsas av Kungsportsavenyn, Berzeliigatan, Södra Vägen samt Engelbrektskagan. Inom kvarteret ligger även Park Avenue Hotel, Stadsbiblioteket, Lorensbergsteatern och ett parkeringshus.

Foto på bostadshus av sten i 6 våningar, Södra Vägen och Lorensbergsparken.

På flygfotot är utredningsområdet inringat av en röd cirkel och kvarteret där Lorensbergsparken är belägen är markerat med en röd fyrkant.

KVARTERET

Kvarteret där Lorensbergsparken ligger är beläget inom stadsdelen Lorensberg i centrala Göteborg och avgränsas av Kungsportsavenyn, Berzeliigatan, Södra Vägen samt Engelbrektsgatan. Kvarteret har en något konisk form då Kungsportsavenyn och Södra Vägen inte är helt parallella. Runt stora delar av kvarteret finns trädtrader med både mindre och större träd. Kvarteret är öppet och har en oordnad bebyggelse vilken skiljer sig från omkringliggande kvarter som har kringbyggda slutna gårdar med byggnader i samma våningshöjd. I kvarterets mittersta och nordöstra delar ut mot Södra Vägen ligger

Lorensbergsparken vilken utgörs av gräsbevuxna ytor, träd och grusade gångar. Bebyggelsen utgörs av Stadsbiblioteket, Park Avenue Hotel, Lorensbergsteatern samt ett parkeringshus. Stadsbiblioteket är beläget i kvarterets södra hörn utmed Kungsportsavenyn. Det är byggt i 4 våningar med stora glasade ytor och gult tegel. Park Avenue Hotel utgörs av två byggnadskroppar som skapar en L-form. Utmed Kungsportsavenyn ligger den lägre byggnadskroppen uppförd i tre våningar av gult tegel och längs Engelbrektsgatan ligger den högre byggnadskroppen vilken har en vit putsad fasad och är uppförd i

tolv våningar. Lorensbergsteatern ligger med baksidan mot Berzeliigatan och med själva huvudentrén in mot Lorensbergsparken. Byggnaden har en ljus beige putsad fasad och är uppförd i två våningar med undantag för scenhuset som är högre. I kvarterets södra del, i korsningen av Södra Vägen och Berzeliigatan är parkeringshuset beläget, det är uppfört i två våningar och fasaden utgörs av metallgaller samt träribbor. Genom kvarteret går även ett flertal gångvägar.

Foto på kvarteret mot norr.

Foto på Lorensbergsteaterns huvudentré från parken.

LORENBURGSPARKEN

Parken består idag till största delen av gräsytor genomkorsade av grusade gångar och stora träd med oregelbunden placering. I mitten av parken finns en halv oval plats med parksoffor, blomsterplantering och en skulptur centralt placerad. Denna plats flankeras av en rad med hamlade lindar, troligtvis från 1940-tal. Framför restaurangens glasade fasad finns en lite lekplats i form av en manege med hästskulpturer som kopplar tillbaka till tiden med cirkusliv i parken. Ytterligare skulpturer finns utplacerade i parken och bidrar till platsens kulturella prägel.

I hörnet mot Heden finns en av parkens tydliga entréer. Den rundade entrépunkten med smågatstensbeläggning och parksoffor är välkomnande och utgör en tydlig kontrast till trafikmiljön bakom. Vid denna punkt låg en av entréerna under senare delen av 1800-talet då parken hade fått sin utformning i engelsk stil.

Framför teatern bildas en halvrund plats belagd med gatsten. Ett vådräd med plantering och sittplatser skapar en centrumpunkt och markerar platsen ytterligare.

Mot Avenyn bildas en entréplats som tar upp höjdskillnaden med trappor och gradängar. Detta är ett hårdgjort rum med träd i mindre planteringsytor.

Söderut smyger parken sig förbi teatern i grändliknande gångar och vid Berzeliigatan tas en kraftig höjdskillnad upp i trappor och större planteringar. Stråket som löper mellan teatern och parkeringshuset har varit ett stråk sedan teatern byggdes då det gick mellan teatern och cirkusbyggnaden. Här står en stor pelarpoppel som bildar ett landmärke eftersom den är synlig från många håll. Den var troligtvis en del av en tidigare rad av popplar som fanns längs cirkusen.

I de fragment av parkytor som finns kvar framför hotellets höga del, mot Engelbrektsgatan, är de stora träden bevarade. I övrigt är det gräsytor, delvis omgärdade av häckar men starkt påverkade av trafiklösningar och parkeringsplatser.

Parken bär spår från den engelska, romantiska 1800-talsparken med grusade gångar, träd buskar och häckar. Flera av träden är säkerligen bevarade från den tiden. Dock har de tidigare slingrande gångarna med tiden rätats ut för en mer praktisk användning. Till exempel har gångstråket som idag löper från parkens nordvästra hörn mot teatern tidigare haft en mer slingrande utformning då folkteatern tidigare låg i denna sträckning. Den öppna ytan centralt i parken markerar ungefärligt platsen för folkteatern och har sedan den revs hållits öppen. Raden av hamlade lindar markerar teaterns fasad mot cirkusen.

Pelarpoppel i anslutning till Lorensbergsteatern.

Entréplatsen från Avenyn.

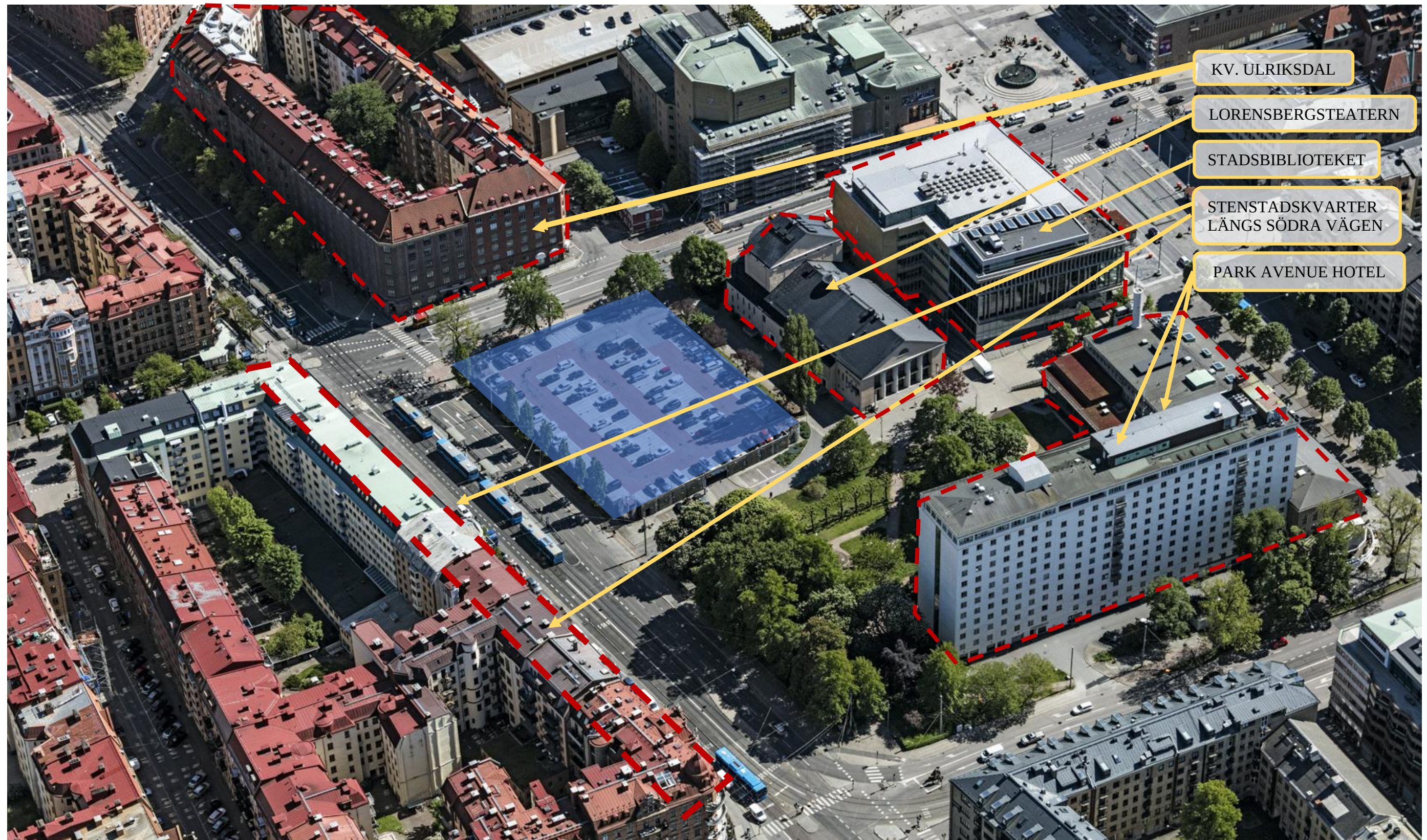
Stora träd, gräsytor och slingrande grusgångar är karaktäristiskt för parken.

Lorensbergsparken utgör en viktig del i stadens grönstruktur då den ligger i ett centralt läge i en i övrigt relativt hårdgjord miljö. Närmaste grönområde utgörs av Heden som är viktig som rekreativ yta, men som har en låg nivå vad gäller grönska och biologisk mångfald. I området finns ett tätt nät av alléer och trädtrader som binder ihop de närliggande grönområdena. Många av gatorna kring kvarteret har någon form av gatuträd i form av alléer, enkla eller dubbla eller mer friväxande bland annat på förgårdsmark. Närliggande landområden har markerats.

BEBYGGELSE

Bebyggelsen som redovisas är den som är belägen inom kvarteret samt den bebyggelse som direkt angränsar till parkeringshuset.

LORENSBERGSTEATERN

Fastighetsbeteckning:	Lorensberg 29:2
Byggnadsår:	1916
Arkitekt:	Karl M Bengtson
Lagskydd:	Byggnadsminne, KML kap 3 Skyddat i DP, ingår i Göteborgs bevarandeprogram. PBL kap 8
Ursprunglig användning:	Teater
Nuvarande användning:	Teater- och konsertverksamhet

Bakgrund

Lorensbergsteatern ritades av arkitekt Karl Magnus Bengtson på uppdrag av Lorensbergsparkens direktör, Sophus Petersen. Teaterns vridscen med en fast ljushorisont var unik under den tidens teaterbyggnader och bidrog till att den blev landets mest moderna och näst största teater, efter Operan i Stockholm. Den är skapad som en amfiteater i stället för den vanligare förekommande radteatern. Arkitekten arbetade med klassicerande formspråk inspirerad av tysk arkitektur. Han samarbetade med Tysklands ledande teaterbyggnadsarkitekter, Max Littman och Martin Dulfer. 1934 flyttades teaterverksamheten till den nya Stadsteatern på Götaplatsen. 2012 blev Lorensbergsteatern byggnadsminne.

Exteriör

Teatern är uppförd i tidstypisk 1920-talsklassicism. Byggnadens olika funktioner går att avläsa i fasaderna. Scenhuset med tågvind höjer sig och är avrundad likt en absid mot söder, pga. rundhorisonten. Entréfasaden, är vinklad, vetter mot Lorensbergsparken och utformad med fyra granitpelare som bär upp en klassisk tempelgavel vilket genom sambandet med Lorensbergsparken skapar en monumental och historisk karaktär. En bred granittrappa leder till entrédörrarna. Fasaderna är spritputsade i ljusbeige kulör, de högsmla fönstren och dörrarna är brunmålade av trä samt att det finns utsmyckningar av räfflad betong. Fasaderna och tak har varierande intressanta profiler och utformning men är ändå samkomponerade till en harmonisk helhet.

Sadeltaket är klätt med svartmålad plåt och har ett nedre takfall som tillsammans med den avrundade utformningen på gaveln mot gatan påminner om en basilika med mittskepp och sidoskepp.

Karaktärisering

Lorensbergsteatern är ett välbevarat och mycket värdefullt exempel på svenskt teaterbyggande under 1900-talets början, uppförd i tidstypisk 20-talsklassicism. Samtliga material är utförda i en hantverksmässig hög kvalitet. Byggnaden påminner om ett tempel mot parken och en basilika, med sin absidform, mot gatan. Trots variationer i den exteriöra utformningen har byggnaden ett stramare klassicistiskt uttryck som intressant nog, med tanke på Lorensbergs landeri, bygger på det sena 1700-talets ideal.

Kulturhistoriska uttryck

Lorensbergsteatern är en viktig monumental kulturbyggnad med kopplingar till både Lorensbergsparken samt omgivande kulturbyggnader och Götaplatsen. Teatern utgör exempel på den sista resten av kvarterets tidigare bebyggelse med nöjesliv som innehar ett stort identitetsvärde för Göteborgs kulturhistoria.

STADSBIBLIOTEKET

Fastighetsbeteckning:	Lorensberg 29:2
Byggnadsår:	1967 om- och tillbyggnad 2014
Arkitekt:	Lund & Valentin Arkitekter (1967), Erséus Arkitekter (2014)
Lagskydd:	Skyddat i DP, ingår i Göteborgs bevarandeprogram. PBL kap 8 Ursprunglig användning: Bibliotek Nuvarande användning: Bibliotek

Bakgrund

Stadsbiblioteket ritades av Lund & Valentin i arkitekttävlingen 1960 - 61 och uppfördes 1967. Biblioteket skulle vara en pendang till de monumentala kulturinstitutionerna och bebyggelsen runt Götaplatsen. Exteriören skulle spegla byggnadens innehåll, ett modernt bibliotek och institutionella karaktär. Ambitionen vara att det nya biblioteket skulle fungera som ett levande kulturcentrum i samarbete med andra organisationer. Den fick ett omsorgsfullt och genomtänkt utseende med ett tydligt helhetstänk. 2014 byggdes Stadsbiblioteket om på grund av att det fanns ett behov av utökade ytor och att biblioteket skulle vara en attraktiv mötesplats för alla. Den nya utformningen innefattade bland annat nya glasade (och delvis utkragande) tegelfasader i form av stående fasadpelare mot både Avenyn, Lorensbergsparken och Berzeliigatan samt att tre våningsplan byggdes till. Tegelmurverket knyter an till Stadsbibliotekets ursprungliga tegelfasader samt omgivande kvarters tegelbyggnader. Stor vikt har lagts vid att bevara, återskapa och förnya byggnadens kvaliteter i ett medvetet samspel mellan gammalt och nytt.

Exteriör

Stadsbiblioteket är uppfört i senmodernistisk arkitekturstil, med tidstypiska kompakta blockformer, gult tegel utformat sedan 2014 med fasadpelare, glasade fönsterpartier, entré med kraftiga skärmtak samt typografisk fasadutsmyckning som anger byggnadsfunktionerna och speglar verksamheten.

Karaktärisering

Stadsbiblioteket är ett välbevarat och mycket värdefullt exempel på en svensk senmodernistisk biblioteksbyggnad uppförd 1967. Arkitekternas skicklighet att inordna den senmodernistiska byggnaden i den monumentala platsbildningen som Götaplatsens kulturinstitutioner innehar är påtagligt synlig genom val av material och volymer. Byggnaden samspelar väl med anslutande byggnader samt med Lorensbergsparkens öppenhet, träd och grönska.

Kulturhistoriska uttryck

Stadsbiblioteket är en viktig kulturbyggnad som ansluter både till det monumentala Götaplatsen och Avenyn samt har starka kopplingar till Lorensbergsparken

PARK AVENUE HOTEL

Fastighetsbeteckning:	Lorensberg 28:4
Byggnadsår:	1948–58
Arkitekt:	Nils Einar Eriksson
Lagskydd:	Skyddat i DP, ingår i Göteborgs bevarandeprogram. PBL kap 8
Ursprunglig användning:	Hotell och restaurang
Nuvarande användning:	Hotell och restaurang

Bakgrund

Park Avenue Hotel ritades av arkitekt Nils Einar Eriksson (som ritade Konserthuset). Byggnaden uppfördes under två etapper 1948–58. Under den första etappen uppfördes den vita slätputsade högbyggnaden mot Engelbrektsgatan i tolv våningar inklusive den norra delen av den lägre trevåningsbyggnaden av gult tegel mot Avenyn. 1956-58 förlängdes trevåningsbyggnaden söderut efter att den gamla restaurangbyggnaden i Lorensbergsparken rivits. 1974 förlängdes högbyggnaden av hotellet längs Engelbrektsgatan mot Södra Vägen. Hotellet innehåller en lång kontinuitet i sin funktion som hotell, restaurang med konferens- och festlokaler.

Exteriör

Park Avenue Hotel är uppfört i funktionalistisk arkitekturstil, med två olika arkitektoniska uttryck; lågdelen med mer traditionella, gula tegelfasader som är väl anpassade till Götaplatsens kulturinstitutioner och Lorensbergsparken samt högbyggnaden med sin funktionalistiska, strama, slätputsade och avstängande karaktär.

Byggnaden har genomgått flera om- och tillbyggnader. Det som förändrats är högbyggandens omfattande byggnadsvolym, lågdelens uppglasade tillbyggnad mot Avenyn och den runda tillbyggnaden av på norra gaveln mot Engelbrektsgatan samt den glasade tillbyggnaden mot Lorensbergsparken.

Karaktärisering

Park Avenue Hotel är ett välbevarat och värdefullt exempel på en svensk modernistisk hotell- och restaurangbyggnad uppförda mellan 1948-1958. Lågdelen karaktäriseras av de gula mer traditionella tegelfasaderna med omsorgsfulla detaljutformningar i till exempel fönsteromfattningar, gjutjärnsräcken till de franska balkongerna samt den utkragande takfoten. Samtligt utformat med stor hantverksskicklighet. Högbyggnaden bryter starkt av mot lågdelen, med sina tolv våningar, vita slätputsade fasader, både gällande material och volymer. Den utgör ett starkt avgränsande och dominerande intryck både mot Lorensbergsparken och omgivande gator.

Kulturhistoriska uttryck

Arkitekten har med skicklighet inordnat tegelbyggnaden i den monumentala platsbildningen och den successiva stegringen upp mot Götaplatsen. Högbyggnaden speglar sin tids planeringsideal med ”hus i park” men inordnar sig tyvärr mindre eftertänksamt i miljön. Mot parken utgör den en starkt avgränsande barriär.

KV. ULRIKSDAL

Fastighetsbeteckning: Lorensberg 25:11 m.fl.

Byggnadsår: Omkring 1910-1915

Arkitekt:

Lagskydd: Skyddat i DP, ingår i Göteborgs bevarandeprogram. PBL kap 8

Ursprunglig användning: Butiker och bostäder

Nuvarande användning: Butiker och bostäder

Bakgrund

Bostadsbebyggelsen längs Berzeliigatan omfattar två fastigheter, uppförda i sex våningar, båda med bottenvåningar inredda med butiker och rundbågeformade fönster samt tegelfasader i hårdbränt brunt samt rött tegel. Taken består av branta sadeltak klädda med tegelpannor samt har rundbågeformade takkupor placerad långt ner mot takfoten.

Exteriör

Byggnaden i hörnet Södra Vägen – Berzeliigatan är uppfört i nationalromantisk stil med mörkbruna tunga tegelfasader, utskjutande vertikala rustikmurade tegelband och hörnkedjor samt en iögonfallande avslutande takgesims med klassiskt vågformad fris i guld. Byggnaden i hörnet Berzeliigatan - Johannebergsgatan är utformad på ett liknande sätt men har röda tegelfasader samt mönstermurning i bottenvåningen och rustikmurade hörnkedjor.

Karaktärisering

Byggnaderna karaktäriseras av de traditionella nationalromantiska tunga mörka tegelfasaderna med rustikmurade detaljer och hörnkedjor, spröjsade fönster, glasade träportar och branta sadeltak klädda med tegelpannor. Samtliga material är utförda med stor hantverksskicklighet.

Kulturhistoriska uttryck

Byggnaderna utgör välbevarade och värdefulla exempel på stenstadens tidstypiska stadsplanering och tegelarkitektur från början av 1900-talet. De ingår i ett betydelsefullt historiskt stråk, det gamla landsvägsstråket med kopplingar till landerierna och Lorensbergsparken. Fasaderna samspråkar både med stenstads-kvarteren längs Södra Vägen och parken. Byggnaderna är synliga långt bort från Heden i norr då man tittar söderut.

STENSTADSKVARTER LÄNGS SÖDRA VÄGEN

Fastighetsbeteckning:	Lorensberg 25:16, 17, 18 m.fl
Byggnadsår:	1880-1990
Arkitekt:	Hj Cornilsen, Olof M Holmen, Zetterström & Jonsson
Lagskydd:	Skyddat i DP, ingår i Göteborgs bevarandeprogram. PBL kap 8
Ursprunglig användning:	Butiker och bostäder
Nuvarande användning:	Butiker och bostäder

Bakgrund

Bebyggelsen längs Södra Vägen utgörs av stenstadskvarter uppförda i tegel. Det äldsta huset uppfördes runt 1890 och ligger på hörntomten mot Heden. Inom kvarteret ligger en större fastighet som uppfördes efter rivningar av ett bostadshus på 1950-talet. Samtliga fastigheter har butiker och restauranger i bottenvåningen. Några förträdgårdar är bevarade mot gatan.

Exteriörer

Det rundade fasadpartiet på hörnet smyckas av smidesbalkonger och kröns av ett plåtinklätt torn med huv. Mot Södra Vägen artikuleras fasaderna med ett sammanhängande burspråk som kröns av en frontespis. Huvudportalen är monumentalt utformad med en kraftfullt dekorerad nisch av natursten. 1990-tals-fastigheten är anpassad till omgivande fastigheter. Tegelfastigheten från 1950-talet placerat på hörnet mot Berzeliigatan har en mer modernistisk och funktionalistisk utformning.

Karaktärisering

Byggnaderna är väl synliga i stadsmiljön och ingår i det viktiga historiska stråket med Gamla Allén mellan Heden och Korsvägen. Gällande de senare tillkomna byggnaderna från 1950 respektive 1990-talet så har arkitekterna med skicklighet inordnat tegelbyggnaderna i det historiska stenstadskvarteret.

Kulturhistoriska uttryck

Byggnaderna utgör välbevarade och värdefulla exempel på stenstadens tidstypiska stadsplanering och tegelarkitektur från slutet av 1800-talet med artikulerade fasader och hantverksmässiga utformning samt visar på dåtidens arkitektoniska influenser från södra Europa.

Byggnaderna ingår i ett betydelsefullt historiskt stråk, det gamla landsvägsstråket med kopplingar till landerierna och Lorensbergsparken. Fasaderna samspråkar både med Lorensbergsparken samt har kopplingar till stenstadskvarteren på Berzeliigatan. Fastigheterna är markant synliga från Avenyn och Engelbrekts-gatan.

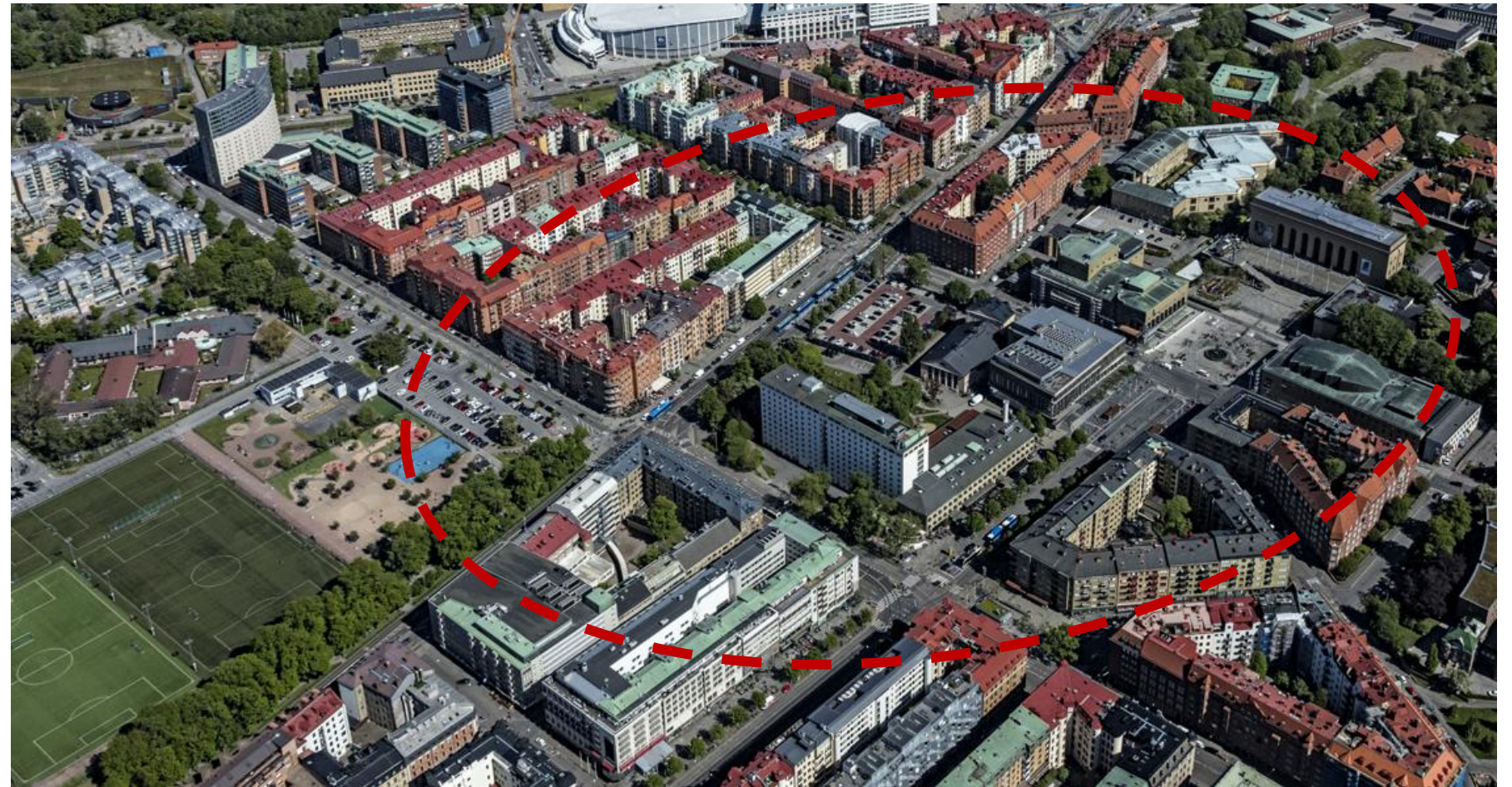
KARAKTÄRISERING

UTREDNINGSOMRÅDET

Karaktäristiskt för stadsrummet är den för 1800-talet tidstypiska rutnätsplanen med slutna stenhuskvarter uppförda i enhetliga material och volymer, den nyare bebyggelsen har i huvudsak anpassats efter det befintliga planmönstret och omkringliggande byggnaders volymer. Mellan kvarteren löper raka gator med långa siktlinjer och längs delar av bland annat Kungsportsavenyn, Södra Vägen och Berzeliigatan löper trädtrader. På de bredare gatorna samsas både bil- och spårvagnstrafik som tillsammans med affärer och restauranger i byggnadernas bottenplan ger området tydlig citykaraktär.

Inom området ligger den monumentala Götaplatsen som är en av stadens viktigaste och mest karaktäristiska platser samt ett välkänt landmärke. Platsen har ett upphöjt och synligt läge vilket förstärks tack vare den raka och breda Kungsportsavenyn som gör den synlig ända från Kungsportsplatsen på andra sidan vallgraven. Götaplatsen kantas av viktiga kulturinstitutioner som tillsammans bildar en rektangulär plats. Centrerat på platsen står en fontän med den för staden ikoniska statyn av havsguden Poseidon. Byggnaderna karaktäriseras av en enhetlig och välbalanserad 1920-talsarkitektur i gult tegel med detaljer av högkvalitativa material så som natursten, brons och koppar. Upp till Konstmuseet, som bland annat karaktäriseras av sina slutna tegelvolym, leder naturstenstrappor och terrasseringar vilket ytterligare förstärker platsens monumentala prägel.

Exercisheden har en tydlig karaktär som skiljer sig från resten av stadsrummet då den utgörs av stor öppen nästan obebyggd yta. Gamla Allén tillsammans med de gröna fotbollsplanerna bidrar till att Exercisheden upplevs som ett grönområde trots att ungefär hälften av ytan är asfalterad eller grustäckt.

KARAKTÄRSSKAPANDE SÄRDRAG I UTREDNINGSOMRÅDET:

- ❖ Rutnätsplanen och stenstaden med enhetliga material och volymer på byggnader
- ❖ Kungsportsavenyns citykaraktär
- ❖ Monumentala Götaplatsen
- ❖ Hedens öppna ytor
- ❖ Spårvägar
- ❖ Trädtrader
- ❖ Offentligt stadsrum
- ❖ Långa siktlinjer på de raka gatorna

KVARTERET

Kvarteret har en mycket karaktäristisk utformning som skiljer sig avsevärt från angränsande stadsrum på flera punkter. Kvarteret följer inte rutnätsplanen gällande byggnadernas placering eller volymer. Byggnaderna är dessutom fristående med en mer organisk placering och byggnadshöjderna varierar kraftigt från två till tolv våningar. Påfallande karaktäristiskt är de lägre byggnadsvolymerna i kvarteret som skapar luft och genomsiktlighet i området samt vidare ut till omgivande stadsmiljöer.

Inom kvarteret finns synliga årsringar från 1700-talet fram till 2000-talet, vilket ger området dynamik. Bebyggelsens årsringar återspeglas igenom olika arkitekturstilar från det tidiga 1900-talet till 2000-tal där den gemensamma nämnaren ligger i fasadmaterialen som utgörs av gult tegel och ljus puts (med undantag för parkeringshuset). Lorensbergsteaterns placering med huvudentrén in mot parken i stället för ut mot gatan är karaktäristiskt och visar på platsens historia och parkens tidigare viktiga betydelse. Den äldsta årsringen från 1700-talets landeripark är själva parken vilken skapar en grön oas i det livliga omgivande stadsrum. Denna kan dock upplevas som en baksida då kvarterets byggnader (med undantag för Lorensbergsteatern) har sina entréer ut mot gatorna.

KARAKTÄRSSKAPANDE SÄRDRAG I KVARTERET:

- ❖ Asymmetrisk planform
- ❖ Följer ej stadsplan, bryter av stenstaden gällande volym och placering
- ❖ Parkområde
- ❖ Organisk gällande placering av byggnader och volym
- ❖ Variationsrik bebyggelse både genom volym och arkitektonisk utformning
- ❖ Byggnader med olika samhällsfunktioner
- ❖ Undantag för parkeringshuset, sten och puts i gula och ljusa kulörer.
- ❖ Lorensbergsteaterns placering med huvudentrén in mot parken, i stället för mot gatan.
- ❖ Runt kvarteret löper trädader
- ❖ Gångstråket som sammanbinder Avenyn med Södra Vägen

LORENSBERGSPARKEN

med grönstrukturer, träd, mark, gångar, vegetation mm.

Den sammanhängande gröna delen av parken kan karaktärsmässigt delas upp i en yttre del, avgränsad av Södra Vägen och den diagonala gången mellan entrén mot Heden och entrén till Lorensbergsteatern, och en inre del i vinkeln mellan hotellet och restaurangen. Den yttre delen annonserar sig både mot Engelbrektsgatan och Södra Vägen och här finns de flesta stora träden. Detta är en publik del som upplevs av de som korsar genom parken på den diagonala gången och av alla som passerar på Södra Vägen. Den inre delen däremot upplevs inklämd och hukande mot hotellet. Den har en stark känsla av baksida, trots den lilla lekplatsen som är skapad här.

På landeritiden var parken intimt kopplad till byggnaderna och fungerade som en del av verksamheten. Idag är byggnaderna slutna mot parken, med undantag för Lorensbergsteatern, och stora delar av parken har känslan av en baksida.

De naturliga entréerna in i parken är de som vetter mot Heden respektive från Avenyn mellan Stadsbiblioteket och Park Avenue Hotel. Den förstnämnda har funnits som entré sedan parken fick sin utformning på 1800-talet och den från Avenyn har fått ersätta entrén i den västra hörnet när hotellet byggdes och detta hörn stängdes av mot parken. Övriga entréer är mer anonyma och har karaktären av trafikmiljöer.

De två starkaste stråken i parken är det som går från hörnet mot Heden till teaterns entré och det som binder ihop Avenyn och Södra Vägen genom parken. Det första, i nord-sydlig riktning, har kommit till efter det att Folkteatern revs på 1940-talet och har sedan dess rätats ut mer och mer och utgör idag en rak linje.

Stråket mellan Avenyn och Södra Vägen kom till efter att cirkusen revs på 1960-talet och har en viktig funktion i att knyta ihop de båda gatorna genom parken. Troligtvis har det funnits en entré mot Södra Vägen i detta läge alltsedan cirkusen byggdes. Stråket mellan teatern och parkeringsdäcket är inklämt och mörkt, men kopplar ihop parken med Berzeliigatan.

I ett stort perspektiv syns spåren av att hela kvarteret har varit park då det är omringat av trädplanteringar, antingen i rader eller mer friväxande, på alla sidor.

Mot Avenyn finns några stramt klippta träd i höjd med Stadsbiblioteket och framför restaurangen ett antal träd, troligtvis lindar, som samtliga är en del av Avenyns alléer.

Framför högbyggnaden på hotellet finns rester kvar av den romantiska parken i form av höga friväxande träd. Mot Södra Vägen återfinns den största gruppen av friväxande träd samt en rad av pelarekar längs parkeringsdäcket. Slutligen finn det en grupp av friväxande träd mellan parkeringshuset och Berzeliigatan.

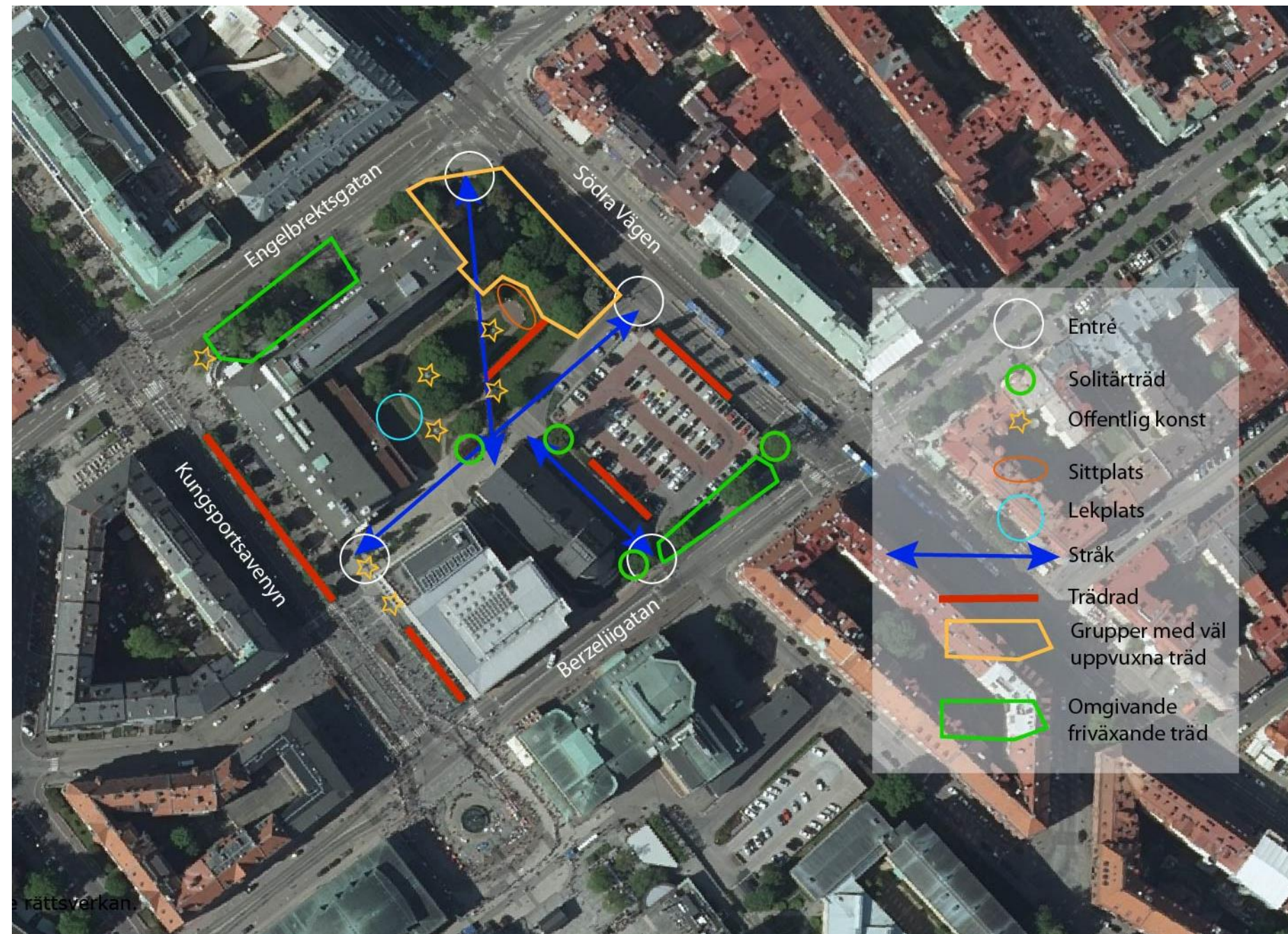

Entrén in i parken från Avenyn är idag mest välutformad med trappor, gradängar och träd. Den har fått ersätta den tidigare paradentrén i det västra hörnet.

Stråket mot Lorensbergsteaterns entré är ett av de tydligaste stråken genom parken.

KARTA GRÖNSTRUKTURER

ENTRÉER

- Mot Heden
- Mot Södra Vägen
- Mot Johannebergsgatan
- Vid Stadsbiblioteket

SOLITÄRA TRÄD

- Träd i rundeln framför teatern
- Centralt placerad pelarpoppel, särskilt skyddsvärd
- Träd i hörnet Berzeliigatan/Södra Vägen
- Träd (lind) vid Lorensbergsteaterns baksida, särskilt skyddsvärd

KONST

- Kultur och Natur – Sara Nilsson. Skulpturgrupp i aluminium.
- Karl-Gerhard – Carina Ari. Bronsbyst på stenpelare.
- Karin Boye – Peter Linde. Bronsskulptur på stensockel.
- Non violence - Carl Fredrik Reuterswärd. Bronsskulptur på granitsockel.
- Går du ofta hit, eller? - Yvonne T Larsson. Konstnärlig utsmyckning av Stadsbibliotekets entré.

TRÄDRADER I OCH RUNT KVARTERET

- Rad av hamlade lindar troligtvis planterade på 1940-talet. Bevarandevärd ur kulturmiljö och naturmiljö.
- Rad av pelarek längs Södra Vägen. Troligtvis biotopskyddad.
- Rad av körsbär vid parkeringsdäcket. Troligtvis biotopskyddad.
- Rad av hamlade träd framför stadsbiblioteket
- Rad av troligtvis lindar framför restaurangen längs Avenyn

SYNBILDER

INLEDNING

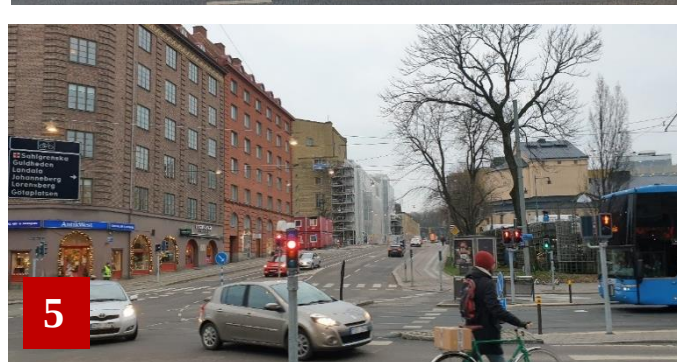
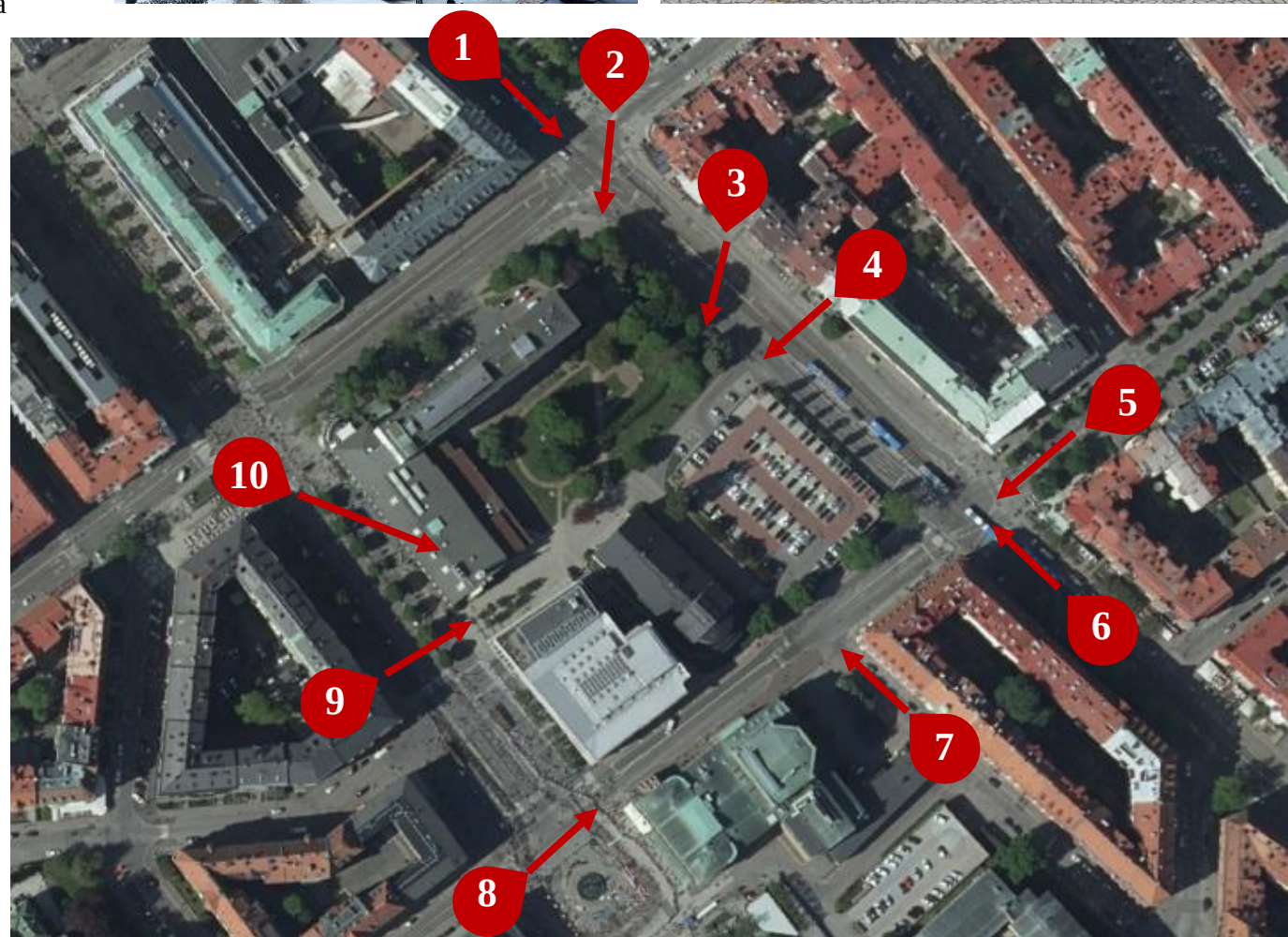
Tio synbildsanalyser har genomgående bearbetats av bebyggelseantikvarie och landskapsarkitekt.

Syftet är att förtydliga och peka ut stadsrummets värdefulla karaktärsdrag och känslighet.

Synbilderna har analyserats utifrån platsernas specifika upplevelser och samband baserade på byggnader, parken, grönska, träd, stråk, material, detaljer, siktlinjer och fond.

Kartbilden med röda siffror och pilar visar synbildsanalysernas olika synvinklar:

1. Från korsningen Engelbrektsgatan - Södra Vägen söderut.
2. Från korsningen Engelbrektsgatan - Södra Vägen diagonalt genom parken mot Lorensbergsteatern i sydväst.
3. Från norra delen av Södra Vägen mot Lorensbergsparken samt Stadsteatern och Stadsbiblioteket i sydväst.
4. Från Södra Vägen mot Avenyn i väster.
5. Från korsningen Södra Vägen - Berzeliigatan mot Götaplatsen i väster.
6. Från korsningen Berzeliigatan - Södra Vägen mot Heden i norr.
7. Från Berzeliigatan mot Lorensbergsteatern, parkeringsdäcket och parken i norr.
8. Från Götaplatsen mot parkeringsdäcket och Berzeliigatan samt Södra Vägen i öster.
9. Från Avenyn mot Södra Vägen i öster med Park Avenue Hotel.
10. Från Avenyn mot Lorensbergsparken och Götaplatsen i söder.

SYNBILD 1

Synbild från korsningen Engelbrektsgatan – Södra Vägen söderut.

PARK OCH GRÖNSTRUKTUR

Från denna synvinkel är det tydligt hur grönskan skiftar sida, från allén längs Heden till Lorensbergsparken, för att sedan fortsätta som gatuträd vidare mot Korsvägen. Parken har betydelse för riksintressegrunden och berättar om Lorensbergs-, Johannebergs-, och Lisebergs landeri, om historien och om nöjes- och teaterlivet i staden samt om parkernas roll i 1800-talets stadsplaner.

Gamla Allén med sin grusade gångbana längs Hedens sydvästra sida skapar en koppling till Lorensbergsparkens nordöstra hörn där en av de ursprungliga entréerna låg. De lummiga och höga träden ger härifrån en upplevelse av att Lorensbergsparken är ett större parkområde än vad det egentligen är. I fonden skimtar grönskan kring Johannebergs landeri vid Korsvägen och Liseberg som även det är ett före detta landeri.

STADSRUM

Upplevelsen av stadsrummet domineras av de omslutande stenstadskvarteren på östra sidan med hörnfastigheten med ett livfullt rundat hörn och avslutande torn och kupol (samt hörnhuset i korsningen Södra Vägen-Berzeliigatan). På västra sidan syns tegelkvarteret från omkring 1960 och lite längre fram i bild domineras upplevelsen av Lorensbergsparkens uppvuxna träd. De sammanhängande stenstadskvarteren, från olika tidperioder, skapar en tät kvartersbarriär mot Södra Vägen. Utmärkande är tegelfasaderna med artikulerade burspråk. Södra Vägen upplevs som det primära boulevardliknande och trafikerade stråket. Trottoaren längs Södra Vägen har delvis bevarade förträdgårdar.

Till höger i bild öppnar sig Lorensbergsparken upp med sina höga träd och utblickar in mot Lorensbergsteatern och bakomliggande äldre kvarter. Hotellet, med sina höga, skarpa vita fasader samt vertikala fönsterband mot Engelbrektsgatan, utgör ett avvikande arkitektoniskt element.

SAMMANFATTANDE KARAKTÄR

Stadsplanemönster från 1880-talet, samt 1920-talet, med slutna kvarter i rutnätssystem med omgivande alléer som står i berättande kontrast till Lorensbergsparkens lummiga miljö med grusgångar och spår efter Landeriet Lorensberg. Park Avenue Hotel utgör ett monumentalt och i den samlade synbilden starkt avvikande funktionalistiskt element avseende såväl färg och uttryck som skala. Även Gamla Allén, med lång historisk kontinuitet bildar ett viktigt stråk i stadsrummet.

KULTURHISTORISKA UTTRYCK

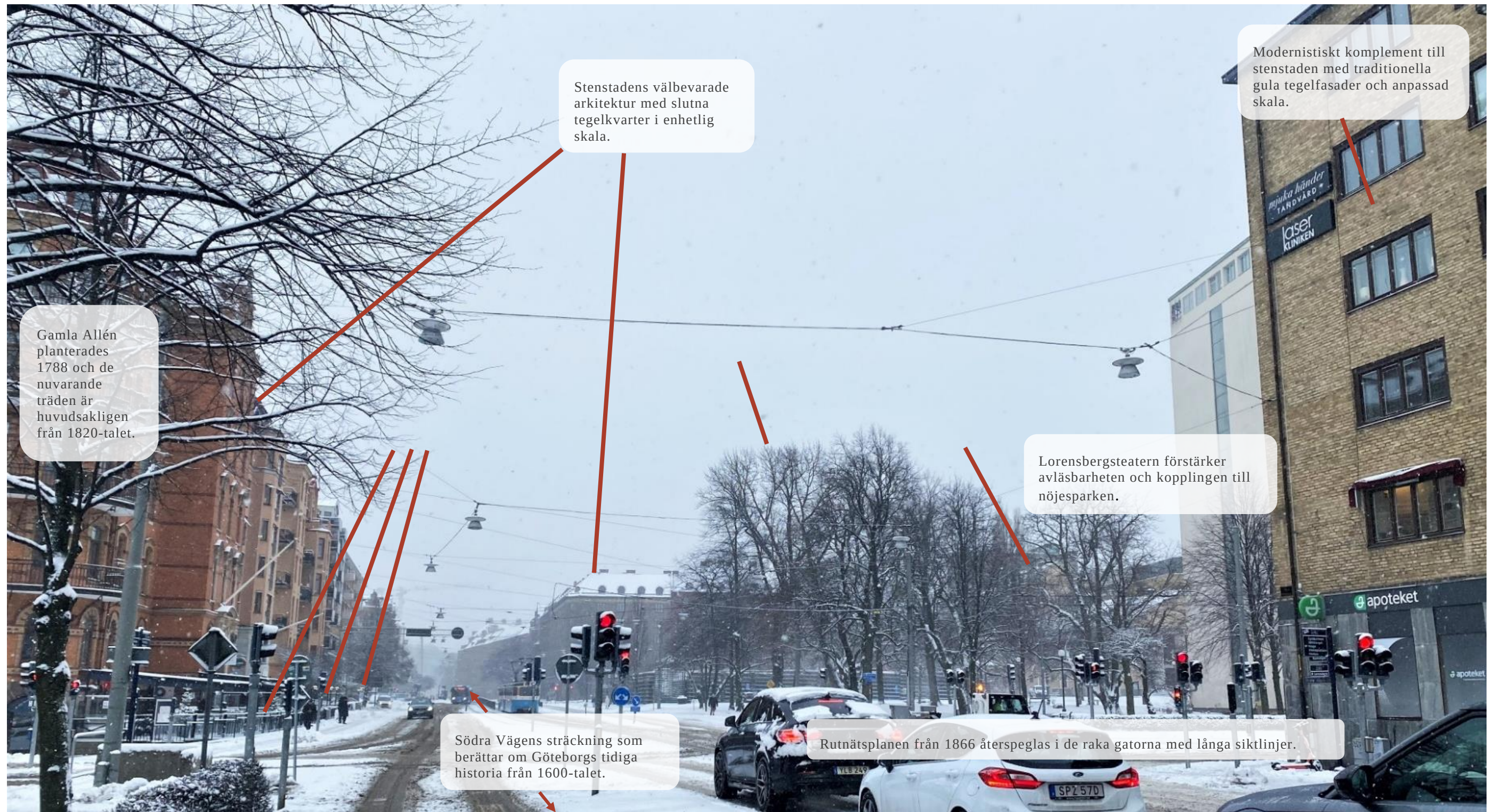
Stadsplaneringen med stenstadens kvarter sammankopplade till Lorensbergsparken är viktiga kulturhistoriska uttryck. Lorensbergsparkens högresta lövträd utgör en viktig stadsbyggnadskomponent med referens till landeriet utmed den gamla landsvägen Södra Vägen, vilken också kantas av Johannebergs landeri vid Korsvägen.

Kopplingen mellan de gamla landerierna, Lisebergs landeri, Lorensbergs landeri och Johannebergs landeri och den gamla landsvägen, Södra Vägen är historiskt viktiga uttryck.

KÄNSLIGHET

Kvarterets låga skala som samspelar med öppenheten i parken med uppvuxna träd och kontrasterar starkt till omgivande slutna stenstadskvarteren med lång historisk kontinuitet är mycket viktiga att värna om.

KÄNSLIGHET INOM SYNBILD 1

SYNBILD 2

Synbild från korsningen Engelbrektsgatan – Södra Vägen, diagonalt genom parken mot Lorensbergsteatern i sydväst.

PARK OCH GRÖNSTRUKTUR

En tydligt markerad entré finns in i parken från hörnet i norr. Det är härifrån som helhetsupplevelsen av parken uttrycks mest varierat. Mitt i synbilden kan den diagonala grusade parkvägen följas med blicken till den slutligen landar vid Lorensbergsteaterns entré. Hotellets stora volym är påtagligt avgränsande och ett dominerande inslag till höger i synbilden. Den har en starkt negativ och förminskande effekt på upplevelsen av teaterns tempelportik.

Till vänster där parken breder ut sig utgör de stora träden tydliga spår av den engelska parken. Trädens placeringar visar till viss del var tidigare byggnader funnits. Den rundade entrépunkten med smågatstensbeläggning och parksoffor är delvis inbjudande och utgör en tydlig kontrast till trafikmiljön bakom. Vid denna punkt låg en av entréerna under 1800-talet. Under vinter och vår kan Götaplatsens byggnader skönjas mellan träden där de trappar upp sig ovanför Lorensbergsteatern.

STADSRUM

Upplevelsen av parken med korsande grusgångar, större träd, buskar, häckar och grönytor dominerar stadsrummet. En diagonalställd grusad gång leder rakt fram till Lorensbergsteaterns entré. Tempelgaveln och kolonnerna samt de mörka entrédörrarna och fönstren i kombination med den ljusbeige fasadputsen bildar en fond som ögat (trots att den är halvt dold bakom träden) dras till. Längst ner till vänster skymtar parkeringsgaraget med sin lågmälda, gråmålade träspaljé som utgör fasad. Till höger det monumentala och funktionalistiska Park Aveny Hotel med sin stora volym och vita skarpa slätputsade fasad samt sammanhängande vertikala fönsterband på gaveln, vilket i hög utsträckning förtar teatergavelns fondverkan.

SAMMANFATTANDE KARAKTÄR

Parken bär spår från den engelska, romantiska 1800-talsparken med grusade gånger, uppvuxna lummiga träd, buskar och häckar.

Dock har de tidigare slingrande gångarna med tiden rätats ut för en mer praktisk användning. Varierad bebyggelse med parkeringsgaraget från 1990-talet, den 1920-talsklassicistiska Lorensbergsteatern med höga kolonner, tempelgavel och putsade fasader i ljusbeige kulör samt plåttak i olika volymer av svart plåt. Hotellets monumentala volym med dess funktionalistiska enkla, strama och vita putsade fasad samt raka linjer och symmetrisk fönstersättning bildar ett starkt avgränsande parti som stänger in parken mot Engelbrektsgatan.

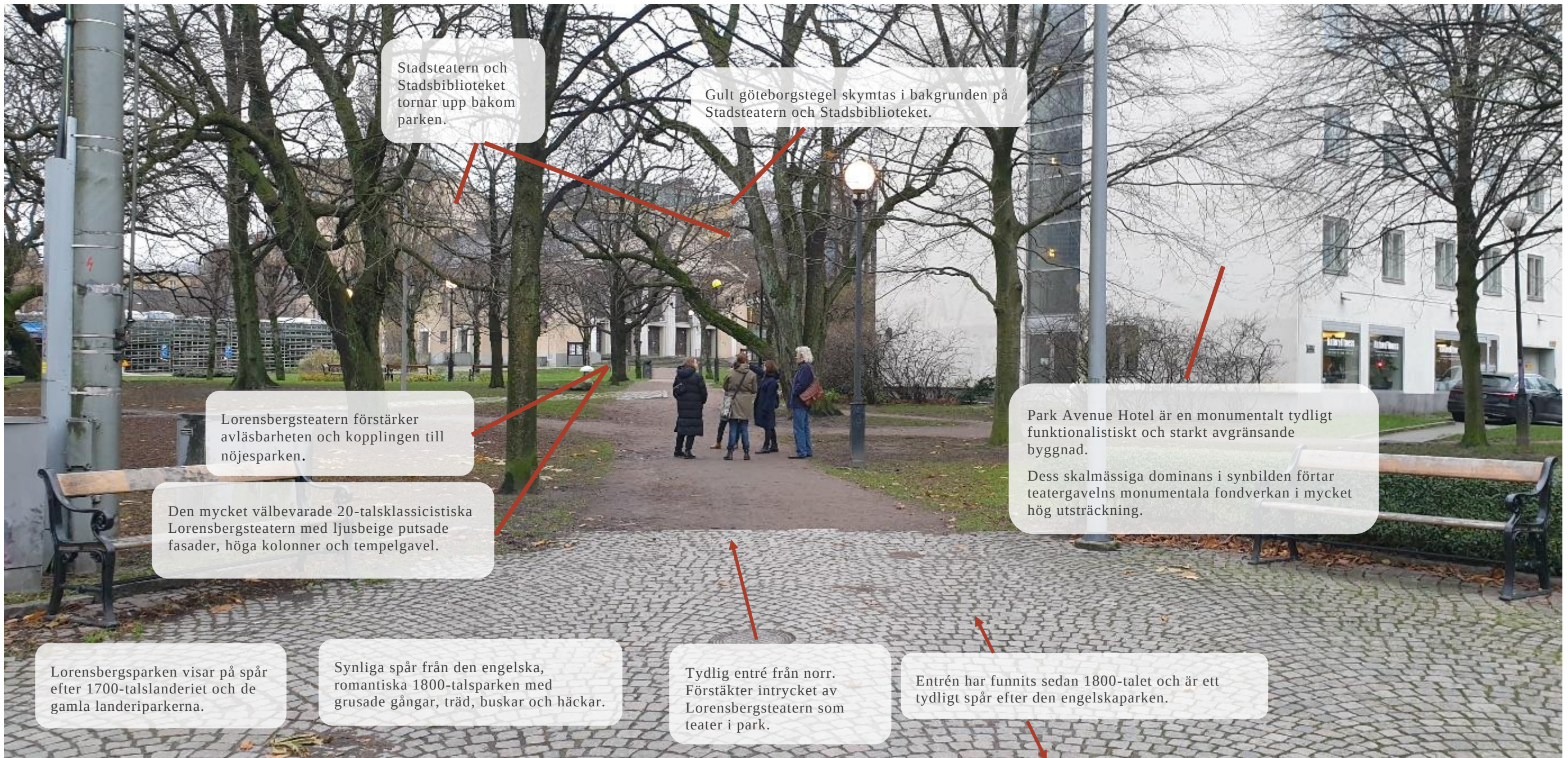
KULTURHISTORISKA UTTRYCK

Den karaktäristiska 1800-talsparken med träd och grönytor är viktigt att bevara i sin helhet då det är en av få rester från 1700-talslanderierna i Göteborg. Lorensbergsteatern som byggnadsminne och det sista spåret efter kvarterets funktion som tidigare teater och cirkusplats utgör i sin koppling med parken ett mycket viktigt kulturhistoriskt uttryck.

KÄNSLIGHET

Förändringar i Lorensbergsparken eller byggnaderna är känsligt då de innehar en unik karaktär, som utgörs av kombinationen med lägre byggnader i en parkmiljö. Förändringar i parken bör utföras med stor försiktighet och med syfte att göra den mer tillgänglig för folkliv och rekreation. Parkens storlek är känslig då den genom tiderna drastiskt har minskats ner i storlek till förmån för diverse byggnationer. För att parken ska fungera som rekreation, vara en viktig länk i stadens grönsstruktur och vara ett komplement till de omgivande byggnaderna är det viktigt att den får behålla sin utbredning som den har idag.

KÄNSLIGHET INOM SYNBILD 2

SYNBILD 3

Synbild från norra delen av Södra Vägen mot parkeringsdäcket och Lorensbergsteatern samt Stadsteatern och Stadsbiblioteket i sydväst.

PARK OCH GRÖNSTRUKTUR

De mäktiga uppvuxna träden, oregelbundet placerade för att efterlikna naturen, omges av grusgångar i resterna av den engelska parken. Från den här synvinkeln skapar träden en inbjudande del mot resten av parken. I centrum syns parkeringsgaraget och Lorensbergsteaterns långsida med den ståtliga höga poppeln som knyter samman byggnaderna och parken. Till vänster finns parkeringsdäcket på platsen där cirkusen tidigare låg.

STADSRUM

Parken med sina större träd och grönytor skapar en inbjudande miljö till kvarteret. Upplevelsen centralt i synbilden mot sydväst uttrycks av att de låga byggnaderna som avlöser varandra med en successiv stigning upp mot det monumentala Götaplatsen. På hörnet finns det låga parkeringshuset med träspaljéer och bakom detta syns stenstadens 20-talsklassicistiska slutna kvarter i rött tegel. Strax bredvid parkeringsdäcket ligger Lorensbergsteatern med sin vinklade gavelfasad som vetter mot parken med tempelgavel, ljusa putsade fasader och svarta plåttak. Sedan följer Stadsbiblioteket med sina gula kubformade tegelfasader, grönärgade koppartak samt tillbyggnad, i något högre skala än Lorensbergsteatern. Snett bakom Lorensbergsteatern tornar även Stadsteatern med sina gulgröna tegelfasader upp. Genom den lägre skalan får stadsrummet en tydlig kontakt med både Göteborgs viktiga kulturinstitutioner på Götaplatsen och Avenyn samt stenstadskvarteret.

SAMMANFATTANDE KARAKTÄR

Engelsk 1880-talspark med större uppvuxna träd med lägre bebyggelse med gula tegel- samt ljusbeige putsade fasader och successivt stigande skala som gradvis ändrar karaktär från parkeringsgaraget via Lorensbergsteatern till Stadsbiblioteket och Stadsteatern.

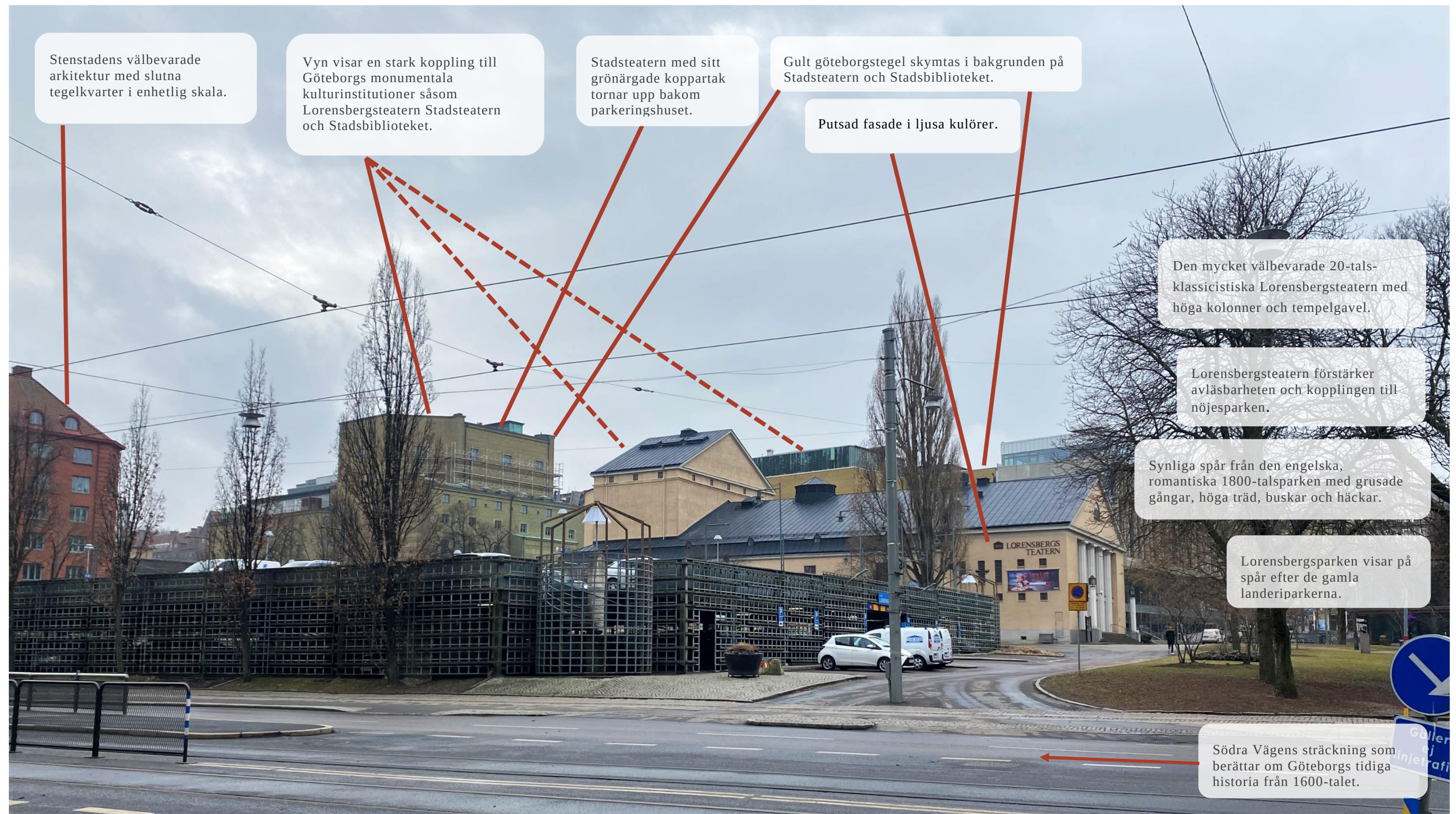
KULTURHISTORISKA UTTRYCK

Den karaktäristiska 1800-talsparken med uppvuxna träd och grönytor är viktigt att bevara i sin helhet då det är en av få rester från 1700-talslanderierna i Göteborg. Lorensbergsteatern som byggnadsminne och det sista spåret efter kvarterets funktion som tidigare teater och cirkusplats utgör i sin koppling med parken ett mycket viktigt kulturhistoriskt uttryck. I synbilden framhävs de viktiga kulturinstitutionerna i Göteborg och dess koppling till Götaplatsen och Avenyn.

KÄNSLIGHET

Förändringar i Lorensbergsparken eller byggnaderna är känsligt då de innehar en unik historisk karaktär, som utgörs av kombinationen med kulturbyggnader i låg skala som har tydliga kopplingar och samband med Göteborgs monumentala kulturinstitutioner på Götaplatsen och Avenyn i en lummig historisk parkmiljö.

KÄNSLIGHET INOM SYNBILD 3

SYNBILD 4

Synbild från Södra Vägen snett mot Avenyn i väster.

PARK OCH GRÖNSTRUKTUR

Parken upplevs som en avgränsad rumslighet på grund av de omkringliggande byggnadernas inramning. Parkens utbredning har minskat drastiskt under åren och idag upplevs den tyvärr som en baksida till hotellet. Då hotellet byggdes till med sin starkt avgränsande och slutna byggnadsdel försvann tyvärr parkmiljöns relation till Engelbrektsgatan. Detta medförde även att en känsla av avskärmad ”baksida” skapats i Lorensbergsparken.

Den ståtliga höga poppeln framför teatern blir ett naturligt blickfång som knyter samman parken med Lorensbergsteatern och de södra, delarna av kvarteret.

STADSRUM

En av de utblickar över kvarteret där man upplever bebyggelsen, och Lorensbergsparken, som når ända in mot den låga delen av Park Avenue Hotel med grönytor och träd, som ett eget sammanhängande kvarter. Via siktlinjen i axeln med Södra Vägen och promenadstråket som löper längs med teaterns och bibliotekets fasader blir kopplingen till Avenyn tydlig. Längs stråkets vänstra sida mot sydväst avlöser byggnaderna varandra med en successiv stigning. På hörnet finns det låga parkeringshuset med träspaljéer och rundade hörn som följs av Lorensbergsteatern med sin vinklade gavel och tempelliknande karaktär med ljusa putsade fasader, svarta plåttak och snedställda tempelgavel. Sedan följer Stadsbiblioteket med sin utspringande tillbyggnad, i något högre skala än Lorensbergsteatern. Längst bort i bilden syns kopplingen till Avenyn och stenstadskvarter samt ett kvarter från omkring 1940 med gula tegelfasader och balkonger på hörnet.

SAMMANFATTANDE KARAKTÄR

Utmärkande för kvarteret är den markanta successiva stigningen rakt västerut av taklandskapet med Lorensbergsteatern och Stadsbiblioteket. Kvarteret har en säregen karaktär som historisk parkmiljö från 1880-talet med större uppvuxna träd, buskar och

grönytor i kombination med lägre friliggande kulturbyggnader. Park Avenue Hotells låga länga ligger som en avgränsande barriär mot Avenyn medan den högresta funktionalistiska hotelldelen står som en tät innestängande mur mot angränsande stadsmiljö. Denna medför även att parken får ett intryck av att vara en baksida.

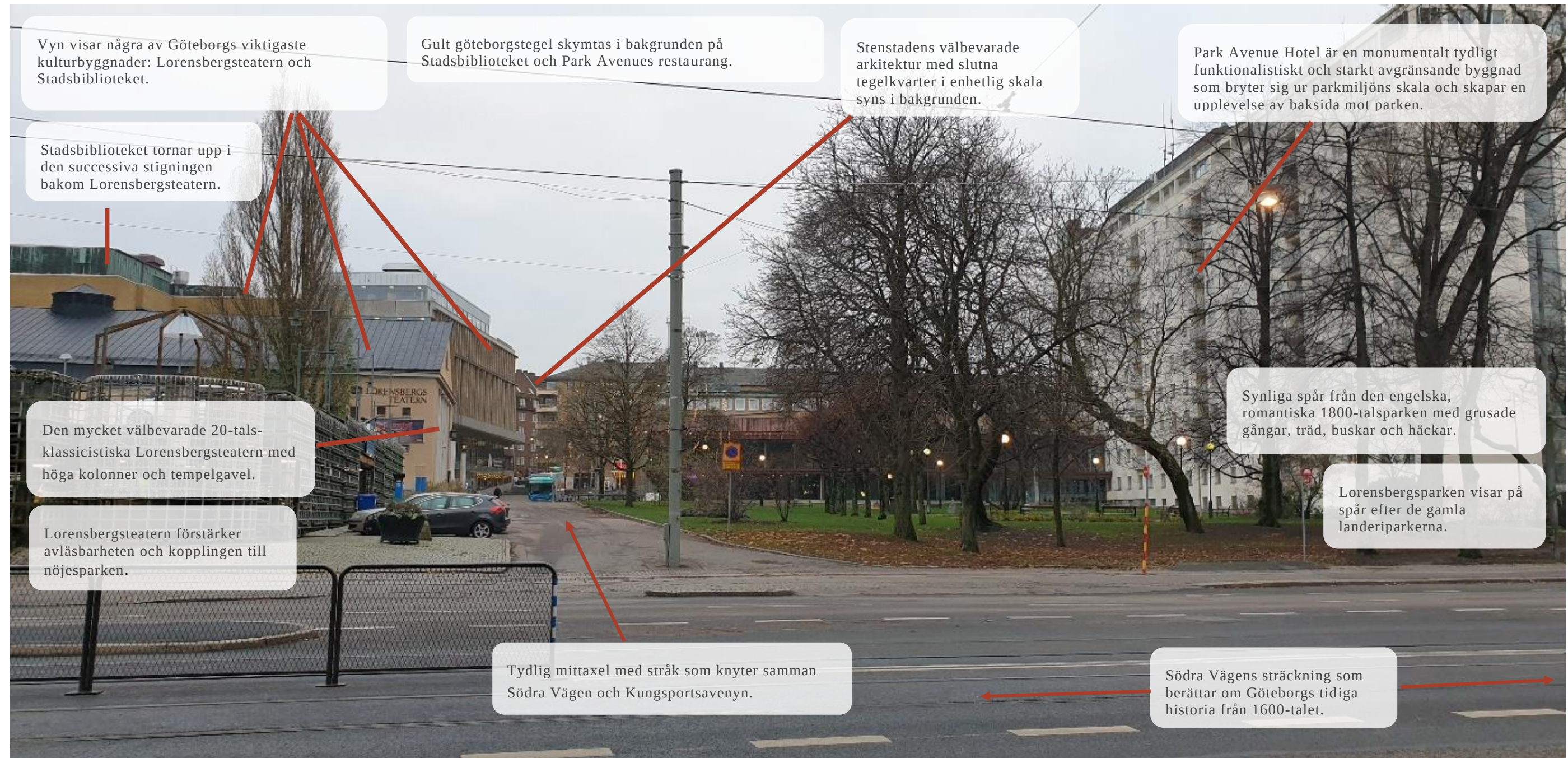
KULTURHISTORISKA UTTRYCK

Den dominerande mittaxeln och stråket med viktiga karaktäristiska kulturbyggnader i Göteborg samt den bevarade 1880-talsparken med träd och grönytor representerar viktiga kulturhistoriska berättarvärden. Lorensbergsteatern som det sista spåret efter kvarterets funktion som tidigare teater och cirkusplats utgör i sin koppling med parken ett värdefullt kulturhistoriskt uttryck. Södra Vägen berättar om Göteborgs tidiga 1600-talshistoria.

KÄNSLIGHET

Förändringar i kvarteret är känsligt då det innehåller en unik historisk karaktär, som utgörs av kombinationen med lägre friliggande kulturbyggnader i en historisk parkmiljö med anor i landerierna på 1700-talet. Även i denna synbild är kopplingarna till Göteborgs monumentala kulturinstitutioner och Avenyn tydliga.

KÄNSLIGHET INOM SYNBILD 4

SYNBILD 5

Synbild från korsningen Södra Vägen – Berzeliigatan mot Götaplatsen i väster.

PARK OCH GRÖNSTRUKTUR

Tydligt stadsrum där Lorensbergsteaterns lite basilikaliknande ”baksida” utgör fonden på höger sida. Grönskan utgörs av enstaka uppvuxna träd, mindre grönytor samt en allé av pelarek längs Södra Vägen utmed parkeringsdäcket. Viktiga gröna inslag i en i övrigt hårdgjord stadsmiljö.

STADSRUM

Miljön domineras av gaturummet samt av de sammanhängande tunga och slutna 20-talskvarteren av tegel, placerade längs Berzeliigatans vänstra sida. En bit upp i backen ligger Stadsteatern med sin baksida som består av en relativt sluten gul tegelfasad. Skalan på bebyggelsen upplevs vara högre i framkant för att minska längre bak i bilden mot Götaplatsen, med undantag för Stadsteaterns tegelfasader som skjuter upp. I bakgrunden syns Götaplatsen med Konserthusets tegelfasader. Till höger ligger det låga parkeringsdäcket och bakom den Lorensbergsteatern med sin runda absidliknande avslutning i två plan mot gatan, ljusbeige putsade fasader samt svarta plåttaken med varierade volymer. Gaturummet med backen och trottoarerna utgör en mittaxel som leder mot Götaplatsen och sedan vidare till parken Himlabacken vid Hvitfeldtska gymnasiet.

SAMMANFATTANDE KARAKTÄR

Stadsplanemönster från 1920-talet, med slutna stenstadskvarter med tunga bruna och röda tegelfasader, tegelband och takfris, större rundbågeformade butiksfönster samt spröjsade fönster och markerad takfot, flacka tegeltak och takkupor längs Berzeliigatan. Stenstadskvarteren står i stark kontrast till det mer öppna kvarteret med Lorensbergsteatern och parken. Kopplingen till det monumentala Götaplatsen med modernistiska kulturbyggnader som Stadsteatern med sina tegelgula och slutna fasader på baksidan samt Konserthuset med sin tegelfasad med högsmla fönster mot gatan.

Stadsbiblioteket med sin moderna tillbyggnad i form av gatufasader med ”överhäng” mot Berzeliigatan syns strax bakom Lorensbergsteaterns absid.. Även här upplevs den successiva stigningen mot Avenyn i byggnaderna inom kvarteret.

De uppvuxna träden som ramar in kvarteret mot Berzeliigatan och raden av pelarekar längs Södra Vägen är viktiga grönskapande delar.

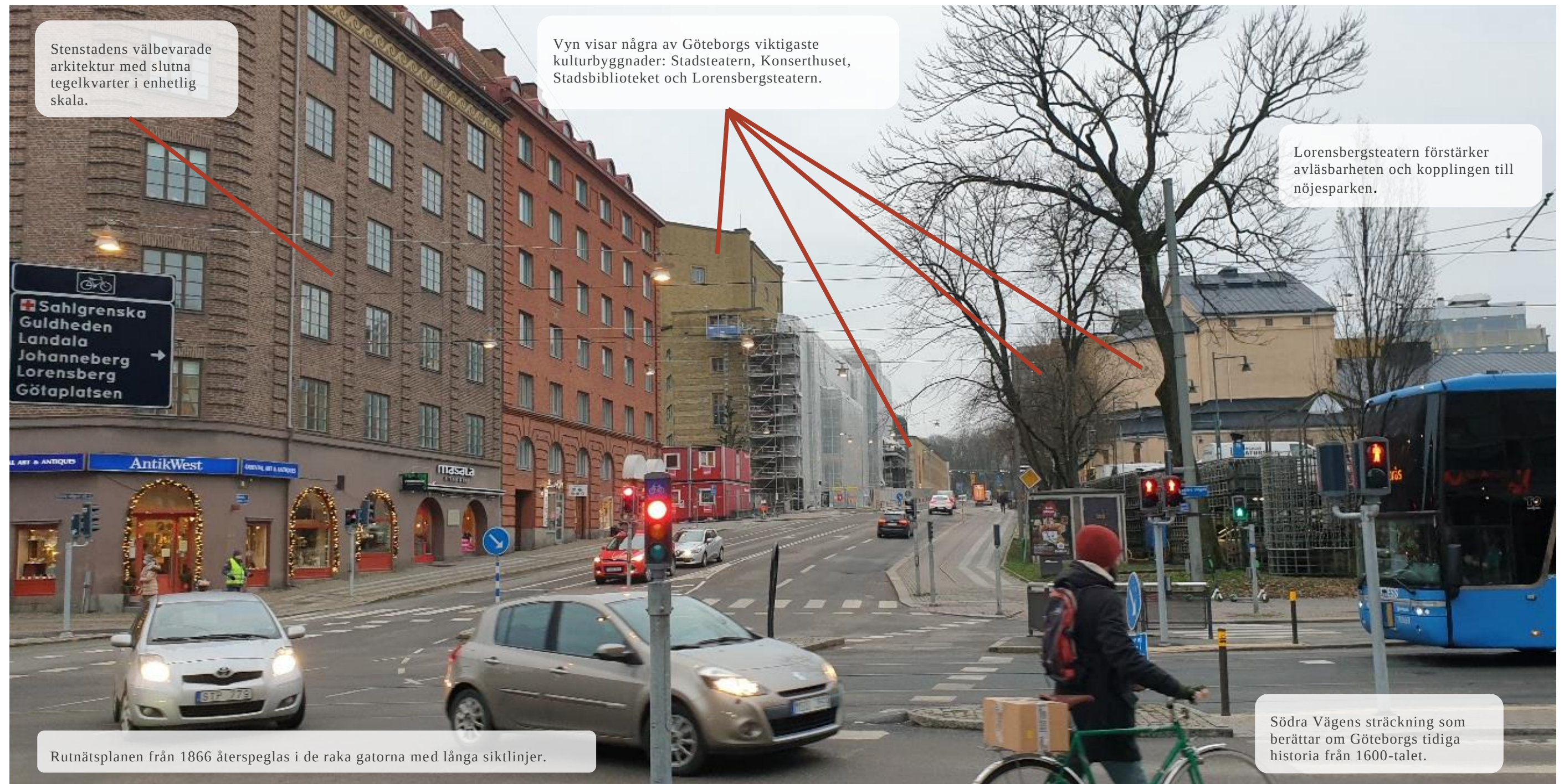
KULTURHISTORISKA UTTRYCK

Stadsplaneringen med stenstadens kvarter, Lorensbergsteatern och Götaplatsens kulturbyggnader och dess koppling till Lorensbergsparken är viktiga kulturhistoriska uttryck. Lorensbergsparkens högresta lövträd utmed Berzeliigatan utgör en viktig länk till parken och landeriet. Södra Vägen berättar om Göteborgs tidiga 1600-talshistoria.

KÄNSLIGHET

Kvarterets låga skala med byggnader som successivt gör en stigning mot Avenyn samspelar med parken och kontrasterar starkt till de omgivande slutna stenstadskvarteren och är mycket viktigt att värna om.

KÄNSLIGHET INOM SYNBILD 5

SYNBILD 6

Synbild från korsningen Berzeliigatan – Södra Vägen mot Heden i norr.

PARK OCH GRÖNSTRUKTUR

Ett relativt stort och öppet stadsrum med bredd som utgjort en historiskt viktig entré till staden. ”Fasaden” på vänster sida utgörs av de strama pelarekarna längs parkeringsdäcket med det solitära hörnträdet som en tydlig start- eller slutpunkt. Även här upplevs hur det gröna skiftar sida från Lorensbergsparken till Heden och Gamla Allén som syns i fonden. Hotellets stora vita fasad blir här en tydlig barriär som höjer sig markant över parkeringsdäcket.

STADSRUM

Stadsrummet med trafikerade gator och spårvagnstrafik som leder norrut mot Heden, centralt placerad i synbilden. Till vänster finns det låga parkeringsdäcket med omgivande trädrader och högväxta träd. Till höger i korsningen ligger det sammanhängande funktionalistiska kvarteret, från omkring 1960. Fastigheten har tidstypiska gula tegelfasader, fönster av ek, balkonger, flacka tak med kopparplåtsinklädnad samt butiker och restauranger i bottenvåningen. Efterföljande stenstadskvarter innefattas av en 1990-talsbyggnad med moderna balkonger och rundad större takkupa. Efterföljande kvarter utgörs av de ursprungliga stenstadskvarteren med tegelfasader med burspråk och frontespiser samt hörntorn vilka ansluter mot Engelbrektsgatan. Det lågmälda parkeringsdäcket med sin fasad av träspaljé syns till vänster bakom träden. Även här dominerar det högresta och avgränsande, vita, funktionalistiska Park Avenue Hotel.

SAMMANFATTANDE KARAKTÄR

Dominerande i stadsrummet är stadsplanemönstret från 1880-talet med det slutna stenstadskvarteret samt parkmiljön med hotellet. Kvarteret har fått senare kompletteringar med 1960-talsbyggnaden till höger i synbilden samt den efterföljande av 1990-talsbyggnaden. Park Avenue Hotel relaterar inte till Lorensbergsparken och den kringliggande bebyggelsens typologi.

KULTURHISTORISKA UTTRYCK

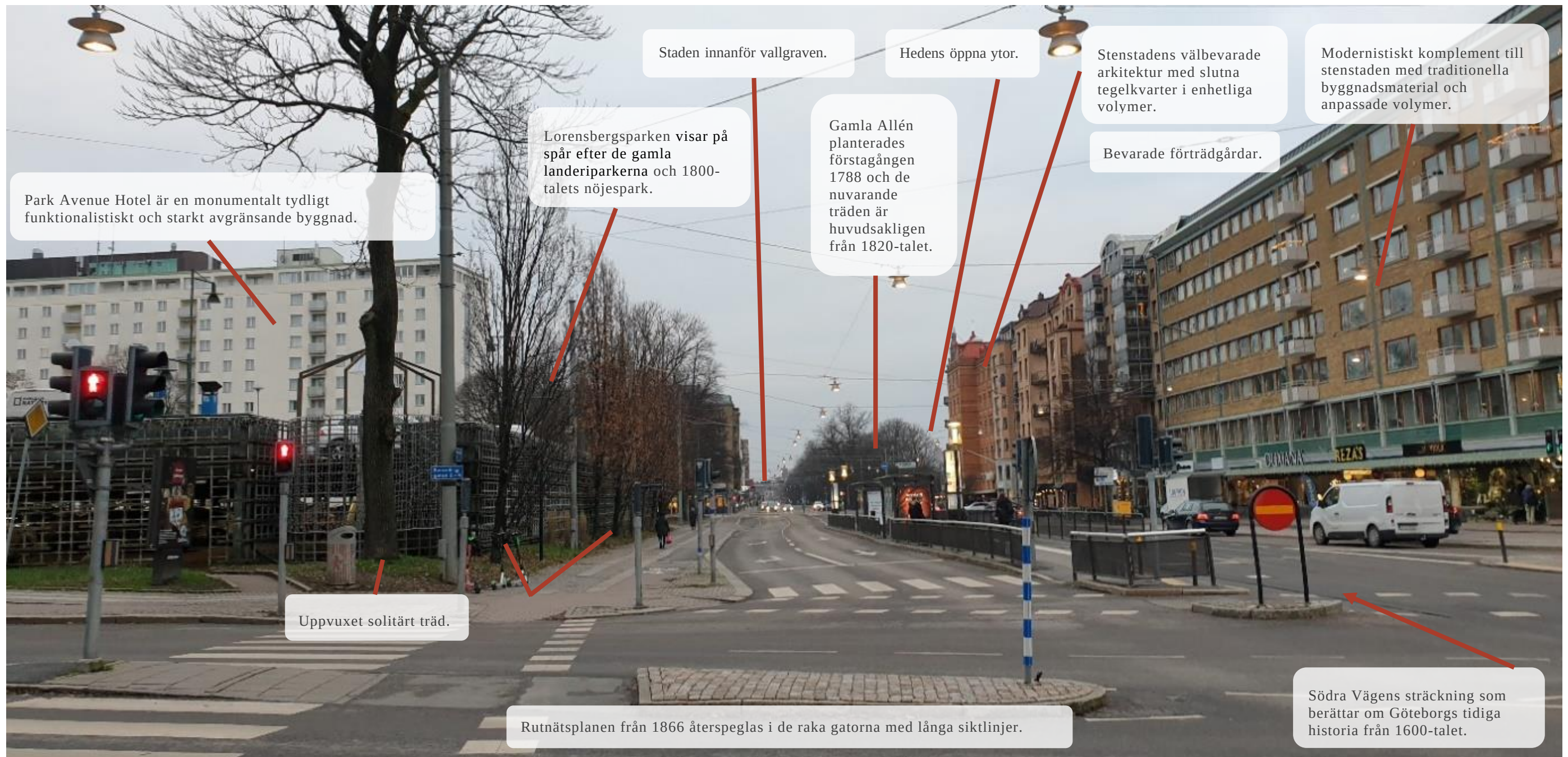
Stadsplaneringen med stenstadens kvarter, sammankopplade till Lorensbergsparken och Gamla Allén är viktiga kulturhistoriska uttryck. Lorensbergsparkens högresta lövträd och pelarekar utmed Södra Vägen utgör en viktig länk till parken och landeriet. Södra Vägen berättar om Göteborgs tidiga 1600-talshistoria.

KÄNSLIGHET

Kvarterets låga skala med dess uppvuxna träd som inbjuder till parken, kontrasterar starkt de omgivande slutna stenstadskvarteren och hotellet. Konstrasten är viktig att värna om.

De uppvuxna träden och raden av pelarek som ramar in kvarteret mot Södra Vägen är viktiga grönskapande delar.

KÄNSLIGHET INOM SYNBILD 6

SYNBILD 7

Synbild från Berzeliigatan mot Lorensbergsteatern, parkeringsdäcket och parken i norr.

PARK OCH GRÖNSTRUKTUR

Entrén till området söder ifrån är en något anonym plats med fokus på infarten till parkeringsdäcket. Träden som flankerar infarten bildar en port och den stora poppeln längre bak i bild utgör ett blickfång i fonden. Trädet på hörnet vid teatern utgör ett blickfång även nerifrån Berzeliigatan och markerar entrén till parken. Parken med sina stora träd och fasaderna på östra sidan om Södra Vägen blir från denna synvinkel små i förhållande till hotellet.

STADSRUM

I förgrunden syns de tunga sammanhållna 20-talsklassicistiska stenstadskvarter av tegel tillsammans med Lorensbergsteatern. I synbilden får man en utblick ända in mot Lorensbergsparken. Teatern påminner, med det uppskjutande scenrummet och sin rundade avslutning, om en basilika med absid. Långsidan i öster är mer anonym i sin utformning. Mot parkeringsdäcket finns ett smalare gångstråk belagt med betongsten samt trädrader. Till höger om parkeringsdäcket syns stenstadskvarteren längs Södra Vägen. I fonden ligger det starkt avgränsande funktionalistiska höga och vita Park Avenue Hotel.

SAMMANFATTANDE KARAKTÄR

Utmärkande för kvarteret är kontakten mellan Lorensbergsteatern, och den historiska parkmiljön från 1880-talet med större uppvuxna träd, buskar och grönytor samt stenstadskvarteren. Det högresta funktionalistiska hotellet står som en tät innestängande mur mot angränsande stadsmiljö.

KULTURHISTORISKA UTTRYCK

Lorensbergsteatern som det sista spåret efter kvarterets funktion som tidigare teater och cirkusplats och stenstadskvarteren med kopplingar till Lorensbergsparken utgör värdefulla kulturhistoriska uttryck. De uppvuxna trädraderna som ramar in kvarteret mot Berzeliigatan samt den stora poppeln längre in i kvarteret är

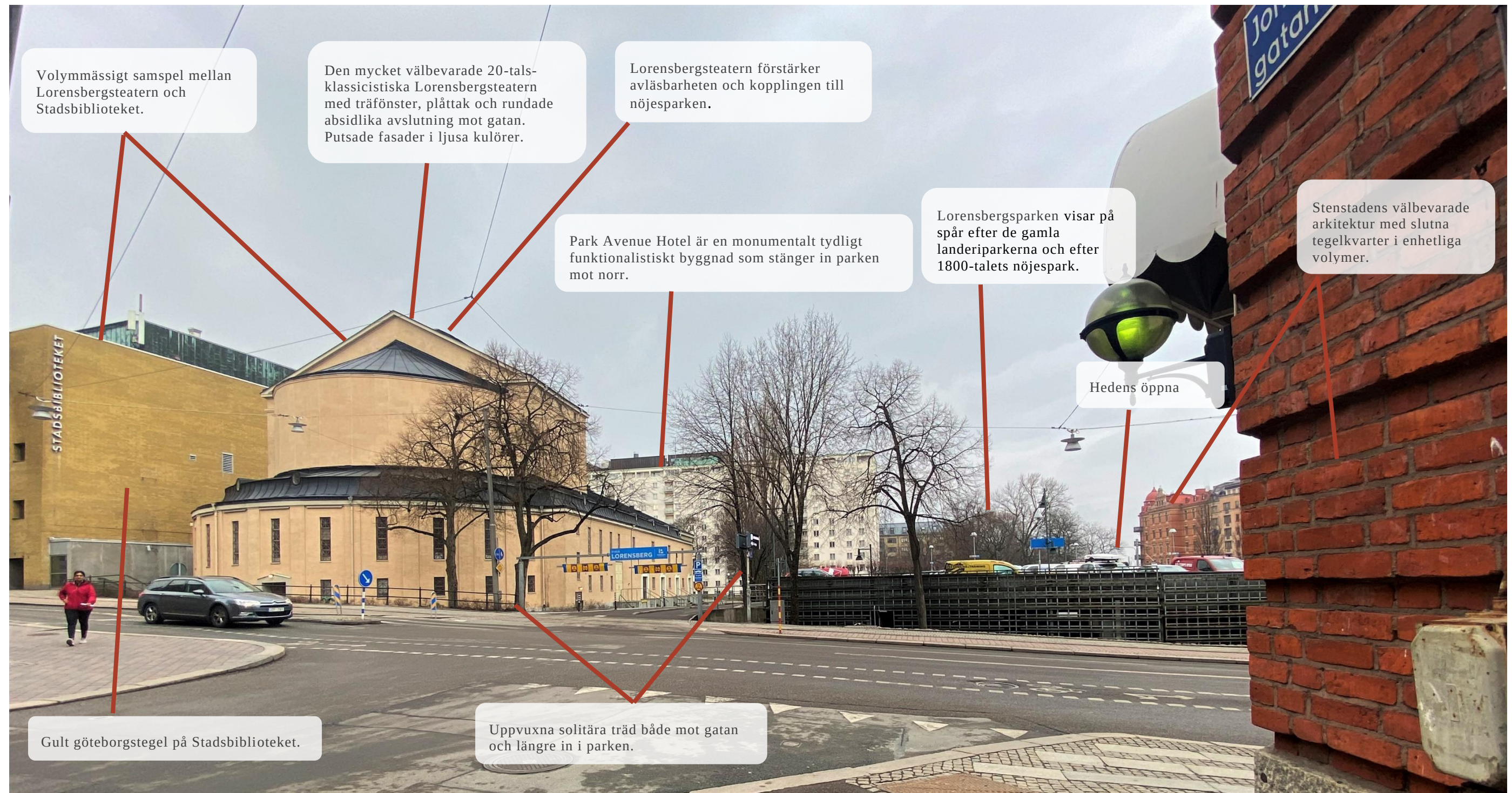
viktiga grönskapande delar som utgör en länk till 1880-talsparken och landeriet.

KÄNSLIGHET

Förändringar i kvarteret är känsligt då det innehar en unik historisk karaktär, som utgörs av kombinationen med Lorensbergsteatern i en historisk parkmiljö med anor från landerierna på 1700-talet. I synbilden är även kopplingen mellan Lorensbergsteatern och hörnhusen av tegel i stenstadskvarteren på Berzeliigatan och Södra Vägen viktiga.

Lorensbergsteatern är ett byggnadsminne med individuell karaktär och genomarbetad arkitektur med hög dignitet. Detta innebär att teatern kräver ett större omgivande utrymme så att dess monumentala roll och historiska upplevelse bevaras. Kopplingen till nöjesparken är också viktig att värna om.

KÄNSLIGHET INOM SYNBILD 7

SYNBILD 8

Synbild från Götaplatsen – Berzeliigatan mot parkeringsdäcket och Södra Vägen i öster.

PARK OCH GRÖNSTRUKTUR

Grönskan utgörs av enstaka uppvuxna träd samt mindre grönytor i anslutning till Stadsbiblioteket, Lorensbergsteatern och Berzeliigatan. Viktiga gröna inslag i en i övrigt hårdgjord stadsmiljö.

STADSRUM

Tydligt stadsrum med det monumentala Götaplatsen som inramas av Stadsteatern och Carl Milles Poseidon samt Stadsbiblioteket. Längre ner i bild syns Lorensbergsteaterns med sin putsade fasad i ljusbeige kulör och absidlika avslutning mot Berzeliigatan samt efterföljande parkeringsdäck med högvuxna träd mot gatan. Stenstadskvarteret från 1950-talet i gult tegel syns längre bak i fonden. Skalan på bebyggelsen upplevs vara högre i framkant för att minska mot Södra Vägen.

SAMMANFATTANDE KARAKTÄR

De individuella kulturbyggnaderna vid den monumentala Götaplatsen, Stadsteatern och Stadsbiblioteket visar på stadsplanemönster från början av 1930-talet. Stadsteaterns modernistiska huvudfasad som vetter ut mot Götaplatsen har klassicistiska drag som uttrycks bland annat med kolonner med kapital, en tung bottenvåning i sten, gula tegelfasader samt större glaspartier. Stadsbiblioteket med sin moderna tillbyggnad i form av gatufasader med ”överhäng”, i tegel och glas uttrycker en mer sentida arkitektonisk profil. Stenstadskvarteret med gula tegelfasader från 1950-talet i fonden står i kontrast till det öppna kvarteret med Lorensbergsteatern, parkeringsdäcket och parken.

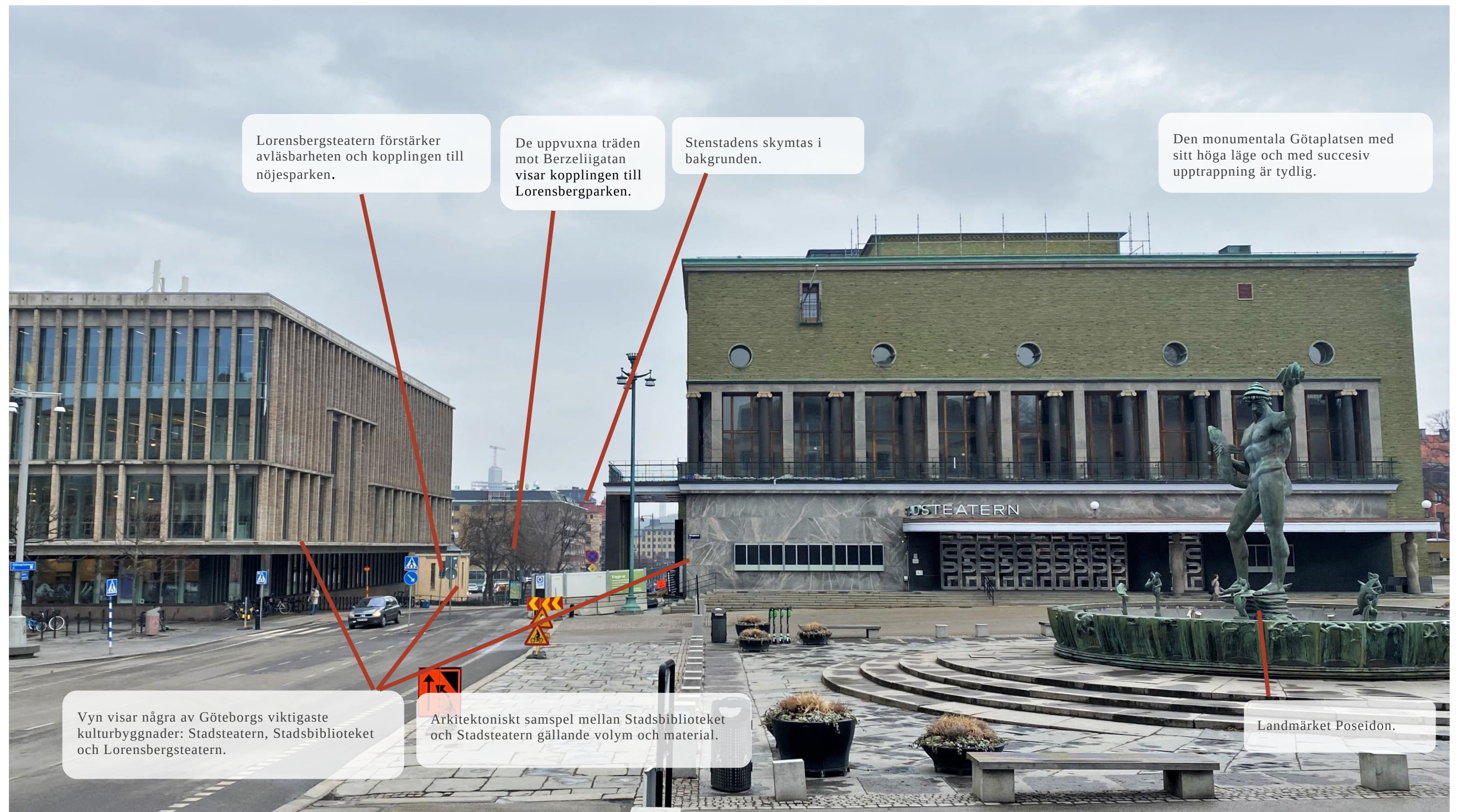
KULTURHISTORISKA UTTRYCK

Stadsplaneringen med Götaplatsens monumentala kulturbyggnader som är sammankopplade med både stenstadens kvarter, Lorensbergsteatern och parken är viktiga kulturhistoriska uttryck. Lorensbergsparkens högresta lövträd utmed Berzeliigatan utgör en viktig länk till parken och landeriet.

KÄNSLIGHET

Götaplatsens monumentalitet med flera kringliggande mycket värdefulla kulturbyggnader samt värdefulla kopplingar till Lorensbergsparken och stenstadskvarteren är mycket viktiga att bevara och värna om.

KÄNSLIGHET INOM SYNBILD 8

SYNBILD 9

Synbild från Avenyn mot Lorensbergsparken och Lorensbergsteatern till Södra Vägen i öster.

PARK OCH GRÖNSTRUKTUR

Axeln genom området sedd från Avenyn bjuder på en variation av fasader från olika tider som avlöser varandra och bildar en helhet. Lorensbergsteatern annonserar sig bakom stadsbibliotekets nya fasad och restaurangens tillbyggnad hukar lite under sin huvudbyggnad. Den torgliknande platsen med sina trappor och gradängar övergår i teaterns rundade entréplats och till slut landar blicken på tegelfasaden på andra sidan Södra Vägen. De nya träden i förgrunden leder inåt mot parken som annonserar sig i bakgrunden till vänster.

STADSRUM

Mittaxel som tidigare låg i anslutning till landeriets trädallé som ledde in i området från Södra Vägen. Kontakten med Kungsportsavenyn skapar ett starkt samband med kvarterets kulturinstitutioner. Det anlagda stråket löper från Avenyn in till Lorensbergsteatern och vidare bort till Södra Vägen. Redan här upplevs miljön mellan Stadsbiblioteket, med sin granitsockel och tillbyggda glasade och överhängande fasadpartier och Park Avenue Hotels lägre gula gavelfasad med tillbyggnad av glas och plåt mot parken, som något av en baksida. (Liknande den stängda baksidesupplevelsen som hotellet skapar i parken). Den flacka terrasserade och breda betongstenslagda trappan med trädplanteringar skapar ett inbjudande gångstråk ner mot Lorensbergsteaterns.

Framför den monumentala naturstentrappan som flankeras av två lyktor på kolonner uppstår ett mer torgliknande rum, lite som en förhall till teatern. Parken med träd, buskar, grönytor och grusade gångar öppnar upp sig centralt i synbilden. Teaterns sidoställda tempelgavel med fyra kraftiga kolonner som bär upp tympanonfältet med friser och ett halvcirkelformat spröjsat fönster är utmärkande i stadsrummet. Kopplingar och samband finns med det slutna stenstadskvarteret på Södra Vägen i bakgrunden.

SAMMANFATTANDE KARAKTÄR

I synbilden framträder en spännande och samtidigt väl integrerad och variationsrik miljö inom ramen för en sammanhållen helhet som skapar intresse att gå in i parkmiljön.

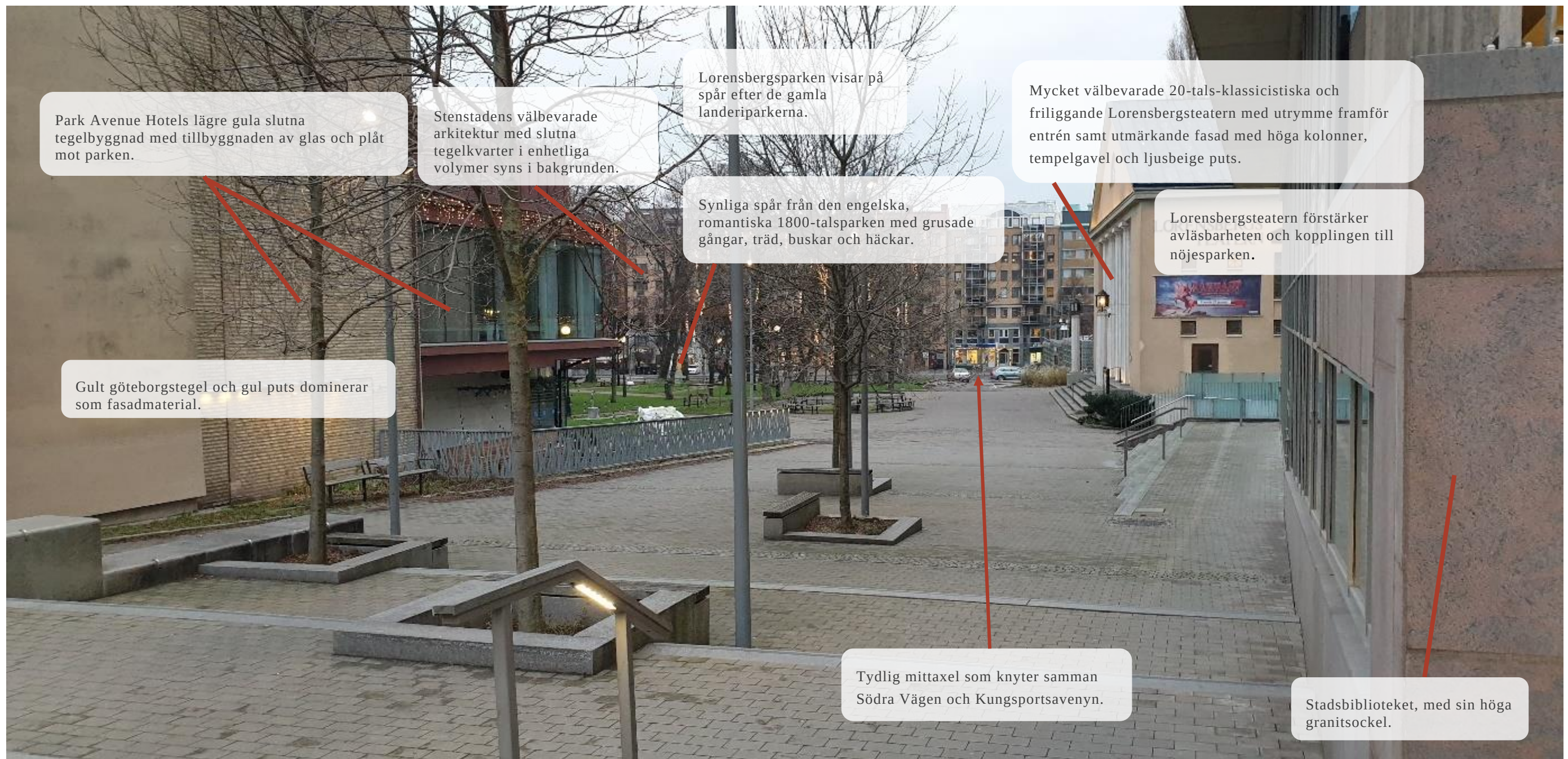
KULTURHISTORISKA UTTRYCK

Den dominerande mittaxeln och stråket med viktiga karaktäristiska kulturbyggnader i Göteborg samt den bevarade 1880-talsparken med träd och grönytor representerar viktiga kulturhistoriska berättarvärden. Lorensbergsteatern som det sista spåret efter kvarterets funktion som tidigare teater och cirkusplats utgör i sin koppling med parken ett värdefullt kulturhistoriskt uttryck.

KÄNSLIGHET

Förändringar i kvarteret är känsligt då det innehåller en unik historisk karaktär, som utgörs av kombinationen med lägre friliggande kulturbyggnader i en historisk parkmiljö med anor i 1700-talslanderiet. Även i denna synbild finns kopplingar till Göteborgs monumentala kulturinstitutioner och Avenyn.

KÄNSLIGHET INOM SYNBILD 9

SYNBILD 10

Synbild från Avenyn mot Lorensbergsparken och Götaplatsen i söder.

PARK OCH GRÖNSTRUKTUR

Kvarteret ramar in av trädrader längs Kungsportsavenyns östra sida i anslutning till hotellets låga byggnadsdel av tegel.

STADSRUM

Upplevelsen av stadsrummet domineras av Kungsportsavenyns sträckning mot Götaplatsen med Poseidon och Konstmuseet i fonden. Längs Avenyns vänstra sida dominerar Park Avenue Hotel med dess lägre gula tegelbyggnad. Upplevelsen centralt i synbilden mot söder uttrycks av den låga hotellbyggnaden som efterföljs av Stadsbiblioteket. Byggnaderna avlöser varandra med en successiv stigning upp mot det monumentala Götaplatsen. Hotellets högbyggnad, med sin funktionalistiska gestaltning, stora volym och skarpa vita fasader, utgör ett avvikande arkitektoniskt element. Stadsbibliotekets kubistiska volymer syns bakom allén.

SAMMANFATTANDE KARAKTÄR

Stadsplanemönster från 1930-talet med det monumentala Götaplatsen med sina erkända kulturinstitutioner i gult tegel samt Park Avenues lägre tegelbyggnad dominerar stadsbilden. Den successivt stigande skalan längs Avenyn och vidare upp mot Götaplatsen är påtaglig. Park Avenue Hotel och Stadsbiblioteket är sammankopplade med Lorensbergsparken och utgör viktiga kulturhistoriska uttryck.

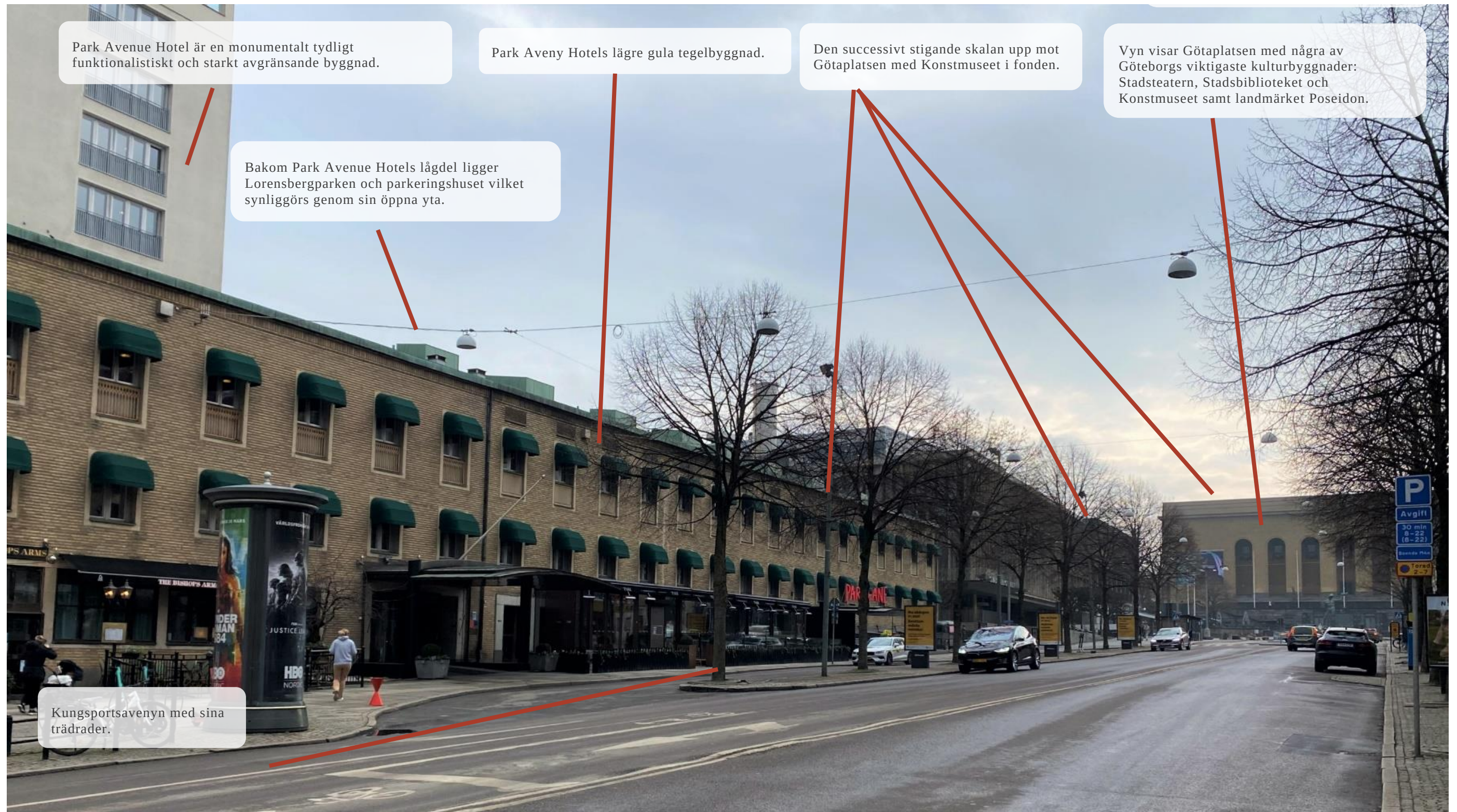
KULTURHISTORISKA UTTRYCK

I synbilden framhävs de viktiga kulturinstitutionerna i Göteborg och dess koppling till Götaplatsen och Avenyn. Stadsplaneringen med Kungsportsavenyn och tegelbyggnader som avslutas i det monumentala Götaplatsen är viktiga att bevara i sin helhet.

KÄNSLIGHET

Kungsportsavenyns och Götaplatsens monumentalitet med kringliggande mycket värdefulla kulturbyggnader samt värdefulla kopplingar och samband till Lorensbergsparken är mycket viktiga att bevara och värna om.

KÄNSLIGHET INOM SYNBILD 10

DEL 4

KULTURHISTORISKA UTTRYCK

KULTURHISTORISKA UTTRYCK

Inom utredningsområdet finns mycket höga kulturhistoriska värden. Området är av riksintresse för kulturmiljövården. Området samt ett flertal enskilda byggnader inom området är upptaget i kommunens bevarandeprogram. Det finns fyra byggnadsminnen inom området och dessutom har ett flertal av de enskilda byggnaderna varsamhets- och bevarandebestämmelser i gällande detaljplaner.

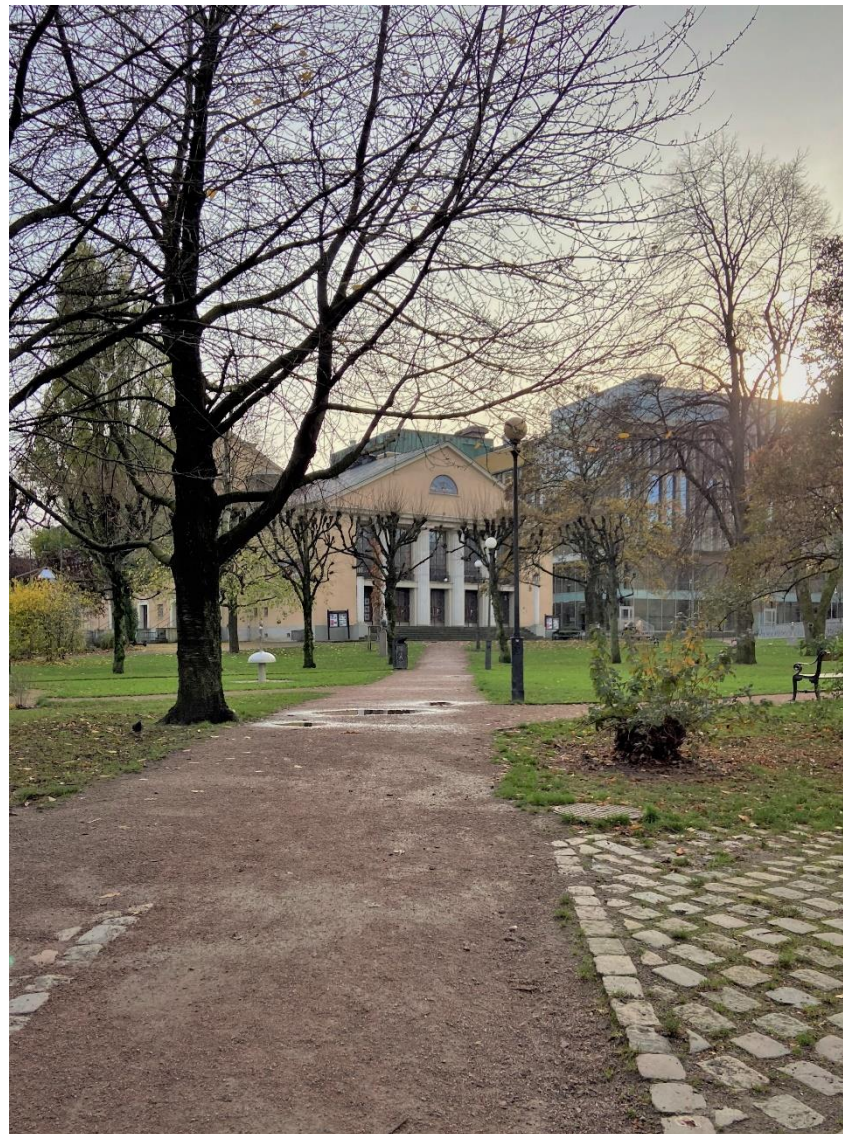

Foto taget i Lorensbergsparken mot Lorensbergsteatern.

ÖVERGRIPANDE KULTURHISTORISKA UTTRYCK INOM UTREDNINGSMOMRÅDET

Hela utredningsområdet med Götaplatsen, Kungsportsavenyn, Lorensbergsparken, Lorensberg och Heden innehar mycket höga kulturhistoriskt värdefulla egenskaper. Tillsammans utgör platserna, stråken, parken med grönstrukturer samt bebyggelsen en tydligt avläsbar och unik miljö i Göteborgs innerstad med högt berättarvärde gällande stadens historia.

Stora delar av utrednings området (stadsdelarna Lorensberg och Heden) omfattas av **rutnätsstaden** och **stenstaden** vilka visar på den stora stadsomvandlingen som påbörjades under 1800-talets andra hälft och som starkt kom att prägla stadens karaktär. Stenstaden har en väl bibehållen ursprunglig karaktär, utgörs av arkitektoniskt välbevarade områden och har en tidstypisk stadsplan. Stenhuskvarteren, parkerna, platserna, alléerna och de enskilda byggnaderna bildar tillsammans ett sammanhängande stråk med en värdefull och delvis unik miljö. Inom stenstaden finns även ett antal bevarade förträdgårdar, huvudsakligen i kvarteren öster om Södra Vägen, detta är några av mycket få bevarade förträdgårdar.

Inom stenstaden har en viss förnyelse genomförts efter 1935 men miljöerna från de olika utbyggnadsepokerna är som helhet mycket välbevarade och har höga kulturhistoriska värden samt är en mycket viktig del av stadens Göteborgs stadsplanehistoria och historiska utveckling.

Götaplatsen har mycket höga arkitekturhistoriska värden både knutet till platsen i sig och till enskilda byggnader som omger platsen. Det är sin tids mest monumentala stadsbyggnadsprojekt i Sverige, projektet innehöll viktiga kulturinstitutioner (Konstmuseet, konsthallen, stadsteatern, konserthuset). De enskilda byggnaderna har alla en tidstypisk och mycket välbalanserad, arkitektur av hög kvalitet.

Platsen utgörs av en enhetlig arkitektonisk anläggning som är en viktig del av Göteborgs stadsplanehistoria. Platsen är ett landmärke

i staden och knyter an med Kungsportsplatsen genom sin monumentala upphöjda placering vid Kungsportsavenyns slut. Därigenom har platsen mycket viktiga stadsbildsmässiga värden.

Kungsportsavenyn är också mycket viktig del av stadens Göteborgs stadsplanehistoria och historiska utveckling. Den är även ett viktigt inslag i stadsbilden och knyter samman staden innanför vallgraven med rutnätsstaden.

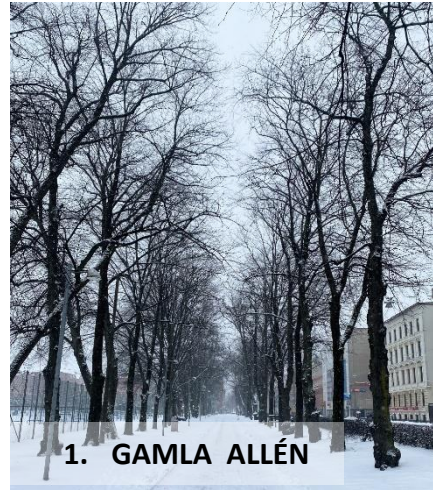
Trädplanteringarna fanns med redan i planeringen inför anläggandet av Avenyn och sätter fortfarande sin prägel på stadsbilden.

Bebyggelsen ger ett sammanhållet intryck men representerar samtidigt byggnader med varierande karaktär från flera epoker och arkitekturstilar från 1870-tal till 1970-tal. Kungsportsavenyn har mycket höga arkitekturhistoriska värden.

Heden eller Exercisheden som det också heter är en unik miljö med mycket lång tradition som idrottsområde, till en början som militärt övningsområde och senare idrottsområde. Platsen utgör ett mycket karaktäristiskt inslag i Göteborgs centrala stadsplan genom sin stora öppna yta. Platsen innehar ett högt kontinuitetsvärde, är viktig del av Göteborgs stadsplanehistoria och besitter ett stort berättarvärde för Göteborgs tidiga historia.

Södra Vägen är också en viktig del av Göteborgs tidiga historia då detta var huvudvägen till staden från söder. Trädallén har ett högt historiskt och identitetsskapande värde. Själva vägsträckningen som funnits sedan 1600-talet har ett mycket högt historiskt värde.

Lorensbergsparken är det tydligaste spåret som finns kvar efter Lorensbergs landeri och är därför en viktig del av Göteborgs tidiga historia. Idag återfinns Lorensbergsteatern och stadsbiblioteket i parken som tillsammans med Götaplatsens byggnader bildar en viktig grupp av kulturinstitutioner. Lorensbergsteatern och parken vittnar även om den nöjespark som fanns i parken under 1800-talet och in på 1900-talet. Platsen har mycket lång kontinuitet av att vara en plats för stadens nöjesliv.

1. GAMLA ALLÉN

3. KUNGSPORTSAVENYN

2. EXERCISHEDEN

4. STENSTADEN OCH SÖDRA VÄGEN

5. GÖTAPLATSEN

6. LORENSBERGSTEATERN

7. LORENSBERGSPARKEN

STENSTADSKVARTER

ALLÉER VID HUVUDSTRÅK SOM
ETT UTTRYCK FÖR STENSTADEN

LORENSBERGSPARKENS
UTBREDNING

GATORNA BILDAR
RUTNÄSTMÖNSTER

GAMLA ALLÉÉN

LORENSBERGSTEATERN

SÖDRA VÄGEN

KUNGSPORTSAVENYN

BEVARADE FÖRTRÄDGÅRDAR

GÖTAPLATSEN
KULTURINSTITUTIONER

KULTURHISTORISKA UTTRYCK INOM KVARTERET

Inom utredningsområdet låg det från 1600-talet fram till det sena 1800-talet ett flertal **landerier**. De tydligaste spåren som finns kvar från denna period inom området är resterna av Lorensbergsparken som är belägen i kvarteret. De kvarvarande spåren efter landerierna har ett mycket högt berättarvärde för Göteborgs tidiga historia.

Hela kvarteret har en lång tradition som rekreationsområde och centrum för **stadens nöje** med betydande lokalhistoriskt identitetsvärde, där den bevarade delen av parkmiljön med bland annat väl uppvuxna träd och Lorensbergsteatern besitter ett stort berättarvärde för denna epok.

Lorensbergsteatern tillsammans med Stadsbiblioteket har även **tydlig anknytning till kulturinstitutionerna** kring Götaplatsen.

Kvarterets **oordnade planform och innehåll är unikt** för staden och är en viktig del av Göteborgs stadsplanehistoria då kvarteret inte blev en del av stenstaden. Detta visar på nöjesparkens stora betydelse för staden vid tiden.

Kvarterets säregna lite brokiga karaktär med en asymmetriskt planerad bebyggelse i park. Denna har under tid vuxit fram vilket skapat värdefulla upplevelser av bebyggelsens mångfald i arkitektoniska uttryck, det sammanhängande stråket, material och volymer samt den successiva stegringen som sker upp mot Götaplatsen.

Kvarterets unika inslag av **bebyggelse med varierade uttryck** utgörs av klassicistiska Lorensbergsteatern, funktionalismen i 1940-talets Park Avenue Hotel och Stadsbibliotekets 1960-talsmodernism med tillbyggnaden från 2000-talet. Kvarteret innehar genomgående höga arkitektoniska kvaliteter och kulturvärden med starka historiska kopplingar.

Byggnaderna inom kvarteret har ett **arkitektoniskt samspel i fasadmateriell och volymer** (med undantag för den höga hotelldelen). Det gula göteborgsteglet återfinns både i Stadsbibliotekets fasad och i fasaden på Park Avenue Hotels lågdel. Lorensbergsteatern och hotellets högbyggnad har i stället putsade fasader i ljusa varma kulörer. Det gula teglet och putsen binder samman den annars varierande arkitekturen.

Volymmässigt står Lorensbergsteatern, Stadsbiblioteket och Park Avenue Hotels låga byggnadsdel i samspråk med varandra. De lägre byggnadsvolymer i kvarteret skapar även luft och genomsiktighet i området vidare ut till omgivande stadsmiljöer.

Fotot visar Stadsbiblioteket, baksidan av Lorensbergsteatern och i bakgrunden skymtas Park Avenue Hotel. Fasadmaterialen i varma kulörer samspelar med varandra. Av bilden framkommer även bebyggelsens i övrigt varierade arkitektur.

Foto på Lorensbergsteatern, Stadsbiblioteket och Park Avenue Hotels lågdel som samspelar både gällande volym och fasadmateriell.

Fotot visar Lorensbergsparken från ovan där det tydligt syns att kvarteret skiljer sig från omgivande stenstadskvarter.

Fotot visar kvarterets två kulturinstitutioner. Stadsbiblioteket i förgrunden och i bakgrunden syns Lorensbergsteatern i Lorensbergsparken.

KULTURHISTORISKA UTTRYCK I LORENSBERGSPARKEN

Parken har ett betydande värde i egenskap av en historisk rest av en landområde, som i sin tur är en viktig del av Göteborgs historia. Dock har parken genom åren genomgått stora förändringar framför allt på grund av byggnation inom kvarteret.

Detta till trots så finns det fortfarande tydliga spår som kan härledas till den engelska, romantiska 1800-talsparken. Det tydligaste spåret är de stora träden, oregelbundet placerade och av olika art, helt enligt den tidens ideal. Flera av träden är säkerligen bevarade från den tiden. De grusade gångarna finns kvar, men den tidigare så slingrande utformningen har fått ge vika för en mer praktisk dragning i rakare stråk.

Den öppna ytan centralt i parken markerar ungefärligt platsen för folkteatern och har sedan den revs hållits öppen. Raden av hamlade lindar markerar teaterns fasad mot cirkusen.

Möbleringen vid sittplatserna är vald med ett historiskt uttryck och stämmer överens med platsens karaktär. Blomsterplanteringarna vid sittplatserna kan även de kopplas ihop med parkens historia som landområde och miljöerna kring dåtidens nöjespark. Dessa är nutida tillägg i parken, men stämmer väl överens med den historiska kopplingen.

I parken är placerat ett antal skulpturer från olika tidsepoker. Alla påminner om parkens historia på något sätt och bidrar till platsens kulturella prägel. Bysten av Wadman som tidigare har stått i parken har idag flyttats till Vasaparken.

Lorenbergsparkens parkmiljö med äldre väl uppvuxna träd.

Här ses den öppna platsen där folkteatern tidigare låg. Raden med hamlade lindar är planterad i den tidigare fasaden mot cirkusen. Sittplatserna och blomsterplanteringen minner om den tidigare användningen av parken. I förgrunden del av skulpturgruppen K Kultur och Natur av Sara Nilsson.

De stora friväxande träden är den starkaste påminnelsen om 1800-talsparken. Många av dem finns troligen kvar från den tiden.

DEL 5

SLUTRESULTAT OCH ANTIKVARISK ANALYS

KRITISKA PUNKTER

LORENSBERGSPARKENS UTBREDNING

Parken har lång historisk kontinuitet och den grönya som finns idag är det sista kvarvarande spåret efter Lorensbergs landeri med anor från 1700-talet och efter 1800-talets nöjespark. Parkens befintliga omfattning utgör en ytterst kritisk punkt. En minskning skulle medföra att upplevelsen av den historiska parken samt anläggningar för rekreation och nöjesliv kraftigt försvagas.

Riksintressegrunden

Parkmiljöns befintliga utbredning bedöms representera ett signifikant uttryck för riksintressegrunden. Därmed skulle en minskning av parken leda till direkt negativ påverkan på riksintressets uttryck för fästningsstaden samt kulturens och utbildningens centrum. För fästningsstaden uttrycks det kulturhistoriska innehållet bland annat i spåren efter de landerier som låg längs Södra Vägen och bland dem innefattas Lorensbergsparken som ett upplevelserikt spår efter landeriet. Gällande kulturens och utbildningens centrums kulturhistoriska innehåll återfinns detta bland annat i Stadsbiblioteket samt Lorensbergsparken med Lorensbergsteatern. Platsen hade tidigt stor betydelse för kultur och nöje i Göteborg.

TRÄDBESTÅNDET

Kvarteret är till stora delar omgärdat av träd och inom kvarteret finns dessutom äldre väl uppvuxna träd. De omgivande trädraderna förstärker upplevelsen av att det är ett parkkvarter. De stora uppvuxna träden inom kvarteret bidrar starkt till upplevelsen av lång historisk kontinuitet och förståelsen av parken och dess historia som både landeripark och nöjespark. Bland annat är den stora mäktiga poppeln det sista bevarade trädet i trädraderna som planterades runt cirkusen.

Riksintressegrunden

Som parkmiljöns mest strategiska stadsbyggnadselement är träden avgörande för bibehållandet av riksintressegrundens uttryck gällande fästningsstadens kulturhistoriska innehåll som spår efter Lorensbergs landeri.

LORENSBERGSTEATERN I PARKEN

Byggnadsminnet Lorensbergsteatern har en individuell karaktär med genomarbetad arkitektur, högkvalitativa byggnadsmaterial och en hög dignitet som teaterbyggnad. Med sin monumentala karaktär kräver teatern ett större omgivande utrymme för att fortsatt kunna upplevas som den framstående och dominanta huvudkomponenten den historiskt utgjort i nöjesparken.

Ytterligare intrång med byggnader som uppförs allt för nära och/eller i en skala som utmanar teaterbyggnaden riskerar att undergräva dess monumentala roll och historiska upplevelsepotential som en av huvudkomponenterna i nöjesparken.

Riksintressegrunden

Lorensbergsteatern är den enda bevarade byggnaden från nöjesparken och har på så sätt en central betydelse för bibehållandet av uttrycken för riksintressegrunden med avseende till kulturens och utbildningens centrums uttryck i riksintresset. Detta förstärks av att teaterbyggnaden framträder som en visuell dominant och identitetsgivare till parkmiljön, en monumental roll som är känslig för rumsligt påträngande byggnader i sin närhet avseende till såväl avstånd som skala.

PARKENS FUNKTION SOM OFFENTLIGT STADSRUM

Parken fyller fortfarande idag en viktig funktion som offentlig plats med lång kontinuitet i stadsrummet. Den offentliga funktionen är i sig också ett villkor för upplevelsen och förståelsen av parkens historiska funktion, vilken således utgör en kritisk punkt med avseende till risken för privatiseringar som följer av byggnationer som vetter mot parken och Lorensbergsteatern. I första hand med avseende till frågan om bostäder in mot parken och Lorensbergsteatern som skulle riskera en privatisering av det offentliga stadsrummet.

Riksintressegrunden

Parkens offentliga funktion har betydelse för bibehållandet av möjligheterna att på ett otvunget och övertygande sätt fortsatt kunna tillgodogöra sig parkens historiska funktioner på ett

upplevelserikt sätt, och därmed också riksintressets uttryck för kulturens och utbildningens centrum.

KVARTERET SOM PARKMILJÖ MED KULTUR-INSTITUTIONER OCH DEL AV STENSTADSUTBYGGNADEN

Bebyggelsen i kvarteret har medvetet undantagits de traditionella stadsplaneringsidealen med slutna symmetriska stenstadskvarter. I stället har kvarteret erhållit en säregen karaktär som historisk parkmiljö med lägre friliggande byggnader i varierad utformning. Kvarterets bebyggelsestruktur och byggnader, ursprungligen inbäddade i frodig grönska, representerar en medvetet inplanerad kontrast mot de omgivande stenstadskvarterens typologi. Utöver risken för negativ påverkan på upplevelsen av parkmiljön, representerar tillförandet av en sluten kvartersbebyggelse ett tydligt brott i den etablerade stadsbyggnadstypologin. Att vid en kommande förändring bryta denna karaktär med en ny typologi som refererar till stenstadskvarteren kan komma att innebära en negativ påverkan på möjligheten att förstå och uppleva parkkvarterets kulturhistoriska berättarinnehåll som del i ett historiskt stadsbyggnadssammanhang.

Riksintressegrunden

Kvarteret med dess kontrasterande typologi gentemot de slutna stenstadskvarteren samt starka koppling till utvecklingen av stadens rekreations- och nöjesliv representerar ett uttryck för kulturens och utbildningens centrum som en integrerad del av stadens fortsatta utvidgning med fullföljande av rutnätsstaden med slutna stenhuskvarter. Denna illustrativa kontrastering riskerar att förvanskas med tillförandet av ett bostadskvarter i kvarterets sydöstra del.

ARKITEKTONISK INORDNING I PARKKVARTERET

De rumsliga och uttrycksmässiga sambanden mellan parken och byggnaderna är viktiga för helhetsupplevelsen, där bebyggelsens låga skala och uttryck väl samspelar med parkens öppenhet och de mjuka gränserna mellan byggnader, träd, park och grönska. Undantaget utgörs av hotellets högbyggnad i tolv våningar, vilken medfört att parken delvis erhållit en instängd baksideskaraktär. Såväl till uttryck som skala utgör högbyggnaden ett kritiskt

dominerande element med förvanskande inverkan på parkupplevelsen.

Detta betyder att såväl skalfrågan som den arkitektoniska formen utgör kritiska punkter i den sydöstra delen av kvarteret (parkeringshuset) där risken för ytterligare instängning är överhängande om inte skalan hålls nere i denna känsliga parkmiljö. Till detta kommer den planerade bebyggelsens arkitektoniska utformning, som med avseende till såväl material, färg och samlad gestalt måste förhålla sig till parkmiljön på ett respektfullt och arkitektoniskt bekräftande sätt inom ramen för en kontextuell grammatik som bidrar till upplevelsen av att röra sig i en parkmiljö.

STENSTADENS HISTORISKA UPPELVEELSEINNEHÅLL

Delar av stenstaden i Lorensberg med utvidgningen som skedde mellan 1905-1935 på Södra Vägen och Berzeliigatan är väl synlig och upplevs tydligt från Heden, längs med Södra Vägen och från Lorensbergsparken samt från Götaplatsen och Avenyn. Samtidigt utgör Södra Vägen ett betydelsefullt historiskt stråk, det gamla landsvägsstråket med flertalet landerier med anor från 1700-talet i Göteborg.

Stenstadsbebyggelsen med sin tidstypiska stadsplanering i rutnätsmönster med kvarter formade av rätvinkliga gator, upplevelserika fasaduttryck i tegel, sammanhållna skala, enhetliga gaturum och förträdgårdar är känslig för anslutande ny arkitektur som bryter mot denna typologi.

FLER RIKSINTRESSEGRUNDER I VISUELLT SAMSPEL

Kvarterets betraktande från Södra Vägen mot sydväst och Berzeliigatan utgör den enda synbild där flera av riksintressegrunderna framträder i ett och samma blickfång på ett både upplevelserikt och övertygande sätt.

I denna synbild framträder uttryck för (spår efter) landeriet, nöjesparken, institutionsmiljön och stenstaden i nära visuell samverkan. Detta med perspektiv från gamla landsvägen och utan visuellt distraherande inverkan från hotellets högbyggnad under sommarhalvåret.

Denna berättande dynamik i stadsrummet beror på dess successiva trappning, vilken i sig utgör en stadsbyggnadskvalitet som skapar ett intresseväckan ”djupseende” in i den historiska stadsbyggnads-

processen. Sammantaget betyder detta att skalfrågan utgör en avgörande kritisk punkt just där möjligheterna att tillgodogöra sig flera av riksintressegrundens uttryck på ett samlat och upplevelserikt sätt ligger i vågskålen. Detta gäller i högsta grad det fält som synbild 3 i kartredovisningen omfattar.

SAMLAD BEDÖMNING

De ovan identifierade kritiska punkterna visar att det just är skalfrågan som utgör den samlade brännpunkten för projektets problemhantering. Detta vid sidan av det faktum att parkens utbredning och de yttre kringliggande trädraderna utgör ett minimum för att kvarteret fortfarande skall kunna uppfattas och upplevas som just en parkmiljö.

Den samlade antikvariska bedömningen är att exploateringen med bostäder i denna del av kvarteret utgör en mycket stor utmaning i skarp konflikt med riskintressegrunden.

1. LORENSBERGSTEATERN, 2. STADSBIBLIOTEKET, 3. STADSTEATERN, 4. KONSTMUSEET OCH 5. KONSERTHUSET.

KÄLLOR OCH LITTERATUR

LITTERATUR

Riksantikvarieämbetet (1997, uppdat. 2015) Riksintressen för kulturmiljövården i Västra Götalands län (O).

Byggnadsminnesförklaring, Lorensbergsteatern, 2012-04-02, Länsstyrelsen Västra Götalands län.

Riksintresseämbetet, Kulturmiljövårdens riksintressen enligt 3 kap. 6§ miljöbalken, 2012.

Herklint, Mats, Lind, Olle & Sedenmalm, Staffan (1992). Göteborg: kulturmiljöer av riksintresse. Göteborg: Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Lönnroth, Gudrun (red.) (2000). Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg: ett program för bevarande. Del 1 och del 2. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.

Planbeskrivning: Bilaga 1/Diarienummer 05/0796. Antikvariskt planeringsunderlag, Göteborgs stadsbyggnadskontor, 2008-04-02 samt 2009-02-20, Sören Holmström. Kulturhistoriska, antikvariska och upplevelsemässiga kvaliteter för om- och tillbyggnad av Stadsbiblioteket.

Detaljplan för Stadsbiblioteket, Park Avenue Hotel, Lorensbergsteatern m.fl. Göteborgs stadsbyggnadskontor, 2009-06-16.

Kulturmiljövision, Göteborg förstärkt: Landerierna. Miljöer av riksintresse för kulturmiljövården. Kulturmiljörapport 2018:01, Göteborgs stadsmuseum, Kulturförvaltningen.

Kulturmiljöutredning, Engelbrektsgatan mellan Södra Vägen och Skånegatan med omgivning, WSP, Göteborg, 2020.

Kulturmiljövårdens riksintressen inom centrala Göteborg. Antikvariskt planeringsunderlag, 2020-11-25. Göteborgs stad. Sören Holmström, stadsbyggnadskontoret, Paul Hansson, Adam Augustsson och Amanda Görander Frost, WSP.

Landerierna i Göteborgs stadsbyggande, Enhörning, Gunilla, 2006.

Det var på Lorensberg, Landeriets, värdshusets och restaurangens historia, Petersen Bengt, 1978.

Göteborgs landerier, Fischer Ernst, 1922.

Heden-Avenyn, Kulturhistorisk beskrivning, Göteborg Stad stadsbyggnadskontoret, 2008.

ARKIV

Göteborgs stadsbyggnadskontors bygglovsarkiv.

KARTOR OCH STADSPLANER

Stadsbyggnadskontoret och lantmäteriet.

FOTOGRAFIER

Äldre fotografier från Göteborgs stadsmuseums samlingar:
<https://samlingar.goteborgsstadsmuseum.se/carlotta/web>

Flygfoto: Göteborgs Stad.